

L $\frac{8}{65}$

NEREDZĪGAIS INDRIĶIS

**DZĪVE
UN
DZIESMAS**

Neredzīgais Indriķis piedzima tumšā dzimtbuves naktī, agrā bērnībā pazaudēja acu gaismu un tomēr kļuva par pirmo atzīto un daudzīnāto latviešu dzejnieku. Ja Merķelis teica, ka latviešiem varētu būt savi Kanti un Herderi, tad Neredzīgā Indriķa dziesmas pierādīja, ka dzimtajaužu ģenijs sācis runāt

KAIJA

Neredzīgais Indriķis ir apzīmēts par „latviešu Homeru”. K. G. Eiverfelds saka: „Šim garam jau liktenis pa daļai spītējis, likdamš tam piedzimt zemajā kārtā, bet pa daļai un galvenā kārtā pilnīgi laupījis visdārgāko jušanu; tā viņam gaužam maz izdevības un līdzekļu bijis izglīības iegūšanai; bet ja šis nelaimīgais neredzīgais tomēr pacēlies tādā augstumā, kādā mēs viņu ieraugām, tad ar pilnu tiesību varam saukt to par ģeniju.”

Latviešu literatūras pieminēji

ar Kārļa Egles priekšvārdiem

Vecais Stenders

Biogrāfija - Zināņu tustes
Pasakas un stāsti
2 sējumos

Kārlis Eiverfelds

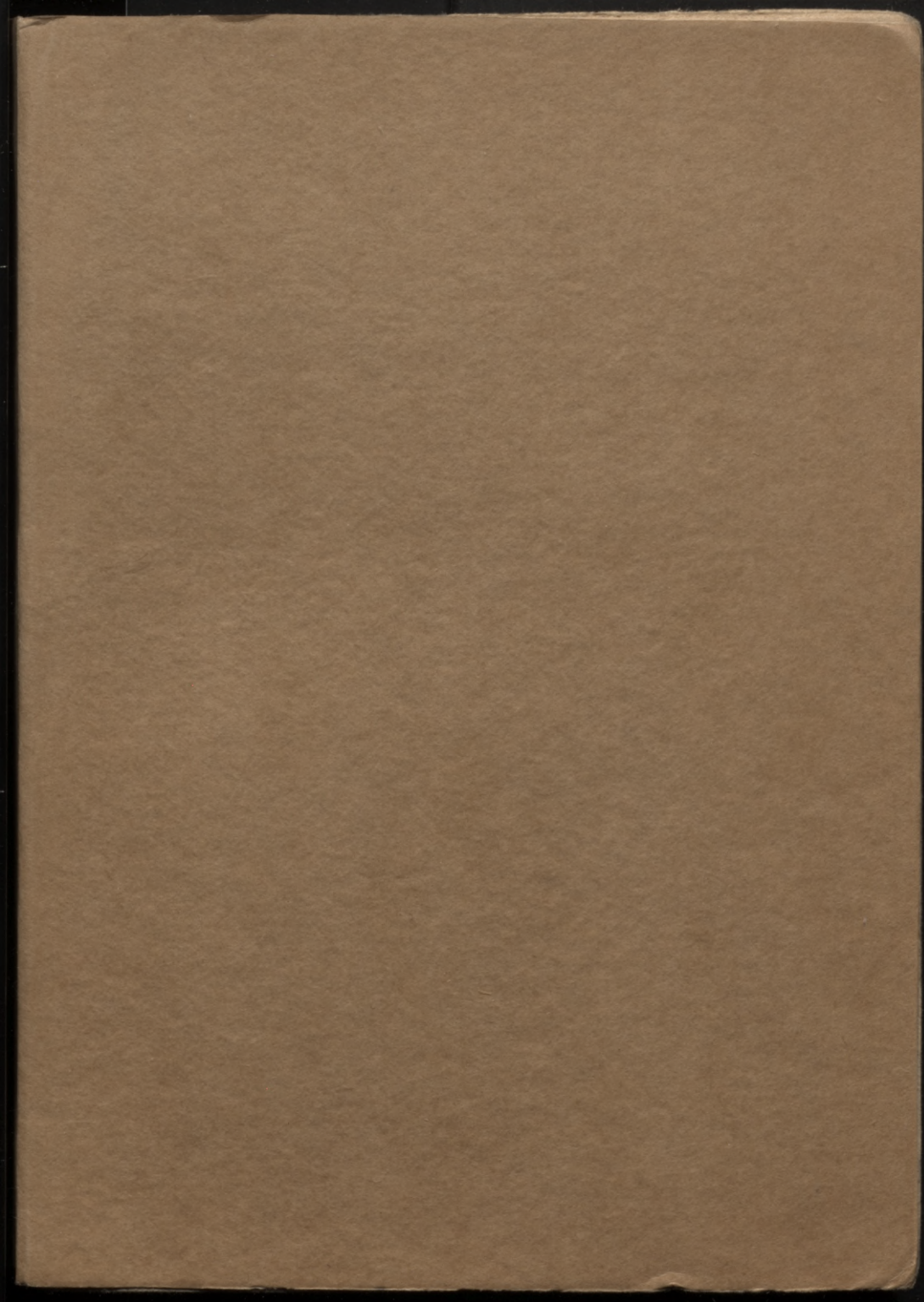
Biogrāfija - Liksmības
grāmata
1 sējumā

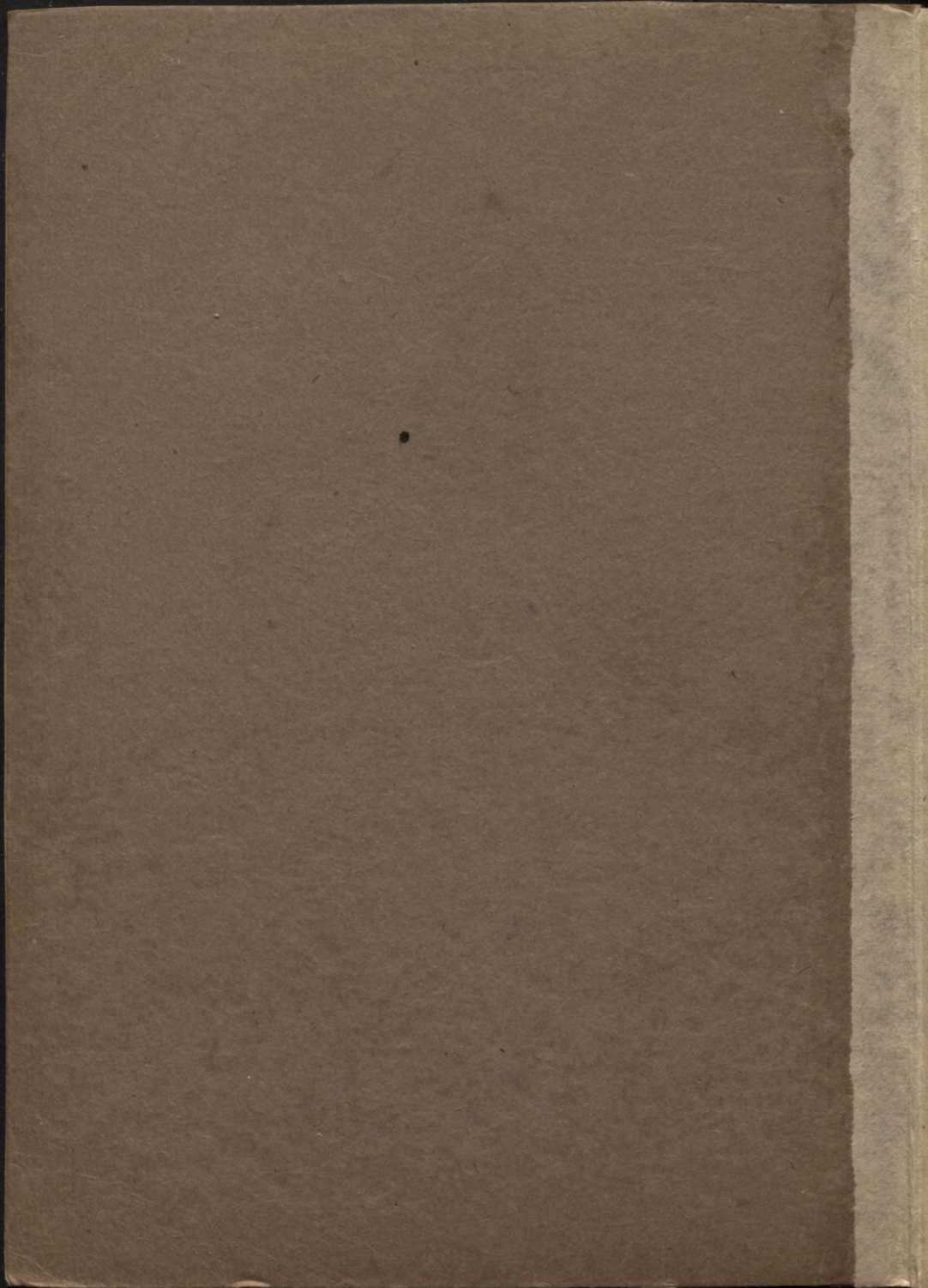
Neredzīgais Indriķis

Dzīve un dziesmas
1 sējumā

Visa izdevuma maksa Ls 10.—

Atsevišķs sējums maksā Ls 2.75

LATVIEŠU LITERĀTŪRAS
PIEMINEKĻI

Neredzīgais Indriķis

DZĪVE UN DZIESMAS

KAIJA

Rīgā, Ģertrūdes ielā Nr. 49

1938

Kr 810. 09

Neredzīgais

pa / Kr 92

8
- 65

NEREDZĪGAIS INDRIĶIS

Nr.

DZĪVE UN DZIESMAS

0308056293

Ar KĀRĻA EGLES
priekšvārdiem

1959. gada.

Valsis bibliotēkai
Inv. 542-248

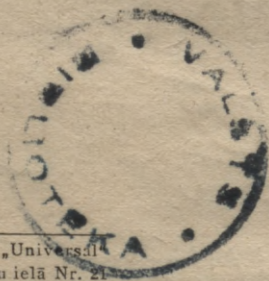
2

KAIJA

Rīgā, Ģertrūdes ielā Nr. 49
1938

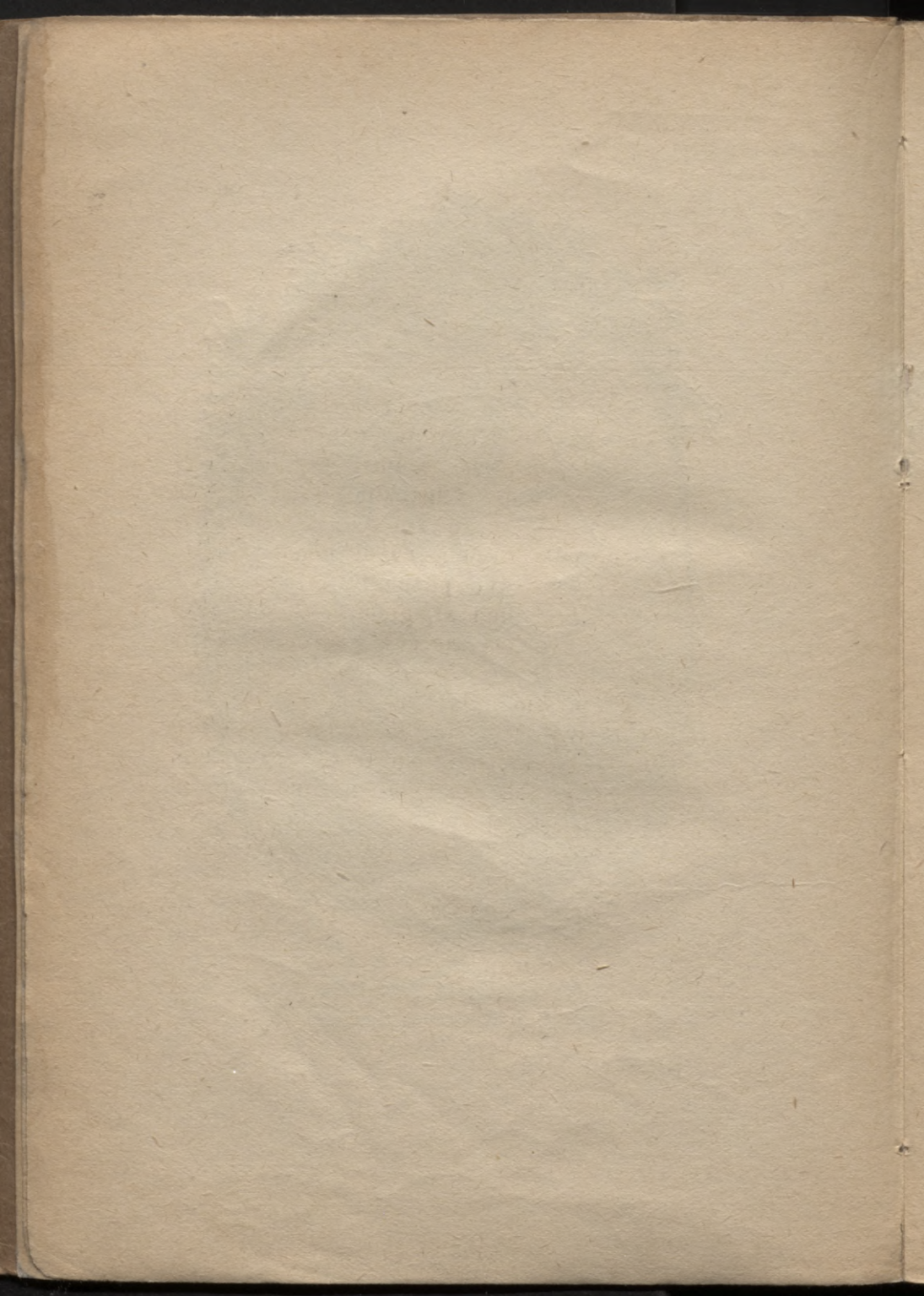
1953

Spiestuve „Universitāte”
Rīgā, Avotu ielā Nr. 21

Neredzīgais Indriķis
(pēc J. S. B. Grunes zīmējuma)

P R I E K Š V Ā R D I

Dabīga un labi saprotama ir tā dzīvā interese, ko mūsu literātūrvēsturnieki parādījuši un joprojām parāda Neredzīgajam Indriķim un viņa dziesmām. Viņš ir pats *pirmais* to rakstnieku rindā, kas pamazām pārņēma pašu latviešu rokās mūsu rastniecību. Ar visu savu pazemību un padevību tā laika valdošajiem kungiem, ar ciešo turēšanos pie svešiem paraugiem, Neredzīgais Indriķis tomēr ir noraudzījies uz sadzīves jautājumiem no latviešu viedokļa; viņš ir sacerējis svētrunas, garīga un laicīga satura dziesmas kā latvietis latvietim, dziesmām bieži dodams līdz arī pats savu meldiju, ko Apriķu novadā, pēc prof. L. Bērziņa liecības, pratuši dziedāt daudzi vēl pagājušā gadsimta beigās; viņš ir audzinājis latviešus atmest vienaldzību un miegainību, rūpēties par savu bērnu nākotni, — par viņu gara gaismu un izglītību.

Neredzīgā Indriķa dzejas apvārsnis nav plašs, viņa atziņas nav dziļas un patstāvīgas, tomēr viņš vēl tagad saista rakstniecības

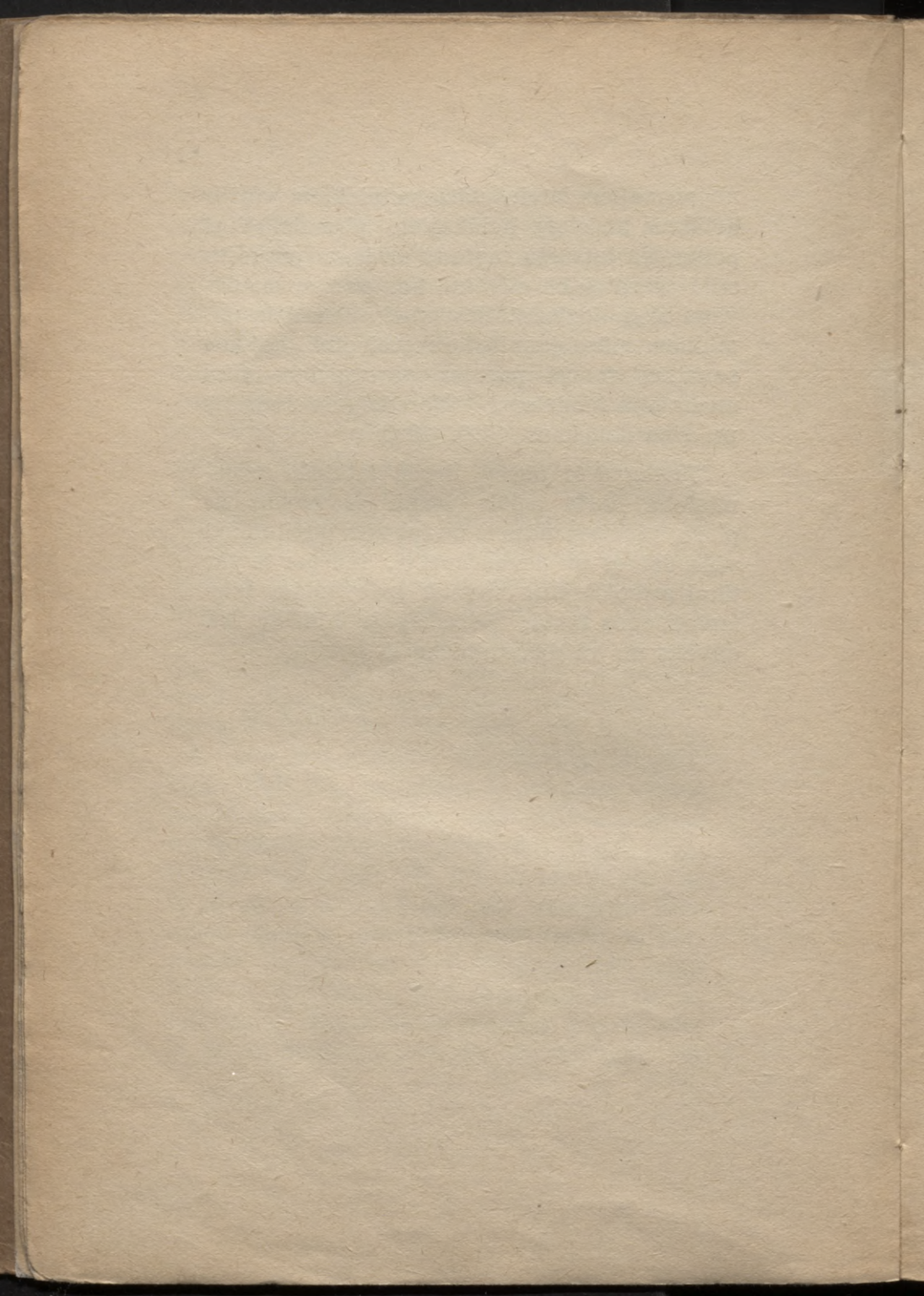
pētnieku ar to vienkārsību un sirsnību, ko viņš ielicis savās dziesmās. Par vielu dziesmām viņam noder dabas vērojumi, reliģiskas izjūtas, zemnieku grūtā dzīve, vispārīgas sadzīves parādības, individuāli pārdzīvojumi ar mīlestības izjūtām centrā, gadījuma notikumi u. c. Visu to viņš apdzied, kā mācēdams un varēdams, cieši pieturēdamies pie svešiem, pie Vecā Stendera un viņa pēcteču paraugiem. (Ar savu dzīvi un nodošanos dzejai tā viņš ir labs paraugs, ka nevajaga padoties apstākļiem, kas patiesi viņam un latviešiem tolaik bija smagi un grūti, bet vajaga pārvarēt šos apstākļus. Tas bija tumšs laikmets, kuŗā dzīvoja un darbojās Neredzīgais Indriķis, un šī laikmeta tumšās ēnas gulstas arī pār nelaimīgā dzejnieka dzeju. (Bet viņš nav paguris, nav izmisis un nokāris galvu ne par šiem apstākļiem, ne par savu acu gaismas trūkumu.) Kā jaunākā laikā kāds cits dzejnieks — mazotnē dzirdi zaudējušais Rieteklis, viņš paļāvies savai dziesminieka dziņai, atdevis sevi dzejai, cenzdamies tajā ielikt vēl arī daudz prieka, ar to un ar savu cilvēcīgo tēlu saistīdams līdz mūsu dienām literātūrvēsturniekus un pētniekus. Zīmīgs ir prof. L. Bērziņa, Neredzīgā Indriķa apcerētāja, spriedums par šo dziesminieku: „Neredzīgais Indriķis, kas ne pirmais, ne lielākais latviešu dziesminieks, bet

no pirmajiem latviešu dziesminiekiem viņš ir lielākais un starp lielākajiem pirmais. Viņš pelna, ka latviešu tauta to arī tagad paturētu mīļā piemiņā kā cilvēku, kas gan nevar dāvanu ziņā līdzās stāties labākajiem dziesminiekiem mūsu jaunākā rakstniecībā, bet kas senatnes tumsā paceļas pāri saviem laika un likteņa biedriem.“ (Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas, 1900., 1933.²).

Ja tagad šī pirmā drošā latviešu dziesminieka darbi iznāk jaunā izdevumā, ar plašu, jauniem datiem un faktiem papildinātu viņa dzīves un darba apceri, tad par to var tikai priecāties un novēlēt izdevumam labu izplatīšanos tautā. Neredzīgais Indriķis kā cilvēks un kā dziesminieks to pelnījis.

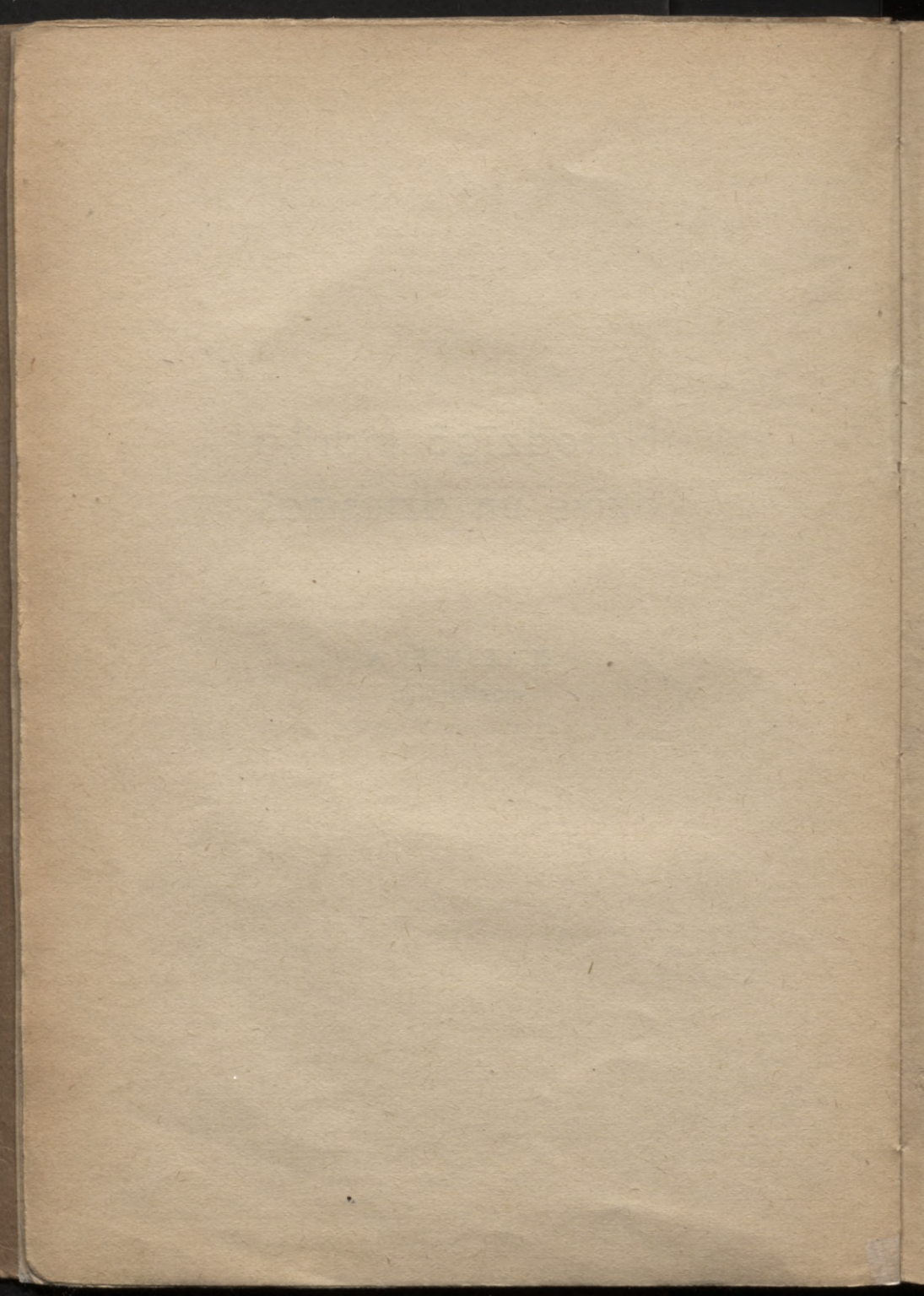
Kārlis Egle

Rīgā, 1938. g. martā

Neredzīgā Indriķa
dzīve un dziesmas

K. LEJNIEKA
monografija

I

Dzimtļaužu ģenijs

„Varbūt tagad latvieši jau spīdētu citr Eiropas tautu vidū, varbūt viņiem jau būtu savi Kanti, savi Herderi, Vīlandi u. t. t., varbūt zinātņu laukā viņi būtu veikuši ievērojamus darbus, ja tie būtu atstāti viņu pašu liktenim. Bet latviešu bēdīgā gaita bija citāda. Viņu raksturs tika maitāts, viņu gars zemē samīts, viņu ziedi iznīcināti uz laiku laikiem“ — tā lasām *Garliba Merķeļa* slavenu „Latviešu“ ievadā.

Patiesi, kopš XVI gadsimta, kad izveidojās un zināmā mērā arī juridiski sāka nostiprināties dzimtbuves institūts, bet Kurzemē jo sevišķi kopš XVII gadsimta sākuma, kad tur senās Romas verdzības institūts ieguva sankciju „Kurzemes statūtā“ (1617.), latviešu zemniekus nospieda arvienu smagāka kļaušu un nodevu nasta. Arvienu tumšāka kļuva verdzības gaŗā nakts.¹ Un taču — arī vismelnākajā verdzības naktī neapdzisa latviešu gara mirdzums. Verdzināto dzimtļaužu ģenijs laiku pa laikam uzliesmoja atsevišķos indivīdos, kas kā spoži meteori pacēlās un atblāzmojās pret tumšo apvārsni.

Tiesa — tie bija meteori, kam bija lemts uzliesmot un drīz vien atkal nodzist. Vairums viņu tā ir nozuda bez vēsts, un mēs

nevaram vairs tos daudzos un nezināmos talantus un ģenijus ierakstīt savas tautas gara dzīves vēsturē. Un taču — ne gluži visi tie nozuda tā bez vēsts. Nav daudz viņu, kurus varam šodien vārdā saukt, un tomēr arī šie nedaudzie vārdi dod mums liecību, ka arī no dzimtļaužu sētām ir nācis viens otrs muižas rijās vārdzināta kļaušnieka dēls, kas patiesi ir pelnījis, ka Garlībs Merķelis to pielīdzinājis Kantam vai Herderam.

Jau reformācijas laikmetā līdz privilēģētajam mācītāja stāvoklim ticis ne viens vien latvietis, gan citādi neatstājot nekādas pēdas latviešu inteliģences vēsturē. Bet jau nākamajā (XVII) gadsimtā, vienā laikā ar Alūksnes mācītāju un bībeles tulkotāju Ernestu Gliku, Vidzemē (Raunā) darbojies latviešu tautības mācītājs *Janis Reiters* (dz. ap 1630. g., mir. 1696. g.), apdāvināts literāts un zinātnieks, kas jau pirms Glika ķēries pie bībeles tulkošanas un Manceļa sakropļotās valodas labošanas citos garīgajos rakstos. Bet tā kā viņš bezbailīgi uzstājies arī par dzimtļaužu aizstāvi pret muižnieku pārestībām, tad viņš ir ticis padzīts no savas zemes un meklējis patvērumu gan Polijā, gan Krievijā.² Dažus gadu desmitus vēlāk viņa tautas brālis, Tukuma mācītājs *Viļums Šteineks* (1681.—1735.), arī spējīgs literāts, tāpat ticis vajāts par to, ka viņš kādā dzejā uzdrošinājies pārņemt Kurzemes hercogam un sevišķi muižniekiem nerūpēšanos par dzimtļaužu likteni.³

Šie divi latviešu tautības mācītāji un literāti nav vienīgie, kam tanī laikmetā izdevies pacelties pāri dzimtļaužu pelēkajai

masai un iegūt pat augstskolas izglītību: viņu vārdi nav mums zuduši tikai tāpēc, ka viņu vajātāji tos ierakstījuši vēsturē. Un taču, mēs varam minēt vēl dažus citus dzimtbuves laikmeta ģenijus un talantus, kuŗu gara spējas izpaudušās citos virzienos. Laikam Šteineka laika biedrs ir bijis kāds *Priekules muižas dzimtcilvēks* (Kurzemē), kuŗa īstais vārds nav pat noteikti zināms: ⁴ XVIII gadsimta sākumā viņš ar „paštaisītiem spārnieniem“ mēģinājis laisties no Priekules baznīcas torņa, bet sadauzījies un nožēlojis, ka nav iedomājies pataisīt arī „mākslīgu asti“ stūrēšanai. Šo aeronautikas pionieri Kurzemē jeb „jauno Ikaru“ vēl 1805. gadā atcerējies kāds vācu autors (Bilsterlings), tā rādīdams, ka dzimtļaužu ģenijs meklējis izpausmi arī mēchanikā. XVIII gadsimta beigās sastopam Kurzemē vēl kādu citu, šim Priekules Ikaram līdzīgu dzimtcilvēku (Blankenfeldes pavāra) dēlu: tas ir *Ernests Binemanis* (1753.—1806.), kas baudījis izglītību Jelgavas akadēmijā, kur izrādījis sevišķas spējas matemātikā un mēchanikā, tad sūtīts izglītības turpināšanai uz Londonu, no 1781. gada bijis Jelgavā „akadēmijas mēchanikis“ un 1785. gadā pagatavojis gaisa balonu, un tā pacelšanās Jelgavā ir bijis pirmais šāds notikums Kurzemē. Bet tad drīz pēc tam šis latviešu Mongolfjērs kritis nežēlastībā, jo — draudzējies ar „hercogam nepatīkamām personām“, beidzot bijis spiests pavisam atstāt Kurzemi, devies uz Krieviju, kur bijis par uzraugu kādā pogu fabrikā, tad par skolotāju. ⁵ Tik bēdīgi ir beigusies šī zinātnieka karjēra! Varam noprast, ka Binemanim bijis

sakars ar Jelgavas pilsoņiem, kas franču revolūcijas laikā prasīja sev vietu zemes padomē, līdzās muižniekiem, līdz beidzot 1792. gadā notika atklāta sacelšanās (tā sauktais „dzirnavnieku dumpis“). Izglītotam latvietim, kas draudzējās ar zemākas kārtas ļaudīm, savā dzimtenē nebija vietas... Līdzīgs liktenis bija kādam vidzemniekam, *Lugažu* muižas dzimtcilvēkam *Kārlim Viljamam*,⁶ kas Tērbatā bija studējis matemātiku, bet arī nebija varējis darboties savā dzimtenē (bijis Krievijā par muižu pārvaldnieku un spoguļu fabrikas direktoru; miris 1847. g.). Un ja kāds cits Kurzemes latvietis, *Kārlis Konstantīns Kraukliņš* (1792.—1873.), XIX gadsimta sākumā kļuva par atzītu literātu un zinātnieku un lielā Ģētes draugu,⁷ tad tas nenotika Jelgavā, bet — Drēzdenē!

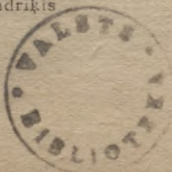
Rīgas pilsētas politiskā un saimnieciskā vēsture mums rāda, ka tur XVIII gadsimtā ciņā ar rātes privilēģijām izvirzās daži amatnieki un tirgoņi, kas, kā populārā *Steinhaueru*⁸ dzimta, arī bija cēlušies no dzimt-ļaudīm — no Kurzemes bēgļiem...

Mēs te esam pieminējuši tikai nedaudzus vārdus, bet katrs no tiem saistās ar traģisma pilnu vēsturi. Tie visi ir bijuši cilvēki ar neapšaubāmām un izcilām gara spējām — tie ir bijuši *spilgtākie dzimtļaužu ģenija reprezentanti*. Un taču, atskaitot nedaudzus, visi tie, tāpat kā Priekules jaunais Ikars, krituši salauztiem spārniem ciņā ar „naidīgo pretvaru“. *Dzimtļaužu ģenijam nebija lemts uzvarēt, bet tikai manifestēt un pierādīt savu lielo vitālo spēku, kas atkal un atkal no jauna vīcināja spārnus, kā Fēnikss paceldamies no pelniem.*

Varbūt vienīgi *latviešu dzejas ģenijam* bija mazliet labvēlīgāki apstākļi, vismaz tanī ziņā, ka latviešu tautas politiskie aizbildņi tam visdrīzāk atzina eksistences tiesības. Bet tas bija arī pietiekoši liels, lai to neapslāpētu un neizdeldētu. Tauta, kas savos verdzības gadsimtos ir radījusi tik milzīgus tautas dziesmu, pasaku un teiku krājumus, kādu nav pat lielajām Eiropas kultūrtautām, nevarēja nepacelt no savas anonimo dzejdaru kolektīvās masas arī individuālas dzejnieku personas.

Bija taču vispirms jāatzīst *latviešu valodas eksistences tiesības*, bija jāatzīst baznīcas rakstu u. c. praktiskas literatūras nepieciešamība latviešu valodā. Bet, to neliedzot, bija atstāta sprauga pašas latviešu tautas dzejas ģenija izklūšanai uz plašāka un brīvāka ceļa. Lai arī šausmīgi barbariska bija tā „latviešu valoda“, kādā vācu mācītāji rakstīja baznīcas dziesmas un sprediķus, šī garīgā literatūra tomēr deva netiešu ierosmi līdzās tautas dzejai radīt arī mākslīgu dzeju dzimtajai valodā. Un tā notika, ka Dundagas mācītājs *Johans Višmanis* sastādīja pirmo latviešu poētiku (*Der unteutsche Opitz oder kurtze Anleitung zur lettischen Dichtkunst, 1697.*), kurā deva nevien pamācību, kā latviešu valodā dzejot pēc visiem mākslīgās dzejas likumiem, bet sludināja arī uzskatu, ka latviešu valoda nav nicināma („Latviešu mēle ja tev ir iedzimta, netīko grauzt to“) un ieteica tanī sacerēt pat lielākus darbus, piem. traģēdijas, jo latviešu tautas vēsturē esot daudz pateicīgas vietas: „Ja gribētu izrādīt latviešu traģēdiju, tad šim

0308056293

nolūkam būtu diezgan vielas tam, kas gribētu dzejot par kuršu ķēniņiem un dažādām pārgrozībām šīnī zemē.“ Netieši ar savām „ziņgēm“, labi domādams, mākslīgās latviešu dzejas attīstību gribēja sekmēt arī *Vecais Stenders*.

Bet, no otras puses, tanī pat laikā, kad Vecais Stenders gribēja izskaust latviešu tautas dziesmas, turēdams tās par mazvērtīgām „blēņu dziesmām“, tādi viņa laika biedri kā *Herders* un *Hipelis*, cildināja tautas dzejas dabisko jaukumu. Tā *Hipelis* savā romānā *Lebensläufe* (1778.—1781.) pastāsta, ka kāds Kurzemes mācītājs savācis prāvu latviešu tautas dziesmu krājumu un nosaucis to par dzejas „kūli“ (Garbe). Sava romāna varoņiem viņš arī liek sacīt šādus vārdus par latviešu dzejisko valodu: „Latviešiem piemīt nepārvarama tieksme uz dzeju, un mana māte nenoliedz, ka latviešu valoda ir jau pa pusei dzeja. „Tā skan,“ viņa saka. „kā galda zvaniņš, kamēr vācu valoda skan kā baznīcas zvans.“ Viņa nenoliedz, ka visikdienišķākie latvieši, ja tie ir labā omā, prāto un runā dzejā.“ Gribēdams ar šīm jaukajām dziesmiņām iepazīstināt savus lasītājus, viņš nedomājot ar to nemaz kaitēt Višmaņa „nevācu Opica“ nolūkiem.

Tad nu arī saprotams, ka ap XVIII un XIX gadsimta maiņu latviešu dzimtlaužu dzejas ģenijs, gan vienā, gan otrā izpausmes veidā, sāk izpelnīties arvienu vairāk ievēribas, un vēsture ir uzglabājusi dažu dzimtlaužu vārdus, kurus tā laikmeta garīgie aizbildņi, vācu tautības mācītāji un literāti, labprāt piemin un reģistrē „latviešu literā-

tūras" sarakstos. 1812. gadā *Dr. U. E. Cimmermanis* (Versuch einer Geschichte der lettischen Literatur) ir jau galīgi nodibinājis jēdzienu „latviešu literatūra“, un nu tikai vēl jātop šai literatūrai.

Un tā arī top!

Vēl dzimtbuves garā nakts nav beigusies, kad dažu dzimtcilvēku vārdi sāk jau parādīties „literatūrā“. Vispirms tā, protams, sastāv no sacerējumiem, kas pielāgoti vācu mācītāju apgādātajiem garīgā satura rakstiem. Tā 1809. g. Vidzemes dziesmu grāmatā uzņemta kādas raunēnietes *Bormaju Annas* dziesma. Pēc mācītāju paraugiem zemnieki sāk sacerēt (un saviem līdzekļiem arī iespiest!) liķu runas, kādas visnotaļ nepieciešamas zemnieku dzīvē, jo mācītāji paši uz kapsētu pavada tikai šīs zemes varenākos. Kāds Rūjienas apkārtnes *krodzinieks* (Karl Gustav Krüger) 1796. gadā jau otrā iespiedumā izlaiž saviem līdzekļiem „liķu sprediķi“. 1797. gadā Kokneses zemnieks Kārklis Jānis piesūta M. Stobem kā „Gada grāmatas“ (pirmā latviskā žurnāla) izdevējam kāda sava drauga, vārdā *neminēta zemnieka* (amatnieka), sacerētu „kapsētas vārdus“. 1806. gadā gramatiņā iespiesta Plepju muižas dzimtcilvēka *Vācu Indriķa*⁹ „Liķu runa, pie bērēm lasāma“.

Ap šo laikmetu dzimtlaužu dzejas ģenijs gūst jaunu ietekmi: līdztekus tautas dziesmai ar tradicionālo formu, gan Vecā Stendera „ziņģu“, gan varbūt arī muižas ļaužu vācisko un pusvācisko dziesmu rosināta, sāk parādīties arī vēl citādos veidos salikta un atskaņota dzeja. Tā *Jēkaba Langes* vārd-

nīcā (1772.) iespiesta kāda raksturīga *talci-
nieku dziesma*:

Grib tie kungi turēt talku;
būs tiem sniegt mums alus malku,
dot ikvienam savu daļu
putras, maizes, āža gaļu.
Maže, Mādže, Laže, Trīna,
dzer tu arī brandavīna.
Tā kā mēs pie darba ķeram;
tā lai ēdam, tā lai dzeļam,
lai mēs priecīgi tad lecām,
tas gan klājas jaunam, vecam.
Lai tam pieaug pilni lauki,
kas mūs mielojis tik jauki.

Lange gan domā, ka šāda dziesma ne-
būtu varējusi „tecēt no latviešu smadzenēm“,
jo latviešu tautas dziesmām piemītot gan
raksturīgs latvisks humors, taču tanīs neesot
ne atskaņu, nedz pareizu pēdu. Bet ja jau
no latviešu smadzenēm tanī laikmetā varēja
tecēt garīga satura dziesmas, tāpat atska-
ņotas un vēl komplicētākos ritmos saliktas,
kāpēc gan tad latvietis nebūtu bijis spējīgs
vingrināties arī laicīga satura dzeļā —
„mākslīgā“ formā, kas sāk atšķirties no pa-
rastajām un „dabiskajām“ tautas dziesmām
(natürliche Gesänge)?

Jā vidzemnieks, ģenerālsuperintendents
Lange vēl 1772. gadā netic, ka dzimtlaužu
ģenijs būtu spējīgs radīt arī mākslīgo dzeļu,
tad kurzemniekam, Apriķu mācītājam Elver-
feldam XIX gadsimta pirmajos gados par to
vairs nav nekādu šaubu: viņa paša draudzē,
viņa acu priekšā ir izauguši *divi latviešu dzej-
nieki*: *Andžs*, baznīcas dziedātājs un ķesteris,

un *Indriķis*, neredzīgais Elkaleju puisis. Sevišķi lielas cerības viņš liek uz šo jauno puisi un netaupa pūles, līdz viņš to 1806. gadā kā dzejnieku ar grāmatā iespīestām dziesmām var stādīt priekšā civilizētajai pasaulei. Un nu vairs šaubu nav: *dzimtļaužu ģenijs ir radījis arī mākslīgo dzeju.*

No neredzīgā Indriķa smadzenēm neapšaubāmi plūda ritmizēta un atskanota dzeja, kas patiesi manifestēja individuāli radītas latviešu literātūras sākumu.

II

Neredzīgā Indriķa dzīves gaita dokumentu ierakstos

Gaužam trūcīgi ir dzimtbuves laikmeta dokumenti, kuŗos mums tagad nākas vākt ziņas par senāko paaudžu darbiniekiem, kas ar savām spējām kaut kā pacēlušies pāri pelēkajai un vienveidīgajai dzimtlaužu masai. Gandrīz vienīgie dokumenti, kas dod iespēju ieskatīties latviešu zemnieku seno paaudžu dzīves gaitās, ir — baznīcas grāmatas un revīzijas listes. Un tā kā līdz 1833. gadam zemniekiem nav vēl uzvārdu, tad arī šinīs pašos trūcīgajos dokumentos tikai ar lielām pūlēm var uziet pēdas, kas mūs noved tieši pie meklējamā cilvēka, viņa ģimenes vai sētas.

Pateicoties seno dienu latviešu draugam un rakstniekam, ilggadīgajam Apriķu draudzes mācītājam K. G. Elverfeldam, mums šis tas jau bija ticis zināms par Neredzīgā Indriķa dzīvi: viņš piedzimis 1783. gadā *Elkaleju mājās, Apriķu draudzē*. Elverfelda dati arī dod mums rokā pavadīenu sīkākiem meklējumiem un dokumentu pētījumiem. Diemžēl, taisni Apriķu draudzes un pagasta dokumenti izrādās nepilnīgi: Valsts archīvā uzglabātajām Apriķu draudzes baznīcas grāmatām trūkst vesela sējuma, kas

aptver 31 gadu ilgu laika sprīdi (1766.—1797. g.), kurā iekrīt Neredzīgā Indriķa dzimšana. Tāpat nepilnīgas ir Apriķu pagasta revīziju listes. Baznīcas grāmatās Elkaleju mājas jau kopš visvecākiem laikiem (I sējums iesākts 1741. gadā) skaitās „Apriķu novadā“, taču vecākajās revīzijas listēs (1811. g.) Apriķu pagastā Elkaleju mājas neatrodam. Izrādās, ka tās sākumā piedēvējušas pie īpaša neliela *Mazdzērves* (Kleindserwen) pagasta, un tikai 1858. g. revīzijā abi pagasti (Apriķu un Mazdzērves) apvienoti vienā administratīvā vienībā. No atsevišķā Mazdzērves pagasta ir uzglabājies tikai viens pats iedzīvotāju saraksts — 1826 g. revīzijas liste. Tā tad, pilnīgas ziņas par to laikmetu, kad dzīvojis un darbojies Neredzīgais Indriķis, neatrodam ne baznīcas grāmatās, nedz revīzijas listēs.

Spriežot pēc Elverfelda ziņām, Neredzīgais Indriķis ir dzīvojis Elkalejās kā vaļinieks, nodarbojies ar drēbnieka un kurpnieka amatu un palīdzējis arī saimniecības darbos. Domājams, ka viņš ir bijis Elkaleju saimnieka radnieks. Bet tieši kāda ir bijusi viņa radniecība ar saimnieka dzimtu, par to mums tuvāku ziņu nav.

Visvecākais ieraksts Apriķu draudzes baznīcas grāmatā, kas runā par neredzīgo dziesminieku, atrodams 1797. g. konfirmandu sarakstā (II sēj. 131. lpp.): „*Elkalejas Indriķļa Schwager Indriķis.*“ Tā tad jāpieņem, ka viņš ir bijis toreizējā Elkaleju saimnieka Indriķa sievasbrālis.

Tālāk baznīcas grāmatā uzejam ierakstu par neredzīgā Indriķa laulāšanu (II sēj.,

159. lapp.): 1807. g. 3. februārī laulāti „*der blinde Dichter Indrick, Elkaleijes Indricken Schwager*“ no Aprikiem ar „*Ahpiņu Klahwen Magd Anne*“ no Padūres (Paddern) pagasta.

Sis arī ir pirmais gadījums, kad Neredzīgais Indriķis dokumentos saukts par „dzejnieku“ (turpmāk viņu allaž par dzejnieku jeb „dziesmu taisītāju“ dēvē ir draudzes, ir pagasta dokumenti). Un tas ir ļoti zīmīgi, ka viņu nesauc vairs par saimnieka svaini (tamlīdzīgus apzīmējumus parasti mēdz piespraust saimnieku dzimtu radiniekiem, lai tos kā druscip „augstākas kārtas“ cilvēkus atšķirtu no pārējiem mājas iedzīvotājiem, vienkāršajiem gājējiem); viņu nesauc arī par amatnieku (drēbnieku vai kurpnieku), bet uzsver viņa garīgo „amatu“ — „dziesmu taisīšanu“. Arī tā ir atzinība!

Bet kas nu ir šī ārnovadniece, kalpone Anna, ko Neredzīgais Indriķis apprecējis? Vai neliekas savādi, ka viņš, neredzīgs būdams, atradis līgavu nevis savā tuvākā apkārtnē, ne savā pagastā, bet Padūrē, Āpiņu mājās? Šo mīklu, liekas, mums izskaidro kāds cits ieraksts baznīcas grāmatā (II sēj., 133. lpp.): 1804. g. konfirmandu sarakstā atrodam „*Elkaleijas Indriķēn Gesindsmagd Anne*“. Domājams, ka šī kalponīte Anna sākumā būs dzīvojusi Elkalejās, kur viņa arī iesvētīta, un tur Neredzīgais Indriķis būs viņu jau iecerējis. Bet tā kā viņam kā neredzīgam cilvēkam materiālais stāvoklis bija gaužam nedrošs, tad viņš vēl par precēšanos nebūs varējis domāt. Tikai pēc tam, kad 1806. gadā ar mācītāja Elverfelda un citu labvēļu gādību bija iespiestas viņa

dziesmas, kas deva viņam prāvu ienākumu, viņš varēja precēties, bet pa to laiku iece-
rētā līgava jau bija atstājusi Elkalejas un
aizgājusi par kalponi uz kaimiņu pagastu.

Trūcīgajos dokumentos nav iespējams
sameklēt ziņas par Neredzīgā Indriķa vecā-
kiem, bet domājams, ka tie ir bijuši *kalpu
ļaudis*, varbūt arī nākuši no kādas saimnieku
dzimtas bezzemnieku atvasēm. Tā liek do-
māt kāds cits ieraksts baznīcas grāmatā
(II sēj., 210. lpp.): 1821. g. 28. aprīlī 80 gadu
vecumā mirusi Neredzīgā Indriķa māte —
„des blinden Dichter Indrik Mutter mit Name
Anne“. Nav pat pieminēts, kādās mājās
viņa dzīvojusi. Ja tā pati būtu bijusi saim-
niece vai vismaz saimnieku ļaužu radniece,
tad mācītājs, kā parasti, to katrā ziņā būtu
pieminējis. Tā kā Indriķa tēvs, pēc paša
Indriķa vārdiem (K. G. Elverfeldam veltītajā
dzejā), miris jau agrā bērnībā, tad tas tā ir
palicis mums nezināms un nepiedzīvojis
tādu pagodinājumu kā vecā Anna, kas mira
kā „neredzīgā dzejnieka māte“. No 1826. g.
revīzijas listes dabūjam zināt tikai to, ka
Neredzīgā Indriķa tēvs arī bijis *Indriķis* vārdā.

Tuvākas ziņas par Neredzīgā Indriķa ģi-
meni atrodam 1826. gada Mazdzērves pa-
gasta revīzijas listē. Tur atrodam viņu
Elkalejās jau kā četru bērnu tēvu. Nere-
dzīgais Indriķis, Indriķa dēls — „*der Appri-
ckensche lettische Dichter*“ — ir jau 41 gadu
vecs vīrs. Viņa sievas Annas uzdotais ve-
cums — 36 gadi. Viņiem ir 2 dēli un 2
meitas: Vilis 14^{1/2} g., Kārlis — 10^{1/2} g.,
Anna — 4 g. un Ilze — 1 g.¹⁰ Vecākais
dēlēns Vilis gan vairs neatrodas Elkalejās,

572.240

bet pārrakstīts uz Apriķu pagasta Remešu mājām, kur tas, kā domājams, jau stājies puīša kārtā.

Turpmākā ziņa, ko atrodam Apriķu draudzes baznīcas grāmatā (III sēj., 189. lpp.), ir mācītāja Grota ieraksts par Neredzīgā Indriķa miršanu: 1828. g. 12. janvārī 44 gadu vecumā no krūšu iekaisuma (Brustentz.) miris „*Elkaleja neredzigs Indriķis (dzeesmu taisitajs)*“.

Gadu vēlāk mirusi arī viņa sieva Anna; par tās nāvi Apriķu draudzes baznīcas grāmatā atrodam šādu ierakstu: 1829. g. 8. janvārī 45 g. vecumā mirusi „neredzīgā (nelaiķa) dzeesmu tais. Indriķa seeviņa Anna.“

Kas nu tālāk noticis ar Neredzīgā Indriķa bērniem? Apriķu draudzes baznīcas grāmatā (III sēj., 99. un 100. lpp.) uzejam ierakstus par viņa abu dēlu iesvētīšanu: 1828. gadā iesvētīts „neredzīgā Indriķa dehls Willis“ (16 g. v.) bet 1830. g. — „nereds. nel. dzees. tais. Indriķa dehls Kahrlis“ (15^{1/2} g. v.). Tālākas dokumentāras ziņas par viņa bērniem nav sameklējamas. Ap 1833. gadu brīvlaistie zemnieki dabūja uzvārdus. Neredzīgais Indriķis pats to nepiedzīvoja, viņa vārdam un dzejnieka titulam uzvārds nekur dokumentos nav piesprausts. Nav arī zināms, kādus uzvārdus dabūjuši viņa bērni.¹¹ 1835. gadā revīzijas listē zemniekiem ir jau uzvārdi, bet Apriķu pagastā (bez Mazdzēves) nevienās mājās nav atrodams ne Vilis, nedz Kārlis, kas būtu Indriķa dēli un atbilstu 1826. gada revīzijas listē uzdotajam vecumam. Tāpat arī viņa meitām nozūd pēdas.¹² Kad 1858. g. revīzijas

listē beidzot redzam apvienotus Apriķu un Mazdzērves pagastus, tad ne Elkalejās, nedz arī citās mājās nav vairs iespējams saziņcīt personas, kas varētu būt Neredzīgā Indriķa bērni. Pēc nostāstiem, no viņa pēcnācējiem kādas atvases vēl dzīvojot Sakā (L. Bērziņa Neredzīgais Indriķis 1933., 18. lpp.).

Beidzot vēl jāpiezīmē, ka arī Elkaleju saimnieku dzimta, Neredzīgā Indriķa radi, vēl Indriķim dzīvam esot, atstājuši šīs mājas. No 1826. g. Mazdzērves pagasta revīzijas listes redzam, ka agrākais saimnieks Indriķis pārcelts uz citām mājām, tāpat arī viņa dēls Klāvs. Līdz 1858. gada revīzijai tur nav noturējies arī nākošais saimnieks: 1857. gadā tas ir jau citu māju valīnieks, bet viņa vietā stājies kāds ienācējs no Lieldzērves, Redzams tomēr, ka (1858. gadā Elkaleju mājas vēl pastāvējušas, un to iznīcināšana un pievienošana muižai, par ko stāsta L. Bērziņš (Neredzīgais Indriķis 1933., 18. lpp.), varējusi notikt vēlākā laikā.)

Ko mums rāda šī mazā dokumentu studija?

Gaužam lakoniskās (un nepilnīgās) ziņas mums tomēr dod gaišu liecību par to *garigo uzvaru*, kādu ieguvis aklais dzimtcilvēks. Neiegūvis vēl brīvcilvēka simbolu — uzvārdu, viņš oficiālajos dokumentos saukts vēl cildinošākā vārdā — par *latviešu dzejnieku*. Pagasta rakstvedis šo godu gan atzinis tikai lokālā nozīmē — tas viņu nosaucis par „Apriķu latviešu dzejnieku“, bet mēs arī zinām, ka jau kopš 1806. gada Indriķa vārds sāka skanēt tālu ārpus Apriķu novada — nevien pa Kurzemi, bet pa visu

Latviju, kur vien latvieši lasīja savā valodā iespīestus rakstus. Viņa vārdu līdz ar pievārdiem „latviešu dzejnieks“ vai „dziesmu taisītājs“ glabā vecie, sadzeltējušie dokumenti, bet vēl jo augstāku skaņu viņa vārds ir ieguvis mūsu tautas garīgās attīstības vēsturē. *Taisni dzimtbuves krišanas laikā no dzimtļaužu vidus bija iznācis dzejnieks — „Latviešu Homērs“.*

Papildinot šos tik visai trūcīgos dokumentāros datus ar K. G. Elverfelda ziņām un paša Neredzīgā Indriķa dziesmām, cik tālu tās atspoguļojušas viņa dzīvi, un turoties tā laikmeta vēsturiskās īstenības robežās, mēs, ne bez grūtībām (un varbūt arī ne gluži bez kļūdām), varam rekonstruēt šī „latviešu Homēra“ dzīves stāstu.

Stāsts par Neredzīgā Indriķa dzīvi šodien mums var likties jau kā atbalss no tālas pagātnes. Un taču tas nebūs bez nozīmes un intereses, jo tas ir dzimtbuves vēstures fragments. Un vēl arvienu par maz mums ir to lappušu kas tēlo dzimtļaužu bēdu pilnos likteņus. Bet stāsts par Neredzīgo Indriķi līdz ar to būs arī stāsts par lielās garīgās atmodas sākumu pēc garās dzimtbuves nakts. Neredzīgā Indriķa vārds mums ir kļuvis jau par tā laikmeta simbolu.

III

„Latviešu Homērs”

„Tā nīknā sērga, ko par pakām sauc, ir šogad atkal uzbrukusi mūsu zemītei. Tad klausaities, mīļie ļaudis! Neļaujiet, lai tā ļaunā sērga nomaitā jūsu bērņņus. Mūsu žēligais dzimtkungs ir atļāvis, lai muižas daktera kungs katrā ļaužu sētā noiet un tās sargāšanas pakas bērņņiem stāda, iekams tās īstās pakas viņiem piemetas. To viņš man šodien līcis jums sludināt, un es jūs lūgdams lūdzu un biedinādams biedinu nepretoties mūsu žēligā kunga gādībai. Dažs vientiesis, šos manus vārdus dzirdējis, varbūt nodomās savā prātā: arig tas debesu tēvs nepasargās to, kam viņš būs ļāvis šai saulē dzīvot? Jā, mīļā draudze! Mēs visi ar saviem bērņņiem stāvam Dieva rokā. Viņš visus var mūs glābt un pasargāt, bet ja kas pats sevi nesargā, arig tad viņam būs tādu nebēdnieku sargāt? Tie augsti mācīti vīri vācu grāmatās un avīzēs visnotaļ sludina, ka tos, kam sargāšanas pakas iestādītas, tā nīknā sērga nespēj nomaitāt. Mīļā draudze, arī to tā ir nolīcis mūsu žēligais debesu tēvs. Tāpēc arī esmu līcis visiem saviem māģiem bērņņiem tās sargāšanas pakas iestādīt, un tā nu es, apkopis savu namu, varu paļauties uz Dieva lielo žēlastību. Darait arī jūs tā-

pat, mīlie ļaudis, un tad viņa žēlīgā roka izstiepsies pār katru sētu un būdiņu. Lai tas Kungs svētī un pasargā augstus un zemus, lai viņa žēlastība it īpaši izlejas pār mūsu bērniņiem, lai tie uzaug sveiki un veseli un dzīvo tikuši savam Dievam par godu. Amen.“

Tā mācītājs Elverfelds nobeidza savu sprediķi Apriķu baznīcā.

Patiesi, nīknā baku sērga bija atkal piemeklējusi plašus novadus. Bet ļaudis vēl lāgā neticēja kungu izdomai, ka tiša sērgas sēklas iestādīšana cilvēka miesā varētu paglābt no slimības vai nāves.

„Nīki vien!“ kāds Apriķu saimnieks noteica, iznācis no baznīcas. „Tā dzird, ka tās sargāšanas pakas ņemot no lopiem, kā tad tādas var palīdzēt, kauču arī iestāda cilvēka miesā? Nu iestādi tu sīpolu kāposta vietā, vai tad izaugs kāposts?“

„Man ar' liekas, ka tanīs vācu grāmatās un avīzēs var salikt visādas blēņas!“ piebalsoja otrs.

„Bet, ače', mācītājs arī tic...“

„Mācītājs, nujā... Gudrs jau viņš dikti. tas tiesa, viņš jau esot izlasījis visas grāmatas, kādas vien pasaulē ir. Pats arī rakstot grāmatas, ir ļaužu valodā dziesmas saliekot. Var jau būt, ka Vāczemē tā ar' stāda tās pakas, bet man gan būtu bail... Vi die', lopu sērgu iestādīt manā miesā...“

„Paliksi vēl pats par lopu!“ kāds īgni iesmējās.

„Kāda tur starpība — dzimtcilvēks vai lops?“ otrs atsaucās. „Kungu gudrība un viltība, nekas vairāk!..“

Mazdzērves Elkalejās mācītāja aicinājums un biedinājums nāca jau par vēlu. Tur baku guļā bija jau krituši trīs mazākie bērni — saimnieku galā viens, kalpu galā divi. Saimnieka dēlēns nomira, kalpa Indriķa abi puikas gan izķeipa, bet viens no tiem kļuva neredzīgs uz vienu aci, otrs — uz abām.

„Tad būtu ar' labāk nomiruši!“ Indriķa sieva Anna kurnēja savās bēdās. „Ko tādi kroplīši tagad pasaulē iesāks? Tikai krusts un bēdas uz visu mūžu!“

Vienacis, lielākais Indriķa dēlēns, tomēr jo agri, kā jau kalpa bērns, uzsāka savu sūro mūžu: sākumā dzina ganos saimnieka lopus, bet kad paaugās, tad kā puspuisis un drīz vien jau kā īstens puisis strādāja pie Elkaleju saimnieka un gāja arī muižas laukos un rijās pildīt saimniekam uzliktās klaušas. Tēvs drīz vien mira, pārrāvies pie baļķu vešanas muižas jaunbūvēm, un nu vienacis palika tēva vietā. Galva viņam bija gaiša, un iesvētāmo mācībā ir ķesteris Andžs, ir pats mācītājs uzslavēja viņa tekošo lasīšanu, stādot viņu pat par priekšzimi dažiem saimnieku dēliem.

Indriķa mazākais dēlēns, arī Indriķis vārdā, pēc pilnīgas acu gaismas zaudēšanas bija kļuvis nederīgs parastajiem zemnieku darbiem. Ne tāds ganos raidāms, ne pie arkla liekams, nedz muižas rijā sūtams. Kur tādu vārgulīti likt?

Elkaleju jaunais saimnieks Indriķis bija apprecējis sava nelaiķa kalpa Indriķa meitu. Tā nu viņa sievasmāte Anna, abu nelaimīgo puiku māte, dzīvoja, tā sakot, Elkalejās tikpat kā žēlastības maizē: gan jau jaunā saim-

niece parūpēsies, lai arī neredzīgais brālītis neaizietu badā. Un taču, vajadzēja mēģināt arī viņu padarīt kaut kā noderīgu dzīvei. Neba lai visu mūžu kā ubags pārtiek no druskām, kas krīt no saimnieku galda.

Māte aizgāja pēc padoma pie Vāveru Andža. Tas bija baznīcas dziedātājs un ķesteris, ēda savu maizīti kā nelielo mācītāja māju saimnieks un pavaļas brīžos strādāja arī amatu. Andžs tā puslīdz daudz ko pieprata: ir kamzolušus šūt, ir zābakus taisīt, ir ragavas un ratus salabot un, ja vajadzīgs, pat jaunus pataisīt. Un bez visām šīm mākām Andžs, kas kā baznīcas dziedātājs kalpoja jau otram mācītājam, prata lasīt kaut ko grāmatu. Vēl vairāk: dziesmu grāmatu gandrīz vai visu viņš prata no galvas — visu mūžu, ik svētdienas, viņš taču bija teicis draudzei priekšā šīs dziesmas un turējis meldijas. Visu mūžu dziesmu meldijās šūpojies, arī viņš pats sevī juta brīžam kaut ko ligojamies un skanam. Tās bija viņa paša dziesmas. Kad vecā mācītāja Elverfelda vietā stājās viņa dēls, tas deva viņam lasīt slavenā Stendera grāmatas. Tur bija citādas dziesmas nekā svēto dziesmu grāmata, taču arī ne tādas kā tās ļaužu dziesmas, kas skanēja visās sētās un kādas it sevišķi skandināja visādos godos. Bet muižā kunga kučierim ar sulaini bija vēl citādas dziesmas. Tās varēja dziedāt vācu mēlē, bet varēja tām pašām meldijām izdomāt arī latviskus vārdus, un tad skanēja tikpat labi kā tās vācu dziesmas.

Lūk, to visu prata Vāveru Andžs. Būdam jau pāri pusmūžam, viņš daudz bija

dzīvē mācijies un tagad varēja mācīt arī citus.

„Nu, lai Indriķis nāk pie manis mācībā!“ viņš teica Elkaleju Annai.

Un tā Andžs sāka mācīt neredzīgo zēnu, kā šūt kamzoļus un aitādu kažočiņus, kā taisīt zābakus, kā no koka test un izdrāzt visādas māju dzīvē nepieciešamas lietas. Un tur nu neredzīgais Indriķis ieklausījās arī Andža dziesmās.

„Pag', vai tad es arī nevaru?“ viņš nodomāja un sāka dziedāt, kā bija dzirdējis klausiņiekus dziedam:

Kas tie tādī, kas dziedāja
Bez saulītes vakarā?
Tur dziedāja darbinieki,
Kunga rijas kūlējin'.

„Tas nav nekas!“ Andžs noteica, noklausījies reiz Indriķa kunkurošanu. „Tā jau prasta ļaužu dziesma! Tik tāda nekārtīga dziedāšana!“

„Bet kāda tad ir kārtīga dziedāšana?“

„Tāda, kur vārdi pantīņos saskan. Tā kā dziesmu grāmatā un Stendera ziņgēs. Arī mūsu mācītājs taisa tikai kārtīgas dziesmas. Lūk, tā!“

Un Andžs teica priekšā aklajam zēnam pats savu dziesmu:

Kad man labi klājas
Un man pārtikšan',
Miers ir manās mājās:
Tad man Dievs un gan.
Skaugis lai gan rejas,
Sirds par viņu smejas;
Viņam bēdas gan,
Paliek prieks pie man'.

Indriķis klausījās — un ieklausījās. Jā, patiesi, varēja arī tā. Jauki izklausījās pa pāriem saskaņoti vārdi. Tā bija jauna valodas rota, ko viņš mācījās pazīt un saprast. Un drīz vien arī viņš pats jau skandināja tādus pantīņus.

Indriķa zēna gados Kurzemē risinājās lieli notikumi, kas skāra arī nomaļo Apriķu novadu.

Vispirms ļaužu prātus satrauca vēstis par bēgļu ķērējiem. Proti, (no Vidzemes, viņpus Daugavas, jau kopš seniem laikiem bija klīduši uz Kurzemi no pārliecīgi bargiem vai paputējušiem kungiem aizbēguši dzimtļaudis, kas Kurzemes hercoga valsti bija cerējuši atrast labākus kungus. Arī Mazdzērves un Apriķu novadā bija apmetušies uz dzīvi daži vidzemnieki, jo barons Korfs (ļaudis to sauca par Kārpū) nebija gluži tik nežēlīgs pret saviem zemniekiem kā daži citi kungi kaimiņu muižās.) Arī Indriķis, reizēm mātei līdzī baznīcā iedams, bija dzirdējis sakām: „Re', re', tas jau arī vidzemnieks, paklau, kāda tam valoda!“ Un taču, tie bija tādi pat latviešu cilvēki kā kurzemnieki. Un tie, kas bija jau vairākus gadus nodzīvojuši Kurzemē, ielikti kādās tukšās mājās vai ielaisti par līdumniekiem kādā muižas mežu izcirtumā, apprecēja kurzemnieces un dzīvoja kā daždien kungu ļaudis — plēsās savos laukos un klausīja muižai. Bet tad krievu valdība bija piespiedusi hercogu Pēteri izdot visus Kurzemē patvērušos bēgļus. Arī Apriķu novadu pārstaigāja bēgļu ķērēji — gan krievu kareivju

rotas, gan žīdi ar bruņotiem algotņiem. Žīdam Šmulim, kā stāstīja, Rīgā par katru noķerto bēgli maksāja veselus piecus dālderus.¹³ Pat bērņus mēdza biedēt ar Šmulisak', ak tu palaidnis tāds, būs jāatdod Šmulim, lai bāž maisā un ved uz Krievzemi!

Arī lielās franču revolūcijas notikumi sāka atbalsoties Kurzemē. Dzirdēja runājam, ka dažos novados izcēlušies zemnieku nemieri. Dzirdēja arī, ka muižnieki ķildojoties ar hercogu un taisoties visu varu sagrābt savās rokās, kas zemnieku prātus vēl vairāk uztrauca. Paklusām runāja arī, ka pilsētas sacēlušās pret hercogu un Jelgavā notikusi liela asins izliešana. Arī daži tuvējās Aizputes amatnieki esot piedalījušies Jelgavas pils sturmēšanā, un tie nekautrēdamies stāstīja, ka viņi, tāpat kā parīzieši, esot gribējuši Jelgavā iedēstīt „brīvības koku“. Bija dzirdētas pat dažas pārgalvīgas ziņģes par hercogu Pēteri.¹⁴ Tās visas nebija tukšas baumas, to saprata arī zemnieku sētās: hercogs bija ataicinājis krievu karaspēku, kas bija nometināts pa pilsētām un muižām un palīdzēja uzturēt zemē mieru un kārtību.

Un tad notika vēl lielākas lietas. Arī varenajā Poļu valstī, kurās virskundzībā atradās Kurzeme, kaut kas juka un bruka, un tad — paklau' tikai! — dzimtļaudīm tur jau esot pasludināta brīvība! Būtu nu poļi piespieduši arī Kurzemes kungus atlaist zemniekus brīvībā! Bet nebija ilgi jāgaida, kad poļu karaspēks ieņēma vienu Kurzemes pilsētu pēc otras un visur sludināja brīvības manifestu. Zemnieki visur uzņēma poļus

kā savus atsvabinātājus un lieliem bariem stājās poļu kaņavīru rindās, dedzināja muižas, apsita ienīstos vagarus un citus dzimtlaužu verdzinātājus, kas nebija paspējuši aizbēgt. Bet tad no Jelgavas puses poļiem pretī steigšus devās krievu armija, izdzina poļus no Kurzemes, iznīcināja viņu valsti, un tad sākās nežēlīga tiesa par zemniekiem, kas tikai īsus vasaras mēnešus Lejaskurzemē bija baudījuši poļu ģenerāļa Kosjuško dāvāto brīvību.¹⁵

4. Un beidzot — 1795. gadā arī Kurzemes hercoga valstij pienāca gals. Muižnieki bija pārdevuši Kurzemi Krievijai. Jelgavā, Bironu celtajā lepnejā pili tagad sēdēja krievu valdības ieceltais gubernātors, un baznīcās mācītāji sludināja laudīm atkal jaunu manifestu: lielās Krievu zemes ķeizariene Katrīna žēlīgi ņēmusi zem sava sceptera Kurzemi un valdīs to ar savu vareno roku, bet zemnieki — tie paliks savu kungu dzimtļaudis, jo pats Dievs tos tādā kārtā nolīcis.

Šie notikumi, kas tik strauji risinājās, dziļi skāra dzimtlaužu likteņus. Arī neredzīgais Elkaleju Indriķis, nebūdamis vairs gluži mazais bērns, dzirdēja, ka pār zemi brāžas lielas vētras, līdz beidzot tās aprima, un zemnieku sētās palika viss pa vecam. Tā pati nebrīvība, tās pašas klaūšas, tikai vēl stingrāk juta jauno, svešo krievu varu.

Indriķis nogrima sevī, savās pārdomās. Ap viņu bija mūžīga nakts, bet — tu brīnums! — cik labi viņš atcerējās, kāda izskatījās pasaule toreiz, kad viņa bērna acis vēl bija redzīgas. Kad vaigi sajuta saules siltos glāstus, viņš zināja, ka tā mirgo zila-

jās debesīs. Kad pavasarī Elkaleju tīrumos zeme sāka smaršot, viņš zināja, cik zaļš ir katrs asniņš, kas paceļ saulei pretī savu stiebrīņu. Elku purva malā uzziēdēja ievu ceri, viņš zināja, cik tie ir balti. Un kad viņš izgāja pļavā, kur bites un kamenes dūkdamas sūca ziedu saldo sulu, viņš zināja, cik koši sārtas ir āboliņa spurdzītes mālu kalaiņā un cik gaiši zilas ir neaizmirsteļu sikās actiņas grāvmalā. Arī neredzīgām acīm viņš visu to redzēja, un tad bija tāds prieks par visu izjusto, ka sirds pārplūda gaviļu dziesmās. Viņš dziedāja par visu to — ir vecumveco ļaužu dziesmu gaumē, ir atskapas meklēdams un salikdams vārdus skanīgos pantiņos, kā to Andžs bija mācījis. Arī par to varēja sacerēt dziesmas, kā nāca poļi un zemnieki, pametuši arklus muižas tīrumos, gāja tiem līdz, izkaptīm un dakšām pār pleciem, kā pēc tam atnāca krievi un nežēligi pēra sagūstītos zemniekus. Tā iznāca garas un gaužam sērīgas dziesmas...

Dziesmu sacerēšanā jau viņu netraucēja arī darbi. Vienalga, vai viņš ziemā kopa lopus saimnieka kūtī, vai pavasarī lāpīja riķu žogu, vai rudenī lodāja pa kartupeļu vāgu, vai sēdēja savā pretistabā pie galdiņa un šūdināja kādam rupjās vadmalas kamzoli — sirds viņam arvienu šūpojās dziesmās. Un katrai dziesmai bija sava meldija — dzirdēta vai paša izdomāta.))

Zemnieku bērni parasti agri gāja iesvētišanas mācībā. Cetrpadsmit — piecpadsmit gadu vecumā tie jau stājās pieaugušo kārtā un gāja visos darbos, gan pašu sētā, gan

muižas kļaušās. Neredzīgajam puisim nebija nekādas vajadzības ta steigties, bet viņš pats labprāt gāja mācībā. Gāja — nebija jau pie rokas vadājams. (Ar spieķīti rokā, savas dziesmas dungodams, viņš bez maldīšanās varēja nostaigāt līdz Vāveru Andžam, arī līdz baznīcai un mācītāja muižai.)

Mācītājs Elverfelds jau sen bija ievērojis šo bālo zēnu. Vai ik svētdienas viņš to redzēja baznīcēnu pulkā. No dziedātāja Andža viņš bija arī jau dzirdējis par Indriķa dziesmām. Tagad nu, iesvētīšanas mācībā, viņš dabūja ar to vēl tuvāk iepazīties, priecājās par viņa gudrajām atbildēm un lielisko atmiņu: tik labi viņš paturēja prātā katru mācītāja vārdu, vēl labāk nekā tie, kas prata lasīt grāmatu. Ar citiem iesvētāmiem bērniem Elverfelds runāja kā jau ar bērniem, reizēm arī bāra bargiem vārdiem. Bet ar Indriķi viņš runāja kā ar pieaugušu, prātīgu vīru.

„Tu vēl neaizej, gribu ar tevi parunāties!“ kādu dienu mācītājs teica Indriķim, atlaizdams citus bērnus mājās. „Arig tādas dziesmas tu taisi, kur Dieva vārds top daudzināts?“

„Arī tādas. Visādas...“

„Nu tad padziedi man kādu!“

Pagāja stunda — Indriķis vēl nebija beidzis dziedāt. Bet mācītāja spalva steidzīgi tecināja sīkas burtu rindas, bija pierakstītas jau vairākas lapas.

„Vai zini, manu zēn, daža tava dziesma ir grāmatā liekama!“ mācītājs beidzot iesaucās, piekusis rakstīt. „Vecais Stendera mā-

cītājs, tas lielais dziesmu taisītājs, tu zini, pērngad mira, un mēs visi viņu ar lielām skumjām apraudājām. Bet nu, piemini manus vārdus, tu būsi tas, kam Dievs licis stāties viņa vietā. Tu būsi, tu esi latviešu Homērs!”

Indriķis gan nezināja, kas ir Homērs, un mācītājam tanī brīdī arī neienāca prātā viņam šo svešo vārdu paskaidrot. Tikai to aklais jauneklis noprata, ka mācītājs ir tā uzteicis viņa dziesmas, kā vēl neviens cits to nebija darijis. Pat uz pieres viņu noskūpstīja, atlaizdams mājās. Vecais Dieva kalps svētīja viņa dziesmu garu.

„Svētdienās, pēc baznīcas, tu varētu arvienu atnākt pie manis uz mācītāja muižu!” Elverfelds vēl piebilda. „Man ir šis tas prātā!”

Patiesi, Elverfeldam bija labs kas prātā. Viņš bija apņēmis rūpēties par neredzīgo jaunekli un viņa dziesmām.

IV

Grāmata un ligava

Pa Jurgiņiem Elkaleju saimniekam atnāca jauna kalpone. Par Anneli to sauca. Vēl sīciņa, nenobriedusi, bet mudra un allaž jautra. Ir dziedāt patika, ir jautri pasmieties. Ļaudis teica, tai esot sārta vaigi, spriganas acis, mati kā vasku ritulis. Indriķis neredzēja, tikai dzirdēja, ko citi saka, un dzirdēja arī pašas Anneles balsi, dziesmas un smieklus. Un kad dzirdēja Anneles balsi laukā vai pagalmā, tad viņu kāds itin kā vilkšus vilka, lai būtu Anneles tuvumā.

„Indriķi, padziedi tu ar' kādu savu dziesmu!“ Annele reiz viņu uzrunāja, beigusi velēties, kad Indriķis turpat grozījās viņas tuvumā.

„Man jau nav tik jaukas balss kā tev,“ Indriķis tielējās.

„Bet man nav tik jauku vārdu kā tev!“ Annele valšķīgi atteica.

Indriķis sastomījās, tomēr iesāka:

Skat', kā puķes dārzā zel, dārzā zel,
Skaistumu un smaršu cel, smaršu cel.
Tiesām ir patiesi tā,
Tā ar' manā sirdī stāv;
Tā, tā, tā vien man
Ir par visiem mīļa gan!

„Kur tad ir tā, kas tev sirdī stāv?“ Annele klusi ieprasījās, nodūrusi acis, it kā baidīdāmās neredzīgajam puisim rādīt savu pietvikušo sejiņu.

„Kur?.. Nezinu... Tāpat vien sadomāju...“

„Sadomāji?.. Bet tu tak nevienas meitas neesi redzējis?..“

Indriķis neatbildēja. Jā gan, viņš nebija redzējis nevienas meitas. Tikai mātes seju no agrās bērnības vēl arvienu glabāja viņa atmiņa. Tai bija vārgi, apvītuši vaigi, un tomēr brīnum jauka viņam šķita toreiz skatītā mātes seja. Bet ja Anneli visi skaistu teica, tad tai vajadzēja būt vēl daudz jaukākai. Sāpīgi iegriezās sirdī Anneles vārds. Šo dziesmu viņš bija sadomājis, par Anneli vien domādams. Bet nu viņš pamodās kā no sapņiem: Anneles vārds atgādināja, ka viņš ir tikai nožēlojams, akls kroplis...

Tanī pašā rudenī Elkaleju saimnieks sūtīja Anneli kā savu maizes bērnu iesvētīšanas mācībā. Tā viņa nāca jau lielo meitu kārtā.

„Nu tu, Annel, varēsi drīz precēties!“ — Indriķis dzirdēja mājniekus jokojam. Atkal viņam iesmeldzās sirds. Likās, ka tas tišam teikts, lai viņu pakaitinātu. Jo Elkalejās nevienam vairs nebija noslēpums, ka Indriķis iemilējies Annelē. Bet vai tad viņš, aklais cilvēciņš, var domāt par precēšanos?

Nākamajos Jurgos Annele aizgāja par kalponi pie Apiņu Klāva uz Padūres pagastu. Neaizgāja jau diez' kādā pasaules galā, tepat kaimiņu novadā, taču Indriķi tas ļoti skumdināja. Šķiroties, Annele pasniedza Indriķim savu silto roku.

„Es par tevi domāšu,“ viņš klusi ierunājās.

„Es par tevi ar’“, Annele vēl klusāk atteica.

Vai tas bija solījums, ka viņi cerēsies vēl arvienu?

1804. gadā Apriķu mācītājs Elverfelds lika iespiest Jelgavā pie Stefenhāgena un dēla savu „Līksmības grāmatu.“ To viņš uzdāvināja arī Indriķim. Pats palasīja priekšā no vācu valodas pārcelto Šillera „Līksmības dziesmu“ un tad piebilda: „Tev jau mājās ir kāds, kas palasa priekšā. Tur tu atradīsi visādas jaukas spēles, kādas, manu prāt, noder ļaudīm par derīgu laika kavēkli. Citās zemēs top rādītas visādas skatāmas spēles, ko par teāteri sauc. Nebūtu par ļaunu, kad arī mūsu ļaudis tādas spēles mācītos cienīt. Bet tev, es zinu, prāts arvien uz dziesmām. Grāmatas beigās tu arī manu dziesmu par Bērtuli un Maiju lasīsi.“

Pacilātā garā Indriķis devās uz mājām ar dārgo dāvanu, un tanī pat vakarā pasauca saimnieka dēlēnu un lūdza palasīt priekšā to dziesmu par Bērtuli un Maiju. Pats viņš sprauda lākturī skalus, rādīdams zēnam gaismu. Kopš Indriķa brālis, tas vienacis, bija miris, saimnieka dēlēns, labs grāmatnieks būdams, pa vakariem lasīja viņam priekšā, kad vien kāda jauna grāmata nāca rokās. Zēns kā pa celmiem, klupdams krizdams, lasīja Elverfelda heksametrus. Nē, tāda dziesma gan nav izdziedama! — Indriķis nodomāja. Dziesmas vajaga salikt tekošā, ritošā valodā, bet šitā negribēja un

negribēja ritēt. Taču saturs viņam patika. Arī divi jaunieši cerējas, gluži kā viņš ar Anneli. Šie beidzot svin priecīgas kāzas, bet viņš ar Anneli? Ak vai!

Kad nākamajā svētdienā Indriķis atkal aizgāja uz mācītāja muižu un bija pastāstījis mācītājam, kas tam jau priekšā izlasīts un kas vislabāk paticis, Elverfelds pēkšņi ierunājās:

„Un tagad es domāju izlaist vēl vienu grāmatu.“

„Tas ir brangi!“ Indriķis nopriecājās.

„Bet vai tu arī zini, kas tā būs par grāmatu?“

„Nezinu vis.“

„Tā nebūs mana, bet tava grāmata!“

„Mana? Ko dzirdi? Bet kā tad?.. Kā tad es varu grāmatu uzrakstīt?“

„Es rakstīšu tavā vietā — tavas dziesmas, vai saproti?“

Tas Indriķim nebija vis tik viegli saprotams, un mācītājam vajadzēja daudz ko skaidrot, līdz Indriķis sāka saprast viņa nodomus.

„Ak tētīt! Bet tas tak maksās daudz naudas! Kur to ņemt?“ viņš iesaucās

„Tiesa gan!“ Elverfelds apstiprināja. „Bet man ir labs padoms. Esmu runājis jau ar citiem amata brāļiem, arī ar kungiem. Daudzi ir ar mieru par tavu grāmatu dot naudu uz priekšu. Rakstīšu vēl vācu avizēs, lai pieteicas katrs, kam gribētos lasīt tavas dziesmas, un tā mums rasies nauda, ko samaksāt tam rakstu spiedējam. Bet ja pēcgālā atlēks kāds šķiliņģis peļņas — tas paliks tev pašam! Tu jau esi vīra gados, koz' ka neesi

jau līgavu nolūkojies? Tad tev sava nau-
dīpa var brangi noderēt!”

Indriķis vēl negribēja lāgā ticēt, ka arī kungi un mācītāji varētu pirkt un jau iepriekš maksāt naudu par viņa dziesmām. Vai tad tiem gudru Vāczemes grāmatu trūkums? Bet Elverfelds izklīdināja viņa šaubas, apgalvodams, ka Jamaiķu dzimtkungs, augsti mācītais Šlipenbachs, kas pats taisa dziesmas vācu valodā, esot jau divas Indriķa dziesmas pārcēlis vācu mēlē un tās arī likšot avīzēs. Viņš sāka čaukstīnāt papīra lapas, uz kurām bija jau sarakstīts pulka Indriķa dziesmu.

„Varbūt tev ir vēl kādas, no jauna sado-
mātas? Padziedi man tās ar’!”

Indriķis padziedāja vēl dažas. Elverfeldam iepatikās dziesma „Uz savu tēvu zemi Kur-
zemi“. Pierakstīja ir beigas, kur Indriķis rājas par to, ka kungi neceļ zemniekiem skolas, kā ķeizars ar likumu pavēlējis.

„Redzi, visas mēs gan grāmatā neliksim. Dažās tu kungiem acīs lec — tādas nevar. Arī tās par poļu brīvības laikiem nē. Bet tavu rāšanos par skolām — to gan! Es jau ar' dēļ tām skolām rājos ar kungiem, tāpat kā tu! Un kā pirmo liksim „Rīta dziesmu“. To, manu prāt, var arī baznīcā dziedāt. To es vispirms laidīšu Kurzemes laika grāmatā — tā paraudzīšanai, lai zinā, kas tavā grāmatā būs iekšā. Un nu paklausies, ko esmu uzrakstījis par priekšziņu tavām dziesmām!”

Elverfēds paņēma citu lapu un lasīja:

„...Jūs, mīļi, kas līdz šim no šim jaukām dziesmiņām vēl nenieka nezinājuši, jūs arī labprāt palīdziet un labu dariet, to jau labi zinu. Pērciet tad šīs dziesmas, un jūs nevien

paši, tās lasīdami un dziedādami, daudz lustes un prieka jutīsiet, bet arī tam godīgam neredzīgam Indriķam, jūsu brālam, ar to maksātu naudu ko piemētīsiet, kas tam savu dzīvību vieglinās un jo saldu darīs. Viņš jūs svētīs, un tas jums tiešām izdosies par godu in žēlastību priekš Dieva.“¹⁶

Tanī pašā rudenī Elverfelds pārveda no Jelgavas lielu saiņi mazu grāmatiņu zilos vāciņos. Tās bija Neredzīgā Indriķa dziesmas. Ataicinājis pašu dziesminieku pie sevīs, viņš tam pastāstīja, ka rakstu spiedējam Stefenhāgenam viss jau samaksāts, un nolika viņam priekšā veselu riekšavu naudas, gan vecajos Kurzemes sudraba dālderos, gan krievu papīra rubļos. „Un kas turplikam par pārdotām grāmatiņām ienāks, tas viss būs tavs!“ viņš vēl piebilda.

Indriķim drebēja rokas, kad mācītājs salika viņam saujā noskaitīto naudu. Viņš šņukstēja, nevarēdams ne vārda izrunāt. Tikai pēc laba brīža viņš attapās un gribēja vēl kaut ko teikt.

„Cienīgstēvs, man trūkst saprašanas... Es nezinu, kā pateikties,“ viņš iesāka. „Bet ja nu jūsu gādība ir tik liela, tad es gribētu vēl ko lūgt... Bet es kaunos...“

„Saki vien droši!“ Elverfelds viņu drošināja.

„Tad... tad nu es patiesi varētu precēties. Ja tikai viņa nāktu pie manis...“

„Ko tad tu esi uzcerējis?“

„Anneli... Anniņu... To pašu, kas aizpērn dzīvoja mūsmājās, ko jūs vēl iesvētījāt.“

„Atceros, atceros. Kalpu bērns, tāpat kā tu. Būs saderīgs pāris. Grāmatniece gan nebija, būs tev pašam jāizmāca lasīt! ¹⁷ Bet par ko tad šī nenāktu pie tevis?“

„To acu dēļ...“

„Neraizējies velti, dēls! Tu taču amatus tikli strādā, turklāt vel dziesminieks esi, kam rakstos iespiesta grāmata, kā pašam Vecajam Stenderam. Nei tu kāds kroplis, nedz ubags, gan jau nāks!“

„Skaugi liegs!“

„Es tiem skauģiem mēles savaldīsu!“

Un jau nākamajā ziemā, drīz pēc Ziemas-svētkiem, Apriķu mācītājs Elverfelds salaulāja neredzīgo dziesminieku ar viņa iecerēto līgaviņu, kuŗu tas, vārdā nesaukdams, bija apdziedājis savās dziesmās. Un drīz vien viņa prata lasīt visas Indriķa dziesmas.

V

Dīzie draugi

Vai latviešu dzimtcilvēkam bija draugi? Vai bija vīri, kas, turēdami viņu savā varā un aizbildniecībā, ļāva tam pacelt galvu, lai tā apvārsnis kļūtu plašāks, lai tas redzētu tālāk par savu sētu, muišas rijām un baznīcu?

Mūsu vēsture sniedz nepārtrauktu virkni pierādījumu, ka dzimtkunga un viņa ideoloģijas sludinātāja — mācītāja apziņā dzimtcilvēks nebija cilvēks ar vispāratzītām cilvēciskām tiesībām. Dzimtcilvēka garīgo attīstību nevis sekmēja, bet visādiem līdzekļiem kavēja, kāpēc arī neskaitāmiem dzimtbuves laikmeta Kantiem un Herderiem bija neglābjami jāaiziet bojā. Pat tādi gaišāki gari kā Kurzemes superintendents hercoga Jēkaba laikmetā (XVII g. s.) Pauls Einhorn, kas sarakstīja latviešu tautas vēsturi (1649.), gan lietāja jēdzienu „latviešu tauta“, bet neatzina latviešiem kultūrālas tautas tiesības. Atsaukdami uz Mārtiņu Luteru, viņš rakstīja: „Nav gan labi, ka cilvēku padara par īpašumu tāpat kā lopus, bet laudis vajadzīgs turēt spaidos, jau tā ir daudz jānopūlas, lai uzturētu mieru.“ Šī pati ideoloģija turpinājās joprojām mācītāju garīgajos un laicīgajos rakstos, arī Manceļa sprediķu

grāmatā un Vecā Stendera didaktiskajā dzejā.

Tāda bija mūsu vēstures vispārīgā aina. Un tomēr, bija arī izņēmumi.

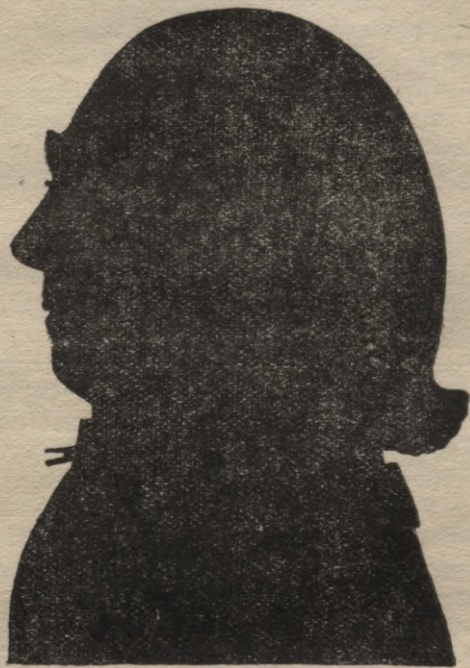
Mēs varam godam minēt kaut nedaudzus latviešu draugus, kas nāca no muižnieku un mācītāju vidus. Tanī pašā laikā, kad Garlībs Merķelis Vidzemē rakstīja „Latviešus“, virskonsistorijas priekšnieks K. G. Zonntāgs muižnieku zemes sapulcē turēja dedzīgas runas, veltīgi lūdzās un draudēja. tēlodams šausmīgo zemnieku verdzību un tumsību. Viņa drošākais sabiedrotais muižnieku starpā bija Rencēnu dzimtkungs F. V. f. Siverss, Vidzemes muižnieku maršals, kas, cerēdams uz Krievijas valdības atbalstu, gribēja salauzt muižnieku vairākuma pretošanos dzimtbuves atcelšanai un zemnieku stāvokļa tiesiskai un kultūrālai pacelšanai.¹⁸

Tanī pašā laikā arī Kurzemē, kur bija lemts piedzimt Neredzīgajam Indriķim, atradās daži tādi pat humānisma gara apdvesti muižnieki un mācītāji, kas neliedza savu atbalstu aklajam dzejniekam.

Lausim, lai runā dokumenti.

Tuvākais un gādīgākais Neredzīgā Indriķa draugs bija viņa draudzes mācītājs K. G. *Elverfelds*, kas netaupīja pūles, lai parādītu pasaulei dzimtļaužu ģeniju. Pirms Neredzīgā Indriķa dziesmas nāca klajā, viņš par tām jau centās modināt interesi plašākās aprindās — nevien latviešu zemnieku sētās, bet arī vācu sabiedrībā. Sagatavojis rakstu latviešu valodā par Neredzīgo Indriķi un viņa dziesmām (tas iespiests Kurzemes

kalendārā 1807. gadam), viņš sniedz vēl plašākas ziņas toreizējā Kurzemes vācu žurnālā Wöchentliche Unterhaltungen un raksta vairākas vēstules šī žurnāla redaktoram J. F. f. Rekem.¹⁹

K. G. Elverfelds

1806. g. 14. februārī K. G. Elverfelds raksta Rekem:

„Atļaujiet, Jūsu augstlabdzimtība, ka uzdrošinos piesūtīt Jums ziņas par kādu

neredzīgu latviešu dzejnieku no manas draudzes, par kuŗu es jau priekš kādām 14 dienām rakstīju Stefenhāgena un dēla kungiem, lūgdams šis ziņas līdz ar klātpieliktu latviešu dziesmas paraugu nodot Jums ievietošanai „W. U.“ Jūs ar to patiesi atbalstītu labu darbu, jo minētais neredzīgais ir patiesi pelnījis, lai viņu darītu pazīstamu publikai un lai sagādātu viņam zināmu atbalstu.“

1806. g. 17. martā Elverfelds saņēma Rekes atbildi:

„Tikai dažādu amatu pienākumu drūzma, kas prasīja steidzīgu kārtošānu un atņēma man gandrīz visu laiku, nedeva man iespējas atbildēt Jūsu augst-dzīmībai uz pag. mēn. 14. d. vēstuli agrāk kā tikai tagad un izteikt Jums līdz ar to savu sirsnīgāko pateicību par jauko, interesanto rakstu, ko esat veļ-tījuši mūsu neredzīgajam dabas dzej-niekam. Lūdzu laipni pieņemt tagad manu trīskārtīgo pateicību. Cik patī-kams man bija šis raksts, par to Jūs varēsīt spriest jau no tā, ka es neuz-drošinājos ne acumirkli aizkavēt tā pa-sniegšānu publikai, un tāpēc liku to iespiest tūdaļ pēc saņemšanas. Bez tam darīšu visu iespējamo, lai arī šeit sa-vāktu subskribentus krietnā Indriķa dziesmu izdevumam.“

Patiesi, žurnālā Wöchentliche Unterhal-tungen jau 26. februārī, 9. burtnīcā, bija iespiests Elverfelda raksts „Nachricht an

das Publikum über einen blinden lettischen Dichter“. Te bija paziņots, ka atklāta subskripcija Neredzīgā Indriķa dziesmu iespiešanai, ka grāmatiņa nemaksāšot dārgāk par 1/2 guldeni un ka tā jau drīzā laikā nākšot klajā. Elverfelds bez tam vēl, rekomendēdams publikai jaunatrasto dzejnieku, rakstīja: „Šim garam jau liktenis pa daļai spītējis, likdams tam piedzimt zemajā kārtā, bet pa daļai un galvenā kārtā pilnīgi laupijis visdārgāko jušanu; tā viņam gaužam maz izdevības un līdzekļu bijis izglītības iegūšanai; bet ja šis nelaimīgais neredzīgais tomēr pacēlies tādā augstumā, kādā mēs viņu ieraugām, tad ar pilnu tiesību varam saukt to par *ģeniju*.“ Elverfelds vēl piezīmēja, ka kāds labdaris (to viņš vārdā nav saucis) uzdevis nopirkt šim retajam latviešu ģenijam dažas grāmatas: „lai tās, viņam priekšā lasot, vēl tālāk viņu izglītotu un paplašinātu viņa ideju aploku“. Un tad viņš vēl izsaucās: „Kaut mums rastos daudz īsti klasisku latviešu dzejas darbu!“

Rakstam kā paraugu Elverfelds bija pievienojis Neredzīgā Indriķa Ziemas dziesmu vācu valodā savā tulkojumā.

1806. g. 10. aprīlī Elverfelds raksta atkal Reķem par Neredzīgā Indriķa dziesmu izdošanu:

„Jūsu augstlabdzimtība man varbūt piedos, ka es uz Jūsu pag. m. 17. d. laipno vēstuli tik vēlu atbildu, ja teikšu, ka gandrīz piecas nedēļas sabiju slimis un tikai uz Lieldienām sāku atstāt istabu. Bet tad mani aizkavēja atkal dažādas

darīšanas un atgadījumi, tā kā tikai tagad varu Jums, godājamais draugs, izteikt savu siltāko, sirsnīgāko pateicību par to, ka esat laipni uzņēmuši un tik aši likuši iespiest manu rakstu par mūsu neredzīgo latviešu dzejnieku, kā arī par Jūsu laipno solījumu visiem spēkiem vākt subskribentus viņa dziesmu izdevumam. Saņemiet to tagad, dārgais, labais draugs, un ticiet manam augstcienības apliecinājumam. Tā kā nu es varu sagaidīt, ka Jūsu un daudzu citu daiļa un laba cienītāju savāktais subskribentu skaits būs ļoti prāvs un tā kā es pats šīnī apvidū esmu savācis gandrīz jau 300 subskribciju uz atsevišķiem eksemplāriem, tad man ir pamats ticēt, ka arī manam krietnajam Indriķim no viņa dziesmu izdevuma iznāks itin branga peļņa, ko katrs šim nelaimīgajam no sirds vien labprāt novēlēs. Pirms dažām dienām viņš atkal bija atnācis pie manis un nodiktēja man vairākas ļoti jaukas dziesmas, un tās savā vairumā ir vēl skaistākas par viņa agrākajām dziesmām. Es neatrodu par iespējamu tās nepasniegt publikai, kaut vai tādēļ dažas agrākās dziesmas būtu jāatliek. Man jau bija nodoms vēlreiz griezties pie publikas, izmantojot ar Jūsu atļauju Jūsu žurnālu, ar paziņojumu, ka sakarā ar vairākām klātpienākušām jaukām dziesmām eksemplāra cena varētu pacelties līdz vienam guldenim, bet ne augstāk. Bet daži cilvēki, ar kuriem man katrā ziņā vajadzīgs rēķināties, mani

no tā atrunāja; jo dažiem, kas jau parakstījuši zināmu eksemplāru skaitu, varētu būt nepatīkami izdot tagad divreiz vairāk nekā bija paredzēts. Tāpēc man ieteica labāk izdot vēlāk otru daļu. Cik būs iespējams, es lūkošu tās uzņemt pirmajā daļā, kaut arī maksu vajadzētu par kādu marku pacelt pāri $\frac{1}{2}$ dālderim, tā tad līdz 6 markām: ²⁰ par to subskribentu kungi varbūt necels iebildumus. Vai Jums arī tā neliekas, godātais draugs?"

1806. gada rudenī beidzot nāca klajā Neredzīgā Indriķa dziesmu grāmatiņa Elverfelda sakārtojumā; tanī bija ievietotas 14 dziesmas. Mēs, diemžēl, nezinām, vai un kādas dziesmas tur uzņemtas no tām jaunākajām un labākajām dziesmām, par kurām Elverfelds rakstīja Reķem, tikai tas noprotams, ka visas jau tolaik sacerētās dziesmas tur nevarēja būt uzņemtas.

Grāmatiņu ievadīja šādi Elverfelda priekšvārdi:

„Še jums, *mīļi latvieši*, jaukas dziesmas, ko viens no jūsu brāļiem sadomājis, kam jau savā piektā gadā actiņu gaisma caur nīknēm pakām zudusi un kas, savu Dievu bīdamies un taisns būdams, starp tiem darbiem, ko gaišā prātā būdams, izmācījies un strādā, ar svētām un citām jaukām dziesmām savu sirdi iepriecina, kurš pats sadomājis ir pēc jau zināmām, ir pēc jaunām no paša sataisītām melnījām nodzieda. Kurš jūsu starpā grib viņu redzēt un vēl daudz citas jaukas

dziesmas dzirdēt, ko pats sadomājis: tas lai nāk uz *Apriķu novadu*, *Elkalejas Indriķa* mājās. Šeit viņu redzēs, to godīgu puisi, kas tagad 23-šā gadā ir, kam Dievs gudru prātu devis un kuņa mierīgs un mīlīgs vaigs ikvienam jau saka, ka dievabijāšana un laba skaidra zināma sirds cilvēkam visudārgāka, paliekama un iepriecinādama manta, kaut arī bēdas tam pieietu un tumsība to segtu. Gan arī brīnīsies, redzēdams tās kamzoles un citas valkājamās drēbes, ko, jebšu neredzīgs būdams, pats nevien šuvis, bet arī pēc viles taustīdams kā tikls skroderis pēc vajadzības griezis. Visi ļaudis šo godīgu *Indriķi* mīlē; un kā to nemīlētu, kas ir bēdās mierīgs un mīlīgs un visās lietās taisns, godīgs un uzticīgs parādas.

Slava un pateikšana tiem mīļiem *cieņīgiem kungiem* un visiem tiem *žēlsirdīgiem kungiem* un *ļaudim*, kas tik daudz naudas uz šo grāmatiņu jau papriekš solījuši un likuši uzrakstīt, ka viņa nevien tik daudz juzdamām sirdīm par lusti un prieku var rakstos iespiesta tapt, bet ka arīdzan mūsu godīgam *Indriķam* labs šķilīņģis no tā atlēks, ar ko savā bēdīgā būšanā jo labi varēs pārticis būt un savu sirdi iepriecināt. Lai mīlais Dievs viņus par to žēlo un bagātīgi svētī!

Jūs, mīļi, kas līdz šim no šim jaukām dziesmiņām vēl nenieka nezinājuši, jūs arī labprāt palīdziet un labu dariet, to jau labi zinu. Pērciet tad šīs dziesmas, un jūs nevien paši, tās lasīdami un dzie-

dādami, daudz lustes un prieka jutīsiet, bet arī tam godīgam *neredzīgam Indriķam*, jūsu brāļam, ar to maksātu naudu ko piemētīsiet, kas tam savu dzīvību viegli nās un jo saldu darīs. Viņš jūs svētīs, un tas jums tiešām izdosies par godu in žēlastību priekš Dieva. Rakstīju šo priekšziņu Apriķu baznīckunga-muižā, 25-tā ziedu-mēneša dienā 1806.

Kārlis Gatarts Elbervelts,²¹

Apriķu un Zaļienas draudzes
mācītājs.“

Priekšvārdiem sekāja prenumerantu un subskribentu saraksts. Tas rāda, ka subskripcija nodrošinājusi ap 1200 eksemplāru (1189) izplatīšanos. Vislielāko eksemplāru skaitu (150) parakstījis Apriķu dzimtkungs Korfs; tam seko kāds anonīms labvēlis (ar 80 eksemplāriem), kas sava vārda vietā ierakstījis *Neredzīgā Indriķa* dziesmas vārdus: „Se mācies, cilyēks! prātu celt Uz augšu, ne iekš dubļiem velt.“ Tas varētu būt pats Elverfelds. Tam seko Priekules mācītājs Štuss (60 eks.), tad Kurzemes vicegubernātors (50 eks.), Padures dzimtkungs Sakens (40 eks.), Kazdangas un Ciravas dzimtkungs Manteifels (25 eks.), vairāki citi muižnieki un Lestenes mācītājs Vatsons (pa 20 eks.), barons Šlipenbachs (10 eks.) u. c., arī vairāki dižciltīgie Ventspils apriņķa skolas skolnieki un — stud. philos. Viljams, Vidzemes zemnieka dēls, kas tolaik studēja Tērbatā (1 eks.).

Saraksta beigās atrodam arī vairākus latviešus no Apriķiem un tuvākās apkaimes;

katrs no tiem parakstījis pa vienam eksemplāram. Gaužam zīmīgs ir šo nedaudzo dzimtlaužu saraksts:

Andžs, Apriķu dziedātājs.
Andrejs, Zāļienas vecākais.
Iesalnieku Mārtiņš, Apriķu tiesnesis.
Dižkalpu Janis, Apriķu saimnieks.
Janis, Apriķu tiesnesis.
Janis, Platgales vecākais.
Janis, Dzinteres modernieks.
Jēkabs, Mazdzērvē vecākais.
Juris, Apriķu tiesnesis.
Kārlis, Pieviķes vecākais.
Kārlis, Apriķu zirgu kalējs.
Īpašu Kaspars, Apriķu tiesnesis.
Klāvs, Apriķu Elkaleju saimnieka Indriķa dēls.
Krišs, Apriķu mācītāja Elverfelda kučieris.
Smilkšu muižas Miķelis, Smilkšu muižas vecākais.
Vilis, Apriķu vecākais.

1806. gada 5. novembrī bija jau lasāma Wöchentliche Unterhaltungen 45. burtņīcā toreizējā Sesavas mācītāja un rakstnieka *Fogta* (Voigt)²² cildinošā atsauksme par Neredzīgā Indriķa dziesmām. Fogts tolaik sastādīja Kurzemes latviešu kalendāru, kur arī parādījās Elverfelda raksts par Neredzīgo Indriķi līdz ar Rīta dziesmu — „paraudzīšanai“. Tā tad, arī Fogts bija tāds pat Elverfelda atbalstītājs Neredzīgā Indriķa dziesmu populārizēšanā kā Reke. Savā atsauksmē viņš, starp citu, rakstīja:

„...Un kuŗš gan negribētu krietnajam mācītājam Elverfeldam sirsnīgi spiest roku par

viņa labo darbu! Celt gaismā talantus, nopelnus un tos apgaismot — tas nereti nozīmē vēl vairāk nekā paša talants un nopelni. Viņam vispār pienākas daudz pateicības par to, ka viņš mūs iepazīstinājis ar nacionālo dzejnieku, kuŗa dziesmas katrs, kas viņa valodu prot, lasīs ar prieku un sajūsmu. Lai nebrīnamies, ka kāds *neredzīgs* latvietis dzejo; gandrīz lielāks brīnums būtu, kad to darītu kāds redzīgs.

Lai apsveicam šo pirmo nacionālo dzejnieku, kas mums nu kļuvis pazīstams! Lai vispārīga atzinība un liberāls atbalsts viņu rosina sniegt mums joprojām sava talanta pierādījumus! Pēc tam, kad vācieši jau tik ilgi un tik daudz ir dziedājuši latviešiem priekšā, ir pareizi un labi, ka latvietis pats tagad ņem kokli rokā. Viņš varbūt varētu teikt līdz ar romiešu dzejnieku: *Semper ego auditor tantum, numquamne reponam, vexatus toties?*“²³

„Mūsu dzejnieks Indriķis“ — tā Elverfelds ar Reki viņu dēvē savās vēstulēs. „Nacionāls dzejnieks“ — tā piebalso Fogts. Tie ir patiesi sirsnīgi, cildinoši vārdi, un tie liecina, ka neliekuļotajiem latviešu draugiem toreiz patiesi ir bijis prieks, redzot, ka ir radies spožs talants, ar kuŗu iesākas *latviešu nacionālās literatūras ēra*.

Gadu vēlāk, 1807. gada 4. oktobrī Elverfelds raksta atkal Reķem:

„Uz klātpieliktajām lapiņām Jūsu augstlabdzimtība atradīs kādu jaunu mūsu neredzīgā Indriķa mūzas ražojumu, kas, kā man šķiet, ir cienīgs, lai Jūs to

uzņemtu „W. U.“ slejās. Lai publikas atzinība arī šoreiz atalgo krietno dzejnieku un lai sevišķi piepildītos mana vēlēšanās un lūgums, ar kuŗu es griežos pie cildeni domājošas publikas mūsu Indriķa iespiesto dziesmu atlikušo 1200 eksemplāru izplatīšanas lietā. Jūs, godājamais galma padomnieka kungs, esat viens no šīs lietas iespaidīgākajiem veicinātājiem; Jūsu krietnā sirds neliek man par to ne acumirkli šaubīties. Par pārdotajiem eksemplāriem ir ieņemts jau pāri par 150 Alb. dāldeņiem, bet 60 Alb. dāldeņus izmaksāja iespiešana un papīrs, apmēram 50 Alb. dāldeņu izdods, apgādājot visnepieciešamāko viņa saimniecībai un kāzu sarīkošanai, un tikai kādi 50 Alb. dāldeņi atlikās kā neliels kapitāls viņa nākotnes nodrošināšanai, bet turpmākā dzīves iekārta un subsistence drīz liks ķerties arī pie tiem. Mūsu labais, krietnais f. Korfs, Apriķu kungs, laipni pieņēma šo mazo kapitālu, no savas puses vēl pielikdams iztrūkstošo, lai turētu to pie sevis uz augļiem krietnā dzejnieka labā. Ja par atlikušajiem eksemplāriem ienāktu vēl 150 dāldeņu, tad rastos fonds, kuŗa augļi būtu pietiekoši mūsu Indriķa nelielajām dzīves vajadzībām, un tā kā arī viņš pats un viņa sieva — cik nu viņš spēj — kaut ko nopelna, tad varbūt pietiktu arī tad, kad līdz ar ģimenes pieaugumu un vecumu vajadzības kļūtu lielākas, un vēlākā laikā arī pašu kapitālu varētu izlietāt.“

Ar šo vēstuli Reķem piesūtītā dzeja bija „Ōda uz Tilzītes mieru“, Elverfelda atdzejojumā (vācu valodā) līdz ar viņa piezīmēm tā tūlīn pēc tam iespiesta Wöchentliche Unterhaltungen 1807. gada 44. burtnīcā. Elverfelds pastāsta lasītājiem, ka *latviešu Homērs* esot sacerējis vairākas jaunas dziesmas, gan par mieru, gan arī par kara laikiem. Jau daudz agrāk viņš esot sacerējis kādu tikpat skaistu dziesmu kā šo, par kara notikumiem, bet aiz zināmiem svarīgiem iemesliem to nevarot pasniegt publikai. Kas tie par iemesliem bijuši, tas mums, diemžēl, paliek nezināms.

Elverfelds vēl piebūdis, ka no iespiestajām dziesmām 1200 eksemplāri jau izdalīti subskribentiem un grāmatu tirgotājiem, bet pārējie 1200 eksemplāri vēl atrodoties Jelgavā. (Tā tad, grāmatīņa bijusi iespiesta 2400 eksemplāros, un gada laikā tās izplatīšana uz priekšu nav vairs virzījusies).

Vēl pastāstīts, ka tanī pavasarī Indriķis apprecējis krietnu sievu.

Pēc nepilna gada, 1808. gada 26. augustā Elverfelds raksta atkal Reķem:

„Man būtu ļoti patīkami, ka mans krietnais Indriķis Jūsu „W. U.“ atkal tiktu pagodināts. Varbūt tas viņam dotu labu pamudinājumu. Kā tēvs savu bērnu, tā es viņu esmu ņēmis pie sirds; tas ir vīrs, kas pelnījis cieņu kā ar savām gara dāvanām un dzejnieka talantu, tā arī ar savu skaidro reliģiozitāti un tikumīgo dzīvi. Paldies Jums, patiesi cienītais draugs, silts, sirsnīgs paldies; mana

Indriķa stāvokļa uzlabošanai Jūs esat jau daudz darijuši un darīsiet droši vēl, uzņemdami viņa beidzamo dziesmu. Vēl atlicies nepilns tūkstotis viņa dziesmu, tām tagad arī varbūt gadīsies noņēmēji, un tā viņam radīsies itin prāvs ienākums.“

Nesagaidījis atbildi un piesūtītās dziesmas iespēšanu, pēc kāda mēneša, 1808. g. 29. septembrī Elverfelds raksta atkal Reke:

„Atļaujiet, godātais galma padomnieka kungs, man laipni apjautāties: kas ir ar mūsu neredzīgā Indriķa beidzamo dziesmu un tai pievienotām jaunākajām ziņām par viņu? Varbūt jūs atrodat, ka šī raksta iespēšana „W. U.“ nāk par vēlu un tāpēc atstājāt to, pret ko es nevaru nekā iebilst. Bet varbūt Stefanhāgena un dēla kungi varētu šo dziesmu līdz ar piezīmēm iespiest atsevišķi, ko es krietnā Indriķa labad gan labprāt vēlētos. Taču to es atstāju Jūsu pašu ieskatam.“

Šoreiz piesūtītā dziesma bija „Uz Elizabetes Aleksandrovnas miršanu.“ Pusgadu vecā ķeizara Aleksandra I meitiņa Elizabete bija mirusi jau 30. aprīlī, un rudenī patiesi jau bija daudz par vēlu tai veltīt dziesmu, kāpēc Reke laikam arī nebija vairs gribējis to iespiest. Taču viņš, paklausīdams atkārtotam lūgumam, to iespieda pašās gada beigās, 1808. g. 51. burtņīcā. Elverfelds savos paskaidrojumos aizrādīja, ka viņš ar novēlo-

šanos esot dabūjis zināt par Indriķa jauno sacerējumu.

Par Indriķi pašu sacīts: „Indriķis vēl arvienu nerimstas dzejot. Viņš man ir nodziedājis jau vairākas dziesmas, no tām esmu uzrakstījis visvērtīgākās, un starp tām ir kāda sevišķi skaista, ļoti gaŗa dziesma par pavasari. Tā kā Jelgavas guberņas spiestuvē vēl guļ prāvs skaits nepārdotu eksemplāru viņa iespiesto dziesmu, tad par jauna krājuma izdošanu nav iespējams domāt.“

Pašlaik Indriķis nodarbojoties ar drēbnieka un kurpnieka amatu, mācot arī mājas bērņus, kopjot lopus un dzīvojot laimīgi ar savu sieviņu. Pēc brāļa nāves kāds zēns iasot viņam priekšā grāmatas, un viņš arvien esot garā jautrs.

„Kad būs izpārdotas iespiestās dziesmas,“ Elverfelds vēl piebilst, „tad gādāšu vēl vienu krājumu jaunu dziesmu, varbūt tam pievienošu arī viņa labāko sprediķi, lai sagādātu kapitālu, kas varētu nodrošināt viņa nākotni.“

Šis piecas Elverfelda vēstules un fakti, par kuŗiem tur runāts, rāda mums veselu gleznu, attēlo pašu svarīgāko posmu Neredzīgā Indriķa dzīvē: mazā, zilos vākos brošēta dziesmu grāmatiņa liek daudz nāt aklā dzimtcilvēka vārdu un saukt viņu par „nacionālu dzejnieku“. Intelligētā un liberālā vācu sabiedrība priecājās par to, atbalsta viņu, viņa dižo draugu un labvēļu skaits vairojās, un tomēr — pāris gados šis sabiedrības interese ir jau izsmelta, un uz jaunā dziesmu krājuma izdošanu pat Elverfeldam ir grūti cerēt. Dzimtļaužu vidū viņa

grāmatiņa izplatās gausi un nelielā skaitā, jo tur vēl maz saprašanas un prieka par to, ka latviešiem pašiem nu radies savs dzejnieks.

Bet Elverfelda vēstules un Neredzīgajam Indriķim labvēlīgais Rekes žurnāls neved mūs sakaros vēl ar visiem Neredzīgā Indriķa draugiem, kādus viņš bija ieguvis ar savām dziesmām. Vēl arī dzejnieks ar dzejnieku sastapās vaigā: latviešu neredzīgais Indriķis ar dižciltīgo vācu dzejnieku *Ulrichu fon Schlipenbachu*.²⁴

Šis dižciltīgais dzejnieks, Ulmāles un Jammaiķu dzimtskungs, pēc izglītības jurists, Kurzemes tiesu darbinieks, tad zemes padomnieks (landrāts) un beidzot provinciālās likumprojektu izstrādāšanas komisijas loceklis (no 1822. g.), bija viens no tā laika liberālākajiem Kurzemes muižniekiem. Būdams pārliecināts dzimtbuves pretinieks, viņš jau 1808. gadā savā dzeju antoloģijā „Kuronis“ ievietoja dzeju „Latviešu fantazijas“, kur bija teikti nozīmīgi vārdi:

Bij pārspēks lauzis brīvu tautu,
Kas bija brīves cienīga.
Ar zobenu tā apspiesta,
Ne pati saistīties tā ļautu.
Par zeltu un par glaimiem tā
Vis nenokļuva verdzībā.
Tad savā kalpā cienīt proti
Tu viņa senci — varoni.
Ja tagad to vairs nemani,
Tak verdzību tas ienīst ļoti,
Pie sava pavarda ņem to
Un sarkdams — cieņā uzlūko.

Apriķu novads Šlipenbacha muižām bija kaimiņos. Varam saprast ka Elverfelda daudzinātais un cildinātais Neredzīgais Indriķis saistīja viņa uzmanību, un tā arī viņš no savas puses nāca talkā šī latviešu dzejas

Ulrichs f. Šlipenbachs

ģenija populārizēšanai toreizējās vācu inteliģences aprindās. Jau tanī pašā 1806. gadā, kad nāca klajā Neredzīgā Indriķa dziesmas, viņš dažas no tām pārtulkoja vācu valodā un aizsūtīja uz Berlīni Garlibam Merķelim, kas tās arī ievietoja savā žurnāla Der

Freimütige. Tā viens latviešu draugs meklēja otru, lai Neredzīgā Indriķa vārdu darītu zināmu pasaulei.

1809. gadā, ievietodams savā dzejas antoloģijā Wega (resp. Sammlung Nordischer Gedichte) Neredzīgā Indriķa Ziemas dziesmu un Par savu bēdu pilnu būšanu, Šlipenbachs, starp citu, rakstīja: „Viņš ir sacerējis vairākas dziesmas, kurās ir vietas, kas būtu Osiāna cienīgas“. Apzīmējis šo „dabas dzejnieku“ par „pirmo latviešu rakstnieku, kas cēlies no zemniekiem“, un piedzinājis to slavenajam ķeltu bardam Osiānam, kas savukārt ticis stādīts līdzās leģendārajam Homēram. Šlipenbachs patiesi nav skopojies vārdiem, slavinādams Kurzemes dzimtlaužu dzejas ģeniju.

Arī ļābi vēlāk, 1820. gadā, pēc Elverfelda nāves, Šlipenbachs joprojām rūpējās, lai Kurzemes privilēģētā sabiedrība neaizmirstu Neredzīgā Indriķa vārdu: līdz ar savu tulkojumu viņš lika iespiest „neredzīgā latviešu dabas dzejnieka Indriķa“ veltījumu ģenerālgubernātoram markīzam Paulučijam. Tā bija, tā sakot, Neredzīgā Indriķa priekšā stādīšana augstākajam varas nesējam latviešu zemē. Tas bija gaužam zīmīgs atziņas žests!

Šlipenbacham vēl jāpateicas arī par to, ka viņš bija licis pagatavot Neredzīgā Indriķa ģimetni, laikam jau ap 1806. gadu: tānī gadā Šlipenbachs apceļoja Kurzemi un sāka iespiest savus ceļojuma aprakstus Jelgavas žurnālā Wöchentliche Unterhaltungen. 1809. gadā viņa ceļojuma apraksti iznāca grāmatā Malerische Wanderungen durch Kurland.

un tur vesela nodaļa veltīta Apriķiem. Te viņš atkal stāstīja lasītājiem par Neredzīgo Indriķi un pasniedza viņa dziesmu „Par savu bēdu pilnu būšanu“. Laikam uz Apriķiem līdzī viņš bija aizvedis vācu mākslinieku Gruni, kam tad arī bija licis uzzīmēt „latviešu Homēra“ ģimetni, un tā vienīgā mums tagad arī dod iespēju skatīt aklā dzejnieka seju.

Saucot tagad vārdā Neredzīgā Indriķa dižos draugus, mums jāmin vēl viens: toreizējais Piebalgas mācītājs un Cēsu novada prāvests *Kristaps Reinholds Ģirģensons*,²⁵ racionālisma ideju ietekmēts teologs un anakreontisks dzejnieks, kas savu subjektīvā lirikā pausto pasaules uzskatu bija izteicis nevis savā, bet latviešu valodā (viņa latviskie dzejas darbi nākuši klajā pēc nāves). Ģirģensons sastādīja 1809. gadā izdoto Vidzemes dziesmu grāmatu, un tanī viņš uzņēma nevien reliģiski noskaņoto Neredzīgā Indriķa „Rīta dziesmu“, bet arī vēl otru, gluži laicīga satura autobiografisko „Par savu bēdu pilnu būšanu“. Ja Piebalga nebijusi tik tālu no Apriķiem, tad varbūt Neredzīgais Indriķis būtu guvis ietekmi arī no šī sava laikmeta dzejnieka, kas bija pat augstāk stādams par viņa laika biedru, veco Stenderu.

Neredzīgajam Indriķim bija draugi — diži draugi. Un taču, ja atskatāmies tagad uz Neredzīgā Indriķa dzīvi un izsekojam tiem soļiem, ko gādnieki spēruši viņa labā, tad — mūs tomēr pārņem skumjas.

Vai bija darīts viss iespējamais, lai „latviešu Homēru“ izglītotu un attīstītu tā, ka tās patiesi varētu kļūt par klasisku dzejas darbu radītāju? Labvēļi pirka viņa grāmatas, iespieda viņa dziesmas, laiku pa laikam atgādināja publikai viņa vārdu. Bet visas šīs ziņas, diemžēl, nedod pārliecību, ka viņa dzejas gara attīstībai būtu dotas tādas iespējas, kādas guva tanī pašā laikmetā tādi latviešu zinātnieki kā kurzemnieks Binemanis un vidzemnieks Viljams, kuriem labvēļi pavēra augstskolu durvis.

Draugu gādība palika pusceļā — un arī Neredzīgā Indriķa dzejnieka talanta attīstība apstājās pusceļā. Par to — mēs jūtam — zināma atbildība tomēr krīt uz viņa dižajiem draugiem.

VI

„Savās tumšās mājās”

Dižie draugi atstāja „latviešu Homēru” Eljkaleju kalpu galā, apmierinādamies ar to, kā viņš ir ticis pie sievas un kā pie dzimtkunga noguldīti uz augļiem 50 dālderī turpmākām dienām. (Kā dzejnieks viņš bija atstāts pie Apriķu dziedātāja Andža, baznīcas dziesmu grāmatas un Vecā Stendera „ziņģu” paraugieri. Un tā nu viņš dzīvoja tālāk „savās tumšās mājās,” nodarbojās ar saviem amatiem, gāja arī saimnieka darbos un — neaprimās savā dziesmu garā.)

Dižo draugu siltās sirdis ar laiku atdzisa, gādīgais Elverfelds, kļūdams arvienu vecāks un slimīgāks, arī arvienu retāk aicināja viņu pie sevis un uzklausīja viņa dziesmas. Arī Vāveņu Andžs bija jau sirmgalvis, ko dziesmu taisīšanas prieks maz vairs ieliksmoja.

Diez', vai Neredzīgais Indriķis pats kādreiz labi saprata viņa dižo draugu lepnos vārdus, kad tie viņu daudzinaja par pirmo latviešu rakstnieku un nacionālo dzejnieku? Viņa tuvākajā apkārtnē, klausu laudīs, taču vēl nebija modusies nacionāla pašapziņa, kas celtos līdzī šiem spārnotajiem vārdiem, kādi bija teikti par viņu aklo brāli. Uznākot krievu laikiem, tie atslīga atpakaļ melnajā

verdžības naktī, kuŗai gals nebija paredzams.

„Priecājies, Indriķi!“ Elverfelds reiz priecināja savu neredzīgo draugu: „No krievu ķeizara augstās valdīšanas nāk pavēlēšana, lai katrā draudzē top rīkota skola, kur zemnieku bērņus izmācīs par grāmatniekiem, un tad tavas dziesmas lasīs un dziedās visās latviešu sētās!“

Bet pagāja kāds gads, un par skolu celšanu nekā vairāk nedzirdēja. Arī Apriķu dzimtkungs Korfs neposās uz skolas celšanu.

„Redzi, draugs,“ Elverfelds skumīgi stāstīja Indriķim: „Kungiem nepatīk tā skolu būšana, jo viņi domā, ka zemnieki tad palaidīšoties slinkumā un bezdievīgā lepnībā. Es gan tā nedomāju, bet neba mums ir tā teikšana.“

Un Indriķim bija jāsaprot, ka svešais krievu ķeizars ir labāks par Kurzemes kungiem. Būtu viņš dzīvojis tepat Jelgavā, varbūt ļaudis varētu izsūdzēt viņam savas bēdas, pateikt arī, ka kungi nepilda viņa pavēles. Bet līdz tālajai Pēterburgai jau var nokļūt tikai kungi, un tie viņam nestāstīs, kas zemniekam sāp — lūk tāda tā bēda.

Tad nāca atkal kara laiki. Napoleons Franču zemē bija kļuvis par varenu valdnieku, tas plosījās kā negudrs un grasījās iekarot visu pasauli. Par viņu dzirdēja dažādas valodas. Vieni teica, ka viņš esot zemnieku draugs un viņa kara pulki nesot zemniekiem brīvību, bet citi atkal apgalvoja, ka tas esot pats Antikrists un pasaulē

vēl neredzēts briesmonis. Klau, viņš jau kāvās pa Prūšu zemi, un tad krievu ķeizars gāja prūšiem palīgā. Cauri Kurzemei pa visiem ceļiem plūda krievu kaŗa pulki, arī pašā Kurzemē ņēma rekrūsus un sūtīja uz prūšu robežām. Katrā sētā juta, ka ir pienākuši atkal briesmīgi kaŗa laiki. Bet tad nāca vēstis, ka krievu ķeizars saderējis mieru ar Napoleonu. Krievu armija atkāpās, daļu nometināja tepat Kurzemē. Arī tās nebija vieglas dienas: zaldātus sadalīja pa mājām, zemniekiem tie bija jāuztur. Un taču labāk tā, nekā te notiktu asiņaini kautiņi.

Neredzīgajam Indriķim radās daudz jaunu dziesmu par šiem kaŗa laikiem. Viņš bija dzirdējis krievus sērīgi dziedam — arī pēc šīm meldijām viņš mēģināja salikt dažas dziesmas. Arī par Napoleonu viņam bija sava dziesma: lai ņem kungiem dzīvību, zemnieks baudīs brīvību... Kad abi ķeizari saderēja mieru, arī par to viņš sacerēja dziesmu — svinīgu, pēc dziesmu grāmatas košākā parauga.

Kad viņš tās padziedāja priekšā Elverfeldam, tas ilgi krekšķinājās.

„Nekas, labi salikts!“ viņš teica un pierakstīja visas. „Bet to par Napoleonu gan nevar ne grāmatās, ne avīzēs likt. Par miera derēšanu — to gan! To es atkal aizsūtīšu uz Jelgavu!“

Nu lūk! Neredzīgais Indriķis arvienu skaidrāk sāka saprast, ka Elverfelds viņa dziesmās redz divas puses: ir dziesmas, kuŗas var, bet ir citas, kuŗas nevar likt grāmatās. Un aizvienam īznāca tā, ka tās, kas

ļaudīm visvairāk pātik, grāmatās tomēr nav liekamas, bet viņš joprojām taisīja ir vienas, ir otras.

Pagāja daži gadi — un tad sākās karš pašā Kurzemē. Un visdivainākais nu bija tas, ka tie paši prūši, kuŗiem krievu ķeizars vēl nesen gāja palīgā, tagad nāca kauties ar krieviem. Kamēr prūši kāvās pa Kurzemi, Napoleons pats kāvās pa krievu zemi un dedzināja Maskavu. Bet prūši nāca līdz ar franču ģenerāļiem, un Kurzemes zemnieki gaidīja no tiem savu pestīšanu. Daudzās vietās — tā dzirdēja — zemnieki sadumpojušies un negājuši vairs muižas klaušās. Bet tad izrādījās, ka prūši nav vis nekādi brīvības nesēji.²⁶ Baznīcās sludināja atkal bargas pavēles, dumpiniekus nežēlīgi pēra — brīvības sapnis bija atkal izsappots...

Neredzīgais Indriķis jau kara gaitās nebija staigājis, dzīvoja joprojām Elkaleju kalpu galā. Bet arī tepat, reizēm līdz baznīcai vai krogam aizstaigādams, viņš daudz ko dabūja dzirdēt, lai rastos viela atkal jaunām dziesmām. Lielāko tiesu tās visas bija tādas, kas grāmatās nav liekamas. Bet ja gadījās iebaudīt mēriņu sīvā, viņš labprāt tās padziedāja, ja vien bija, kas klausās un pamudina viņu uz dziedāšanu. Un sirds viņam iežēlojās par Napoleonu, kas beidzot pazaudēja visu varu un godību un bija kā gūsteknis nometināts nez' kādā tālas jūras salā. Kas zina, varbūt viņš tomēr zemniekiem būtu devis lielākas brīvības, varbūt arī muižniekus būtu piespiedis uzcelt skolas zemnieku bērniem?...

Kaŗa laiki bija pagājuŗi. Atgriezās daŗz kroplis no kauŗas laukiem un nevarēja vien beigŗt stāstīt savus piedzīvojumus. Gadījās pat tadi, kas teicās Parīzi sturmējuŗi un paŗu Napoleonu gūstījuŗi. Tie buldurēja pat daŗus vārdus franciski.²⁷

„Nu saki, vai tur zemnieki ir brīvi? Un kā ar skolu būŗanām?“ Indriķis apprasījās.

„Vadzi', par tām būŗanām gan aizmirsu apprasīties!“ Parīzes sturmētājs atteica.

„Melŗ vien!“ Indriķis nodomāja un nogrima savās pārdomās.

Gadi gāja. Indriķis jau bija bērnu tēvs. Apriķu draudzē vēl arvienu nebija skolas. Bet viņa bērniem vajadzēja izaugt par grāmatniekiem! Cik mājā grāmatu bija, tik viņŗ tās visas no galvas zināja. Un tā viņŗ pats sāka mācīt savu vecāko dēlēnu Viliti grāmatā, tāpat kā jau agrāk bija mācījis saimnieka bērnus. Pats ŗuva kādu drēbes gabalu un klausījās, kā puisēns sauc vārdus. Kur tam misījās, pats tūdaļ sauca priekŗā pareizo vārdu un lika atkārtot. Tā Vilitis mācījās un — iemācījās grāmatu! Dienās pats vēl varēs mācīt mazakos bērnus.

Indriķim bija prieks, ka viņŗ pats saviem bērniem var dot to, ko kungi liedz. Bet vislielākais prieks viņam bija tad, kad zēns jau bija tik tālu ielauzījies, ka tas varēja pats izburtot kaut kuŗu grāmatu. Tad viņŗ nolika tam priekŗā rūpīgi glabāto grāmatīņu plānos vāciņos un teica:

„Palasi te!“

Un zēns lasīja:

Manās tumšās mājās
Ir man bēdu gan...

Bet kad lasītājs nonāca līdz tai vietai,
kur ir runa par grāmatām, Indriķis arī pats
paklusām dudināja līdzī:

Sirds ar manu garu
Manas grāmatas,
Ko es lasīt varu
Ir iekš tumsības
Tās nepaliek mājās,
Bet, kā godam klājas,
Visur pie man' klāt,
Līksmo manu prāt'.

VII

Brīvēstības skubināta sirds

1817. gada 25. augustā Krievijas ķeizars Aleksandrs I apstiprināja jauno Kurzemes zemnieku likumu. Tas iesākās šādiem vārdiem: „Kronis un Kurzemes muižniecība atsakās no visām līdzšinējām tiesībām uz dzimtļaudīm, kas dibinātas uz dzimtbūšanas iekārtas tiesībām, un līdz ar to atsakās no savām saistībām iepretim zemniekiem, kādas pastāvēja uz šo tiesību pamata... un patur savā īpašumā zemi, tā kā no dzimtbūšanas atsvabinātajiem zemniekiem turpmāk nebūs vairs nekādu citu saistību ar kroni un privāto muižu īpāšņiem kā vienīgi tādas, kas būs dibinātas uz savstarpīgu līgumu pamata, kā tas ar likumu īpaši nosacīts.“²⁸

Nu reiz zemniekiem bija pasludināta sen-gaidītā brīvība! Bet kāda? Zemnieks bija atlaists brīvībā ar kailu dzīvību, zemnieku zeme palika kroņa un muižnieku īpašumā. Nu būs jāslēdz līgumi. Kādi tie būs? Kādu nomu kungi prasīs par zemi? Varbūt uzliks vēl smagākas klaušas un nodevas? Varbūt padzīs pavisam no mājām un saliks tur jaunus saimniekus? Ja jau ar muižu būs jāligst, tad varbūt mājas dos tiem, kas visvairāk muižai sola?

Zemnieki nesaprata, vai par šādu brīvību priecāties, vai bēdāties. Likums nesolīja to, ko viņi bija cerējuši.

„Tā jau ir putnu brīvība!“ daži sprieda. „Kā dzīvot, kā būt, kad zeme paliek kungiem?“

Arī Neredzīgā Indriķa pirmās prieka trīsas drīz vien pārvērtās bažās. Elkaleju saimnieks Indriķis bija gaužam nobažījies.

Saimniece, Neredzīgā Indriķa māsa, stāigāja saraudātām acīm. Neredzīgais brālis neredzēja viņas asaras, bet dzirdēja viņu vaimanājam: kur ies, kur paliks ar bērniem, lopiņiem un visu iedzīvi?

Indriķim jau nebija savas zemes, tikai bandīnieka gabals saimnieka laukos, kur viņš ar savu Annu un veco māti rušinājās un par ko mātei ar sievu bija jāsavērpj vai viss Elkaleju mājām uzliktais muižas vērpjens. Bet ja saimnieku izliks no mājām, tad arī viņam ar savējiem būs jāatstāj Elkaleju kalpu gals...

Bēdīgu sirdi viņš gāja uz mācītāja muižu. Izprasis sīki vecajam mācītājam, kādas tad īsti ir tās brīvēstības būšanas.

„Tā jau nu ir!“ Elverfelds piekrita, uzklusījis Indriķa bažīgo valodu. „Arī es biju gaidījis citādu likumu. Tomēr turi drošu prātu, mans dēls! Tu zini, ka mūsu kungs nav nekāda plēsoņa, tas allaž ir bijis labs pret zemniekiem, gan jau viņš arī līgumus taisījis ar žēlīgu prātu. Un kamēr manas acis būs vaļā, es arīdzan lūkošu visnotaļ mīkstināt viņa sirdi. Bet tev jau vismazāk ko bēdāt. Nei tev var ko atņemt, nei tevi kāds mežā dzīs! Arig tu jau esi

aizmīrsis, kā kungs par tevi līdz šim rūpējies? Gan viņš par tevi tāpat gādās arī tad, kad tu būsi brīvestībā atlaists tapis.“

„Bet tas tomēr ir netaisns likums!“ Indriķis nerimās.

„Tā tu nerunā, dēls!“ Elverfelds viņu brīdināja. „Tā dzird, ka citos novados zemnieki vēl vairāk kurnot, bet ko zemnieks var iespēt pret kungiem un ķeizaru? Likumam jāpaklausa! Un gan tu redzēsi, tā jaunā būšana tomēr būs labāka nekā bija. Zemnieks ir tapis brīvs, viņš nebūs vairs kunga manta — vai tu ar' saproti, kāda laime ir tāda brīva būšana? Kam še nepatīk, tas varēs iet, kur vien viņam patīk, uz kādu citu novadu vai pilsētu, varēs amatot, kopmaņot un darīt visu, ko vien viņš par labu atradīs, un kungi nekā vairs nevarēs liegt. Arī skolas vēl nāks, un gan tu pats redzēsi, brīvestība nesīs ļaudīm laimīgākus laikus!“

Pēc šādas izrunāšanās Indriķim sirds kļuva tā kā mierīgāka. Ejot mājup, viņš, kā parasti, kaut ko kunkuroja pie sevis. Liels notikums ļaužu dzīvē, vajadzētu atkal sadomāt kādu dziesmu. Bet vārdi negribēja viegli raisīties, lai iznāktu dziesma. Gan jau! Neba dziesma tagad tas galvenais. Kaut tikai droši zinātu, ko īsti dos tā brīvestības būšana!

Bet tā brīvestības būšana jau nāca lēni un gausi. Ar pasludināto likumu bija tikai pasolīta brīvība. Nu vēl kungi sprieda, kā to brīvestību dot. Vispirms nāks veseli četri „sagatavošanās gadi“: muižnieki sastādīs zemnieku sarakstus, un kad sāksies pati

brīvlaišana, tad arī ne visi reizē kļūs brīvi. bet katru gadu atlaidīs tikai astoto daļu, tā kā tikai pa astoņiem gadiem visi dzimt-
laudis būs atlaisti brīvībā. Tā tad, ilgs laiks vēl bija priekšā, un dažs labs tā ir nomirs, pasolīto brīvību nebaudījis.)

Kādu citu reizi, kad Neredzīgais Indriķis aizgāja atkal aprunāties ar veco mācītāju, viņš to atrada gultā. Satvēris Indriķa roku, Elverfelds lēnā balsī sāka stāstīt:

„Vai zini, dēls, tā brīvestības būšana ļaudis padara trakus! Iedomājies tikai: nāk pie manis ļaudis un lūdz, lai es apgādājos viņiem vācu dziesmu grāmatas. „Ko dzirdi? Vācu dziesmu grāmatas?“ es saku. „Kur tad tu tādu liksi? Tu tak neproti vāciski runāt, kur nu vēl dziedāt pēc vācu grāmatas!“ Un vai tu zini, ko tie ļautiņi man saka? Tagad visi tapšot brīvi, visi nu būšot vācieši, tāpēc jau maģus bērnus sākšot mācīt vāciski! „Bet kas tad šos mācis?“ es prasu. Ņemšot skolotāju vai došot kādam vācu amatniekam mācībā. Tavu neprātu! Latvieši grib ielīst vācu ādā, atmest savu jauko valodu! „Nē!“ es saku: „likums to vis nesaka, ka jums jātop par vāciešiem, bet par brīvu latviešu tautu!“ Ak Indriķi, kad tu zinātu, kā tas mani apbēdina, kad dzirdi tādas ģeķīgas valodas! Visu mūžu esmu nopūlējies, pētīdams latviešu valodu, skaidrodams viņu valodas likumus, rakstīdams latviešu grāmatas, lai kalpotu latviešu tautai. Arī tu, lūk, skandini jaukas dziesmiņas savas tautas valodā. Bet te tev nu ir! Brīvs tapis, zemnieks nebūšot vairs lat-

vietis, bet vācietis! Dievs, pasargi tautu no tādas alošanās! Atmest savu valodu — tā taču būtu latviešu tautas nāve!“²⁹

Smagi noklepojies, Elverfelds vēl turpināja:

„Es zinu, pie tādas aplamības arī daudzi mani amata brāļi ir vainīgi. Tie kūda ļaudis uz vācietību. Bet es ar viņiem cīnīšos! Lūk, jaunais Stenders, tas arī viens no tiem, tas nav sava slavenā tēva cienīgs... Tu zini, mums Jelgavā ir tāda biedrība, kur sabrauc mācīti vīri no visas Kurzemes un pārspriež par grāmatām un citām augstām lietām. Esmu jau pieteicis savu priekšā lasīšanu, un tur es visus tos vācinātājus kancelēšu nikniem vārdiem! „Jūs gribat latviešu tautai kapu rakt, bet es gribu redzēt tās augšamcelšanos atausušā brīvības rītā!“ tā es viņiem teikšu! Saki man, Indriķi, vai tas būs labi teikts?“

„Labi gan! Gaužam labi!“ Indriķis apstiprināja.

Bet ilgi vairs vecais Elverfelds nedabūja cīnīties savā apņēmībā. Viņš kļuva arvienu vārgāks, un 1819. gada rudenī viņš slēdza savas acis.

Neredzīgais Indriķis vairāk kā jebkuŗš cits sajuta krietnā un gādīgā drauga trūkumu. Dziļi skumdināts, viņš sacerēja „Zēluma un lūgšanas dziesmu“ nelaiķa piemiņai un nodziedāja to pie viņa zārka, ko viņam labprāt atļāva nelaiķa tuvinieki un sabraukušie augstie sēru viesi:

Man vārdu trūkst to izrunāt
Un jūs, kā klājas, godināt.
Bet Dtevs gan visu labāk zin',

Ko maz tik mūsu sirds piemin.
Mūs' draugi ar', kas pazīst mūs,
Gan zin', kāds tēvs man bijāt jūs...

Nelaiķa Elverfelda vietā par mācītāju uz Aprikiem atnāca viņa māsas dēls Kristaps Grots, bet tas jau pēc pāris gadiem nomira. Viņa vietā stājās otrs Grots, mirušā mācītāja dviņu brālis Jūlijs. Bet ne vienam, ne otram Grotam nebija vairs vecā Elverfelda gara. Pret Neredzīgo Indriķi tie izturējās ļoti vienaldzīgi, un vismazāk tiem rūpēja viņa dziesmas. Diez' kur ar' palika visas tās dziesmas, ko nelaiķa Elverfelds bija uzrakstījis un solījis izdot jaunā grāmatā?

Bija pagājuši zemnieku brīvlaišanas sagatavošanas gadi. Nākamajā gadā katrs astotais dzimtcilvēks beidzot kļūs brīvs. Kā tad būs? Ļaudis atkal cēlās visādas valodas.

Neredzīgais Indriķis atkal aizgāja uz mācītāja muižu, kur beidzamajos gados bija arvien retāk būts. Tāču mācītājs vairāk ko zina nekā sētas ļaudis.

Mācītājs Grots — jau otrais brālis — daudz vārdu netērēja.

„Grobiņas mācītājs Launics ir laidis klajā gaužam labu pamacību par brīvēstības iecelšanu Kurzemē.³⁰ Paņem līdzi, lai tev mājās palasa priekšā. Tur ir likumi izskaidroti, ir pamācība dota, kā katram izturēties, to brīvēstību saņemot. Bet kā tad ir? Vai tu dziesmas ar' vēl taisi?“ viņš beidzot ieprasījās.

„Reizēm taisu ar' vēl!“ Indriķis atteica.

„Bet vai par brīvēstības iecelšanu esi kādu sataisījis?“

„Vēl nē.“

„Nu, es ceru, ka šī grāmatiņa tevi uzvedinās arī uz dziesmu taisīšanu!“ mācītājs vēl piebilda, pieceldamies no krēsla un likdams saprast, ka ciemiņam laiks posties. „Un kad tu būsi kādu sataisījis, tad atnāc, es uzrakstīšu, un tad ieliksīm Latviešu Avīzēs. Tu taču arī turi tās jaunās avīzes, ko ar mācītāju gādāšanu Jelgavā tagad driķē jaužu valodā?“

Jā, Indriķis turēja gan Latviešu Avīzes, un tās lasīja nevien Elkalejās, bet arī kaimiņu mājās, kur paši avīzes neturēja, bet lasīt pratēji tomēr atradās.

Mācītāja vārdi viņā pamodināja veco dziesmu prieku. Solījums ielikt sataisītās dziesmas Latviešu Avīzēs viņu kūdīt kūdīja. Bet kādu dziesmu lai taisa? Izteikt tās bažas, kas klīda no mājas uz māju? Vilitis izlasīja viņam priekšā no mācītāja pārnesto grāmatiņu. Tur jau brīvēstība bija teikta un slavēta. Arī Latviešu Avīzēs to slavēja un zemniekiem labumus vien solīja. Viņš saprata, ka tur nevarēs ielikt tādas dziesmas, kas izteiktu to nemieru, kāds plosa zemnieku sirdis. Un var jau arī būt, ka tas nemiers bija veltīgs?

Domas un vārdi drūzmējās un gumzījās Neredzīga Indriķa galvā, līdz sāka veidoties atskaņām saistīti pantiņi. Un domās viņš jau dzirdēja skaņi lasām jaunās dziesmas visās sētās, kur tās aiznesīs Latviešu Avīžu lapas. Kaut kur tālu, aiz tiem zilajiem mežiem,

kuŗus pie apvāŗŗņa bija skatījuŗas viņa acis
bēŗnībā, līdz pat Liepājai un Ventai, vēl
tālāk, arī pāri Daugavai — visur skanēs
viņa dziesmu vārdi.

Savā meldijā šūpodamies, Neredzīgais
Indriķis uzsāka avīzēs liekamo dziesmu :

Nu, mīļi brāļi, nu gan mūs
Sāks apkampt pamazām
Tā laime, ko jau daŗi jūs
Sen vēlat notikam...

VIII

„Uz mūžību, uz mūžību!”

1821. gada pavasarī, drīz pēc Jurgiem, nomira Neredzīgā Indriķa vecā māte Anna, piedzīvojusi 80 gadu vecumu.

Diezgan ciešanu un bēdu viņa bija pieredzējusi savā mūžā, jaunās dienās kļaušu gaitās iedama, vecumā caurām naktīm vērpdama muižas vērpienu, līdz pirksti kļuva jēli, spaļainos diegus tecinot. Sen viņa ilgojās pēc mūža mājām, sev no gaidāmās brīvības nekā necerējama. Sen viņa bija kļuvusi par krustu vedeklai Annai un Indriķim, kam pašiem savi bērni bija kopjami. „Kaut drīzāk nāve mani pieņemtu!” viņa pati jo bieži dudināja savā kaktā, ko nevarēja vairs atstāt, ir uz ķēģīša balstīdamās.

Tiesa, par veca, vārga cilvēka nāvi arī tuvinieki nemēdz daudz bēdāties. Bet Indriķis tomēr ar bēdīgu sirdi pavadīja veco māti uz kapsētu. Tēvu viņš tikpat kā neatcerējās, viņam patiesībā māte vien bijusi. Un kad viņš bērībā baku guļā kļuva akls, tad māte viņam kā mazākajam un neredzīgajam bērnam pieķērās ar sevišķu mīlestību. Savām asajām, allaž tulznainajām rokām viņa glāstīja tam galvu arī tad vēl, kad viņš bija jau liels puisis un kad tas bija iecerējis jau savu Annu, to valodīgo un sprigano meiču.

Zemnieku bērņus jau palaikam nemēdz lutināt un milināt, bet Indriķim šķita, ka viņa māte ir bijusi mīlāka par visām mātēm. Tāpēc jau viņš arī netaupīja soli, lai vieglinātu mātes vecuma dienas, cik un kā nu tas Elkaleju kalpu galā bija iespējams.

Īsā laikā nāve jau pa otram lāgam bija paņēmusi viņam tuvos cilvēkus: Elverfeldu, veco goda vīru, tagad vēl māti. Un Indriķis iegrimā dziļās pārdomās par iznīcību, kas neatvairāmi izdzēs no šīs pasaules vienu paaudzi pēc otras.

„Dievs to zina, cik ilgs mūžs mums būs lemts!“ viņš domīgi uzrunāja savu Annu. „Dievs to zina, vai mēs pagūsīm uzaudzināt savus maģos bērņiņus?“ viņam tā vien likās, ka nāve drīz vien atkal var pieklauvēt pie viņa durvīm.

Mātes bērēm viņš bija paņēmis pēdējo palieciņu no tās naudas, ko dzimtkungs no viņa grāmatas ienākumiem turēja pie sevis uz augļiem. Un nebija vairs cita padoma kā tikai viņa paša un sievas darba rokas. Kā spēš, tā dzīvos.

Ar dziesmām pelnīt naudu?

Par to viņš vairs nesapņoja.

Un taču — gadījās, ka arī dziesmas kaut ko atmeta. Mazliet kauns viņam pašam par to bija, un ja vecais Elverfelds vēl būtu dzīvs, tad viņš tā arī nedarītu.

Neredzīgais Indriķis sāka arvienu biežāk aizstaigāt uz Apriķu krogu. Ne jau tādēļ, ka viņam, tagad jau pāri pusmūžam, būtu pie-situsies dzērāja kāriba. Bet reiz — tas gadījās gluži nejauši — viņam krogā esot, tur piestāja pāris kungu karietes, paši kungi

sanāca vācu galā, un kāds no tiem, viņu pazinis, aicināja padziedāt visiem kungiem priekšā kādas dziesmiņas. Toreiz sudraba dālderis noripoja viņa priekšā uz kula. Kā ubagam, kā diedelniekam viņam to pasvieda — bet tas bija ar dziesmām nopelnīts.³¹

Arī pašu ļaudīm patikās dzirdēt viņa dziesmas. Tie nemētājās sudraba dālderiem, taču pēc labas dziedāšanas lika krodziniekam, lai ieļej Indriķim mēriņu sivā vai stopu alus.

Dziesmu jau viņam netrūka. Kungiem dziedāja savas, ļaudīm — savas. Un devīgi bija ir kungi, ir zemnieki.

Un tā Neredzīgais Indriķis sāka jo bieži aizstaigāt uz krogu. Kad dzirdēja, ka kungi pulcējas uz medībām un bija paredzama viņu iegriešanās krogā, Indriķis arvien tur gadījās. Kad ļaudis saplūda gada tirgū vai muižas rīkotās talkās, arī Indriķis nepalika mājās. Un notikās arī tā, ka viņš it vēlu naktī, skaļi dziedādams, vēra savas pretistabas durvis, un Anna tad viņu saņēma, tikpat skaļi bārdamās. Bet kurš vīrs ar sievu savu reizi nebaras? Dažs pat palaiž roku, bet neba redzīgs aklam dosies rokā, ja tas arī gribētu parādīt istu bardzību!³²

1826. gadā notika kārtējā dvēseļu revīzija. Mazdzēves tiesas vīri ar skrīveri brauca no mājās uz māju un uzrakstīja visus ļaudis. Elkalejas Indriķim ar Annu saskaitīja četrus bērnus. Tikai Vilitis, vecākais puika, tobrīd nebija vairs pie tēva atrodams. Tas bija jau nodots pie Apriķu

Remešu saimnieka par mazpuiši, kaut arī nebija vēl iesvētīts un nāca tikai piecpadsmitajā gadā. Tāds bija parastais kalpu bērnu liktenis: agri agri, jau no mazām dienām, tiem jāklūst jau par maizes pelnītājiem. Kārlēns, mazākais puika, turpat Elkalejās gāja gana gaitās. Abas meitenītes bija vēl mazas. Annele vēl tekāja pa pagalmu, vistas no kaņepju dārza tramdīdama, bet Ilzīte vēl šļūca rāpus un nekā nesaprata, ka arī viņas dvēselīte jau ieskaitīta ļaužu ruļļos.

„Bet kā mēs tevi sauksim?“ skrīveris prasīja Indriķim. „Kas tu īsti esi? Kalps ne kalps, amatnieks ne amatnieks...“

„Dziesmu taisītājs!“ tiesas vīrs piezīmēja.

„Labi!“ skrīveris noteica.

Un Elkaleju saimnieka piedzīvotāja Indriķa vārdam blakus viņš pierakstīja vēl dažus vārdus: Indriķis bija nokristīts par — Apriķu dziesminieku.

„Arī amats!“ skrīveris zobgalīgi piezīmēja, nebūdams augstās domās par tādu māku kā dziesmu taisīšanu. Viņam ir prātā nevarēja nākt, ka šī aklā vīra vārdu daudzinās paaudžu paaudzes, ka kādreiz vēsturnieki šķīrstīs šīs pašas lapas un lasīs katru burtu, kas saistīts ar Elkaleju pretistabas iemītnieka vārdu.

Neredzīgais Indriķis bija braša, spēcīga auguma vīrs. Tikai krūtīs viņam bija pavājas. Kad nāca vecāks, viņš gandrīz vai katru ziemu sirga un krekšķinājās.

1828. gada ziema nebija sevišķi barga, bet laiks bija ļoti grozīgs: te uzsala un sniga, te atkal kusa un šķīda.

Pašos Ziemassvētkos Neredzīgajam Indriķim bija jāliekas gultā. Varbūt viņš, svētku raušiem malku cirzdam, bija dabūjis slapju muguru un laikā nebija uzmeklējis siltu krāsni, varbūt arī vainīga bija viņa pārgalvīgā nākšana no pirts vienos kreklos, varbūt vēl kas cits — bet guļa šoreiz bija nopietna. Lielos karstumos viņš svaidījās savās cisās, murgoja un aizdusā vārstīja muti bez elpas. Nelīdzēja ne Annas vāritās zāļu tējas, nedz saimnieces dotā medus kūzīte. Nedaudzās dienās viņa raženais augums it kā sarāvās, saplaka zem svītrainās segas. Viņš vairs nepiecēlās no gultas.

„Ann, Ann, vai tu redzi?“ slimnieks pēkšņi ierunājās, it kā pūlēdamies atvērt savas sen izdzisušās acis.

„Ko tad?“

„Zvaigznes! Nu es atkal redzu! Kāds mirdzums debesīs! Lūk, visas pasaules zvaigznes sapulcējušās un apgaismo manu ceļu. Es jau eju, eju... Uz mūžību, uz mūžību!...“

Tad pēc brītiņa viņa lūpas atkal sakuštējās. Viņš vairs nerunāja, tikai čukstēja. Bet Anna saprata arī viņa čukstus. Tie bija Indriķa paša vārdi, no viņa „Vakara dziesmas“:

Kad es godam strādājis,
Visas lietas gādājis,
Taisni tā, kā pieklājas,
Tad sirds neko bailojas...

Aplusa čuksti. Lūpas palika pusvirus. Neredzīgais Indriķis bija beidzis elpot.

Kad Anna aizgāja pie mācītāja ar nāves ziņu, tas pats piesolījas pavadīt viņu kap-sētā. Arī baznīcā, mirušo pieminēdams, vel-tija tam reti sirsnīgus vārdus. „Kaut katrs savā garā būtu tik redzīgs, kāds bija mūsu Neredzīgais Indriķis!“ tā viņš nobeidza. Un dziedātājs Andžs, kam savu mācekli bija lemts pārdzīvot, drebošā balsī sauca draudzei priekšā Neredzīgā Indriķa „Rīta dziesmu“, kas Vidzemē jau esot uzņemta dziesmu grāmatā.

Drīz pēc tam Latviešu Avīzēs bija la-sāms mācītāja Grota piemiņas raksts — gan gaužam lauzītā un kroplotā latviešu va-lodā — taču tie bija ar labu nodomu teikti atzinības vārdi:

„*No Apriķēm.* Tanī 12-tā janvāra dienā nomire iekš Apriķu draudzes Elkaleja mājās iekš grūtas krūšu sēr-gas tas visiem kurzemniekiem caur sa-vām dziesmām pazīstams neredzīgs In-driķis, 44 gadu šai pasaulē piedzīvojis.— Kauču tam jau pirmos bērna gadus pēc Dieva neizdibinājama, bet tomēr allaž gudra tēva prāta, actiņu gaišums bija zudis, — kauču caur to tam dažādi prieki bija liegti, ko citi iekš aprīno-šanas tās brangās Dieva radības visap-kārt bauda; — tomēr tas Viszēligais tam citu nelzsmejamu prieka avotu viņa sirdī bija atvēris, to līgsmu garu tās dzies-mas viņam dāvinādams; — tomēr, ko

viņš viņa acīm bija ņēmis, to viņš iekš
gaišuma viņa prātam pielike. Un tā
tad viņš dzīvoja vienu jauku garīgu
prieka dzīvošanu pats iekš sevis, no
savas pilnas, caur to garu tās dziesmas
apgaismotas sirds, allaž jaunu, allaž
saldu un nesavīstamu prieku smeldams.
Še viņš apdziedāja Dieva žēlastību, kas
no zemes tārpiņa līdz augstam eņģeļam
par visu tik bagātīgi gādā; — tur viņš
slavēja to augstu svētību, kas caur
Jēzus pestīšanu cilvēkiem atspīdējusi; —
še viņš brālišķīgu mīlestību goda vietā
pacēle; — tur viņš uz svētu dzīvošanu
skubināja; — še viņš gaviļēja par pa-
saules jaukumu un pilnību; — tur par
eņģeļu draudzību svētā tēva namā; —
še viņa dziesmiņa liksmojās ar liksmiem;
tur viņa raudāja ar raudādamiem. Un
tāpēc, mīļi brāļi un māsas! viņš ir godā
pieminams iekš cilvēku biedrības un it
īpaši iekš latviešu tautas, iekš kuŗas
viņš tas pirmais iraid, kas smeldams tā
no pilna dziesmu avota, pats savu sirdi
iekš salda prieka uz augšu pacilāja un
arī citu sirdis jauki ieliksmoja. Nu viņa
dziesmiņa klusa še virs zemes; bet dai-
lāki un svētāki tā skan priekš Dieva
tēva vaigu; — ko viņš iekš ticības dzie-
dāja še, to dzieda viņš tur iekš svētas
debess skatīšanas; — kas iekš cerībās
no viņa sirds atskanēja še, tas gaviļē
tur iekš debess prieka baudīšanas; —
kas pasaules jaukumu slavēja še, tas
slavē tur tos jaunus brīnumus, kas Dieva
draudzībā priekš viņa apskaidrotām

acīm rādās. — Lai paliek viņa piemiņa
iekš mīlestības latviešu tautas sirdī.

J. Grot,

Apriķu un Zaļienas
draudzes mācītājs*,

Pēc gadiem trim Latviešu Avīzēs parādījās vēl otrs piemiņas raksts. To, kaut arī ar nokavēšanos, bija sniedzis Tukuma mācītājs Elverfelds, Apriķu nelaiķa mācītāja dēls. Jaunais Elverfelds itin labi pazina un atcerējās Neredzīgo Indriķi, kuŗu viņš jo bieži bija redzējis Apriķu mācītāja mājā, kad tas nāca pie viņa tēva ar savām dziesmām.

Jaunais Elverfelds rakstīja:

„Es atceros, ka avīzēs Apriķu cieņīgs mācītājs tika lūgts vairāk ziņas par nelaiķa neredzīgu Indriķi, kas daudz un dažādas dziesmas, gan no svētām lietām, gan no pasaulīgām, izdomājis un dziedājis, un no kuŗām citas no viņa mācītājiem tika norakstītas un arī rakstos iespiestas, dot. Šī lūgšana nav piepildīta. Bet es, kas es vienā vēršā, kā saka, tas ir vienā vecumā ar viņu biju un ar viņu vienā draudzē augu, gribēju jau sen mīļiem latviešiem vēl kādu ziņu no viņa dot. To visi jau gan zin, ka viņš, vai ceturkā, vai piektā gadā savas dzīvības, caur pakām, acu gaismiņu pazaudēja. Tomēr labi tika audzināts un mācīts, ik svētdienas baznīcā vests — vesels būdams nekad netrūka, līdz nāve piegāja. — Arī tas jau

zināms, domāju, ka prata drēbes un kurpes šūt. Pats neredzīgs, mācīja savu dēlu grāmātu lasīt, jo ABC grāmātu, katķismu jeb bērnu mācības grāmātu, un daudz dziesmas no dziesmu grāmatas no galvas zināja. Bet nu nāk tā lielākā lieta. Un no tā runāt, tas man tagad itin garā kā nospiežas, kad apdomāju, ka arī nu mūsu, Dieva svētā vārda sludinātāju starpā, goda vīrs ir, kuŗa tēva tēvs patiesi, kas zin, arī pats tēvs, ko arī es ļoti kā draugu mīļēju, arķlu vadījis. Šī lieta ir nelaika neredzīgā Indriķa sprediķu teikšana. Viņš par kautkādu svētu evaņģēliumu jeb lekcioni — kuŗus visus vārdu pēc vārda zināja izteikt — sprediķi turēja, kad viņu lūdza, un uz to viņš ilgāki nedomāja, ne kā vierendel stundu. Un tad runāja trīsvierendel stundu, un tā pareizi, brangi un jauki, kā es, kas jau vairāk nekā 25 gadus sprediķus saku, Dievam ļoti pateiktu, ka ikviens no mamiem sprediķiem, no kuŗiem dažu reizi divi dienas domāju un sataisos, tik labs būtu, tik gudri izdomāts un tik bagāts iekš Dieva svētā vārda. Vienreizi viņš mums Apriķu mācītāja muižā, starp palaunagu un vakarēdienu, divi tādus brangus sprediķus turēja, kur es pats viņam tos bībeles vārdus uzdevu, par kuŗiem tos bija turēt, evaņģēliums pirmā svētdienā pēc Zvaigznes dienas, un pirmā pēc Lieldienas svētkiem. Starpā viņš pusstundu atpūtās. Un mans nelaika tēvs, kas arī klausījās, apliecināja, ka

tas nebūt no viņa mutes esus runāts, bet paša Indriķa izdomāti vārdi.

Tāds vīrs viņš, latvietis, bija. Un nekādas augstas skolas, ir ne zemas, varēja apmeklēt. Sava mācītāja mācība un latviešu grāmatu lasīšana (viņš tās likās priekšā lasīties) bija viņa vienīgā skola. Viņa paša cienīgs kungs, landrāts no Korff, un Padures nelaiķa cienīgs kungs, no Sacken, viņam grāmatas pirka: un tās viņš no kāda puika like priekšā lasīties: sebākos gadus no savas sievas.

Es domāju, ka caur šo ziņu savus mīļos latviešus labi būšu iepriecinājis.“

Ja šī avīzes lapa nonāca Elkalejās, tad Anna to gan vairs nelasīja: arī tā bija jau mirusi.

Bet Indriķa bērni pazuda pasaulē, nedzimuši sava tēva dziesmu garā.

IX

Neredzīgais Indriķis ļaužu atmiņās

„Vai pazīsti šo vīru, kas bija tik brīnīšķīgi apdāvināts ar garu un sirdi? Latvju tauta, vai pazīsti savu dzejnieku Neredzīgo Indriķi? Nē, tu viņu nepazīsti. Tu esi viņu aizmirsusi, un tikko vēl kāds vairāk no viņa zina, nekā tikai viņa vārdu!“ tādiem pārmetuma pilniem vārdiem kāds tagad nezināms autors (N. R.) 1884. g. iesāka Latviešu Avīzēs savu apcerējumu par Neredzīgo Indriķi.

Nav gluži ticams, ka Neredzīgā Indriķa vārds toreiz būtu jau pilnīgi aizmirsts visā latviešu tautā. 1862. gadā taču bija iznākušas viņa dziesmas „otrā driķē“, un mazā grāmatiņa būs atkal likusi daudzināt Neredzīgā Indriķa vārdu.

Ludis Bērziņš, tagadējais latviešu literatūras profesors (Dr. phil. h. c.) Latvijas universitātē, jau savā jaunībā bija sācis tuvāk interesēties par Neredzīgā Indriķa personu. „Neredzīgais Indriķis, ko bērībā pazinu tikai vārda pēc,“ viņš saka, „mani bija sācis valdzināt kā teiksmaina būte mūsu nacionālās rakstniecības pirmsākumos. Tāpēc, uklīdz radās iespēja, mēģināju par Indriķi ievākt ziņas no dziesminieka laika biedriem Apriķu novadā.“ Tā viņš 1898. gada pavasarī

apmeklējis *Apriķu novadu* un fiksējis visu to, kas ļaužu atmiņās vēl uzglabājies no Neredzīgā Indriķa laikiem.

Šis „*vecu ļaužu atmiņas*“ pēc tam uzņemas L. Bērziņa grāmatā *Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas* (1900. un 1933. g. izd., 16.—19. lpp.). Tur lasām:

„Apriķu draudze atrodas Tebras upes tuvumā. Tebra ir stāviem krastiem, kas apauguši ar vecu veciem ozoliem. Pa starpām ir upes ličos pļavas, auglīgi lauki, vai arī gabalu tālāk redz priēžu mežu spiežamies upes likumos Baznīca, glīti būvēta, ar slaiku torni, pastāv jau no katoļu laikiem; tā nav liela, bet pietiek mazajai draudzei; katoļu laikmetu atgādina iekšpusē dažādie izgrieznojumi. Kokā grieztie enģeļu tēli nav visai izdevušies, bet visi kopā šie dažādie, labi domātie izgrieznojumi pamet itin mīlīgu iespaidu. Un kad saules stari ar pavasara vēsti iet pāri par zemes plašumu, no baznīcas zvani sauc uz dievkalpošanu, un grūta darba strādātāji, nedēļas pūles atlikuši pie malas, priecīgi lasās šē kopā, kāds trūkums ar paša acīm neredzēt šo dabas skaistumu, šos vienkāršos, bet liksmos vaigus! Indriķis, kas bērniībā bijis redzīgs, varēja, varbūt, arī vēlāk tumši atcerēties, kāda bagātība un godība redzīgajai acij skatāma, un varēja tapēc īsti nopūties:

Manās tumšās mājās
Ir man bēdu gan.

Pēc baznīcas izdevās pāris vecāko draudzes locekļu ataicināt uz mācītāja muižu.

Viens no tiem bija Indriķa „radnieks“, jo viņa tēvs un Indriķa dēla sieva esot bijuši „īstenieki“, t. i. brālis un māsa. Bet šī „radnieka“ izsacījumus pa daļai apgāza vecāka sieva, kas, meita būdama, „Indriķi kā savu tēvu pazinusi“ un droši apgalvoja, ka katrs melojot, kas sakot, ka Indriķa dēls „apprecējis Zāļu Kati“. Ievērojams bija, ka šie labie ļautiņi no Indriķa visu ko ticēja. Sevišķi viņiem bija iespiedušās prātā dāvanas, ko Indriķis no ķeizara dabūjis: biķeri un zelta pulksteni. Šīs dāvanas esot Indriķim dotas par viņa dziesmām. Elverfelds, kas dziesmas tulkoja, tās laikam stādīja arī augstākā vietā priekšā. Pazīstamās dziesmas viņi gandrīz katru turēja par Indriķa sado mātu, piemēram: „Ak, Jeruzāleme, modies“, vai „Kurzeme, mīļā Dieva zemīte“. Ko tomēr no vecīšiem saklausīju, to pasniegšu viņu izteicienos.

No mazām dienām Indriķis bijis redzīgs; bet tad viņam „bakas, es domāju, kad izmaitāja“ acu gaismu. „Plakstiņi acīm bija pavisam cieti. Acis viņam arī vēlāk pa reizēm sāpēja, un no acīm bija sāpe galvā“. Tāpēc viņš likās āderes laisties stāstītājas tēvam. „Tā viņi tur varēja nosarunāties, abi divi gudrinieki satikuši. Tas mans tēvs arī bija tāds dižgudrenieks. Indriķis no galvas, mans tēvs grāmatā.“

No auguma „vecais Indriķis bija labi pilīgs. It mazs nebija. Cilvēks no veida bija košs. Brūniem matiem. Kājas, rokas — veselas.“

„Dzīvot dzīvoja Elkos, otrā galā, savā istabā. Istaba viņam bija no kunga dota.“

Precējis bija sievu Annu un piedzīvojis laulībā 2 dēlus un meitu. „Ar to sievu bija, kā jau iekš laulātu ļaužu dzīves gadās: viņš dzinās viņai ap siena vezumu ar pātagu pakal. Bet kur tu akls redzīgu noķersi! Bērnus sukāja un no galvas vien viņš viņus mācīja, un izmācījās smuki. Citi pie viņa bērnus nesūtīja; tik pats savus.“

„Maizes bija diezgan,“ jo Indriķis visu prata. „Visu darīja, ko tik iedomājās, to tik taisīja. Pataisīja sudmalas (dzirņus). Zābakus „tik koši pašuva un stipri bija. Palocīja un izmeklēja zoli krietnu. Mācēja taisīt dubulta zižļotus riteņus. Sievām sajukušu audeklu ar rokām vien izšķīra.“ Kad dēls iesvētīts, tad viņš tam pats uzšūvis drēbes un zābakus. Tāda prašana Indriķim bijusi Dieva novēlēta, jo kad viņš jauns pazaudējis acis ar pakām, tad viņš dikti pie Dieva turējies un lūdzis, un tad Dievs viņam to devis.“

Tais laikos ar lasīšanu vēl gāja vāji. „Tad jau vairāk nē, ka reti vīri dziedāja no grāmatas.“ Bet Indriķis, neredzīgs būdams, grāmatu dikti labi zināja. Un pats savas dziesmas „no gāles vien viņš izrīmēja. Gāja vēl ar nūjiņu pa ceļu, bez vadoņa: tā tik kunkuroja: t. i. pats pie sevis dziedādams. — Viņš tik izrīmēja; dziedāja gan ar' kādreiz, kad viņam dūša bija, bet skaidrā prātā nē.

Pie mācītāja viņš stāvēja lielā cienā. „Kad pie Elverfelda bijusi „koncerete“ (mācītāju sapulce) un kad viņiem kas pietrūcis (kādā dziesmā), tad viņš gājis pa dārzu un

izdomājis, un tad to iztulkojis, kā vajaga dziedāt.“

Pašu ļaužu starpā Indriķa dziesmas katrs zināja. Tā piemēram dziesmu: „Skat, kā puķe dārzā zel,“ „visi apriķnieki no vietas to ziņgāja.“³³ Arī citās pusēs viņa dziesmas mācēja, un daudzi vēl tagad prot.

Kas attiecas uz dzeršanu, tad „par to lietu nekas nekaitēja. Kad atnāca Dieva namā, viņam bija visi apkārt kā bites. Viņš jau bija kā pravietis: visi jau no viņa gribēja (ko dzirdēt). Ta(d) jau cits viņam iedeva (dzert). Bet tā jau nebija, kā cits tagad izlaidies. — Tad tur tie, kas klausījās, tie atkal izrakstīja.“ (Patiesībā izrakstītājs bija mācītājs Elverfelds).

„Tas bij viens Indriķis! ak tu manu dieņiņu! „Vecais Elku Indriķis!“ — (tā viņu sauca) un kad nesaprata, tad: „Vecais Neredzīgais Indriķis“ — tad visi saprata.“

Tautas atmiņās Indriķis piedzīvo lielu vecumu, gadu 80; kas viegli saprotams, jo stāstītāji paši toreiz vēl bija bērna gados. Tāpēc arī par Indriķa nāvi stāstītāji teica: „Mira, kā jau vecs cilvēks, ar kaulu slimību.“

Indriķis paglabāts Ģibortu kapos. Senāk viņa kapu redzēja; viņam bija ar' savs „virsraksts ar bokštābiem iekš krusta iegriezts.“ Arī pēc nāves „no viņa tapa ilgi runāts un būts. Grots (mācītājs pēc Elverfelda) viņu ilgi nožēloja. Viņa ziņģi tapa vienādi ziņģāti.“

No Indriķa pēcnācējiem Sakā vēl dzīvo jot kāda atvase ceturtnā augumā. Par Indriķa paša bērniem stāstīja, ka tie visi bijuši

„gaišām acīm un labu galvu.“ „Bērniem ar
vēl briesmīgas galvas pakal.“

Kur pulkstenis un biķeris palikuši, to
stāstītāji nezināja teikt.

No Indriķā iespīestām dziesmām Apriķos
nekā neatradu. Ko man kā Indriķa dzies-
mas rādīja, bija pazīstamā „kabatas ziņģu
grāmata“. Saburzīta un saplosīta tā bija pie-
redzējusi raibu likteni; jo īpašnieks to bija,
mācītāja muižā darbos iedams, no vecu grā-
matu kaudzes „paņēmis“. bet tad labi draugi
to bija viņam „paņēmuši“, tā kā šis „caur
tiesu“ tikai bija grāmatu atkal dabūjis rokā.
Tik augstu tur ziņģu grāmatas! —

No Apriķiem projām braucot, gribēju
redzēt arī Indriķa dzīves vietu. Tas bija
viegli panākams, jo Liepājas ceļš, pa ko es
braucu, bija taisni tā vieta, kur Indriķis, ar
nūjiņu iedams, kunkurojis. Baznīca paliek
labu versti iepakal, tad kreisajā pusē ceļam
redz kuplu ozolu birzi, un labajā izplatās
Elkapurs. Aiz birzs, lauku vidū stāv Elki
jeb Elkalējas, kā baznīcas grāmatās šo
vārdu min neskaitāmas reizes un kā arī
Indriķis „bija ielicis papīros“. Būtu viegla
lieta apskatīties to „istabu otrā galā“, kur
neredzīgais dziesmu taisītājs savu mūžu pa-
vadījis. Bet istaba nav vairs toreizējā; ir
uzcelta jauna, un arī tā baigi izskatās, ne-
kopta, ar izceltiem logiem un sadrupšanai
novēlēta. — Elkos, pat, jau sen vairs ne-
dzīvo Indriķa piederīgie, bet Elki līdz ar
kādām citām 15 mājām ir savā laikā no-
plēsti un pārvērsti par muižu zemi. Tikai
vecā istaba, kā jau minēju, Elkos vēl rēgojas

uz ceļa pusi; aiz viņas stāv muižas kalpu mājas.

Ilgi vēl mums jābrauc gar platu platajiem muižas laukiem: tad mazā mājiņā varu vēl vienu Indriķa laika biedru jautāt. Bet veca galva maz atmin no tiem laikiem. Kas viņam ienāk prātā, tas liecina tikai, cik pilni tumsas un māpticības bija viņi laiki.

Šo „vecu ļaužu atmiņu“ atstāstījumu L. Bērziņš noslēdz zīmīgiem vārdiem: „*Tumsus gaismodams, viņā laikmetā jo cienīgāks parādās Neredzīgais Indriķis, kā pravieša tēls.*“

Dzejnieks A. Kurcijs atceras savā dzimtenē Asītē, netālu no Apriķiem, bērnībā (deviņdesmito gadu sākumā) dzirdējis puīšus vēl dziedam Neredzīgā Indriķa dziesmas.

Viņš arī stāsta, ka Dunalkas skolotājs Blūms, kam bijusi prāva bibliotēka, esot glabājis dažas Neredzīgā Indriķa dziesmas rokrakstā. Tām, diemžēl, nav vairs pēdas sadzenamas: pēc Blūma nāves tā atstāto bibliotēku (kaŗa laikā jau izvazātu) ieguvis Dr. E. Ekšteins (Liepājā), bet tas vairs tur Neredzīgā Indriķā dziesmu rokrakstu nav atradis.

Tā tad, nav arī vairs cerību kaut kur sameklēt neiespiestās Neredzīgā Indriķa dziesmas, kas pēc dzejnieka nāves vēl būtu glabājušās tā apvidus ļaužu atmiņā.

Ja gribam vēl šodien aizstaigāt uz Apriķiem, tad bijušo Elkaleju māju vietā, ko savā laikā kungu vara iznīcinājusi, pievienodama Elkaleju zemi Mazdzērves muižai, tagad atradīsim lielās agrārās reformas

laikā radītu jaunsaimniecību, kas saucas par „Elkiem“. Šīni nosaukumā, tā tad, tikai mazliet grozītā veidā, saglabāts sensenais mājvārds, kas mums atgādina to vietu, kur reiz karājies Neredzīgā Indriķa šūpulis. Tagadējo Elku laukos vēl redzami arī citreizējo Elkaleju ēku pamati.

Bet apmeklējot Ģibortu kapus, mēs redzam, ka Neredzīgā Indriķa trūdu atdusas vieta nebūt nav aizmirsta: viņa kaps ir pienācīgi apkopts, un 1935. gadā pie tā novietota glīta piemiņas plāksne. Par to gādājusi Apriķu pagasta pašvaldība un pamatskola, kas saucas Indriķa vārdā. Tas liecina, ka Neredzīgā Indriķa vārdu latviešu tauta joprojām glabā mīlā piemiņā.

Neredzīgais Indriķis dzejnieku piemiņā

Jau otrais gadu simtenis drīz būs pusē, kopš aklais Apriķu dzimtcilvēks sacerējis savas dziesmas un kopš sacerētāja vārds ierakstīts latviešu literatūras vēsturē, laiku pa laikam arī latviešu dzejnieki atcerējušies savu priekšteci — pirmo par dzejnieku atzīto latvieti. Pēc Neredzīgā Indriķa nāca par viņu pārāki un slavenāki dzejnieki, bet reālais no tiem ir tik daudzkārt pieminēts un sumināts dzejnieku piemiņā kā Neredzīgais Indriķis. Protams, katrs viņa neaizmirstamo personību iztēlojis savā ipatā dzejiskā izdomā un uztverē.

Pats pirmais, kas Neredzīgajam Indriķim novija piemiņas vainagu, bija *Kārlis Hugenbergeris*,³⁴ kas mēdza pats saukties par „sirmo latviešu mīlotāju“, Šis Ārlavas mācītājs, dzejnieks un latviešu valodas čaklais pētnieks, izlasījis Latvieša Avizēs ziņu, ka tālajos Apriķos beidzis savu mūžu latviešu dziesminieks, kam arī viņš arvienu bija vēltījis pelnītu ievērību, tūdaļ lika tecēt savai spalvai, un divi nedēļas pēc Apriķu mācītāja J. Grota uzrakstītā īsa nekrologa Latviešu Avizēs (1828. g. № 7) bija lasāms viņa vēltījums veļu valstī aizgājušajam „dziesmu darītājam“:

NEREDZĪGAM DZIESMU DARĪTĀJAM
INDRIĶIM PAR PIEMIŅU

Mūžiņu šē pabeidzis
Tēvu zemes Indriķis,
Labi viņš ir cīnījies;
Nokļūt viņam izdevies
Tur pie saviem mīlākiem,
Šē no viņa slavētiem,
Tur, kur svēti līksmojas,
Actiņas tam atvērās.

Neredzama pasaule
Gaismoja tam prātu šē;
Ticība kā tikumi
Bija šeit tam vadoņi;
Mīlestības atspīdums
Bija viņa patvērums,
Darija to laimīgu,
Mācīja tam dziesmiņu.

Godu viņam neliedzam,
Pateicīgi nodziedam:
Neredzīgā dziesmiņas
Tā kā puķes smaršainas
Izplaukušas naksniņā
Zieda dienas spožumā,
Tautu bērņus izpušķo,
Kapu viņam izgrezno.

Latvieti! nemitējies
Tā kā Indriķis pieņemties
Ticībā kā tikumā,
Mīlestībā, cerībā,
Prātu cilāt tā kā viņš,
Palikt tautas glītumiņš:
Tad ar viņu satiksi
Tur, kur dzīvo mūžiņi.

Beigās Hugenberģeris vēl piesprauda šādu piezīmi: „Apriķu cienīgam mācītājam pateikdami, ka viņš mums no tā neredzīgā dziesmu darītāja Indriķa nāves ar tik gudriem un jaukiem vārdiem šinis avīzēs mīlīgu ziņu devis, lūdzam viņu, lai viņam patiktu no tā minētā goda vīra dzīvošanas šeit, ja iespējams, vēl vairāk ko stāstīt. Tā gaišāki vēl spīdēs tā mīlā miroša apskaidrots ģimīs mums un pēcnākamiem, un viņa goda piemiņai zels un augļosies tautas bērnu vidū.“ Apriķu mācītājs Grots gan nekā vairāk par Neredzīgo Indriķi nepastāstīja. Pēc gadiem trim Tukuma mācītājs K. J. F. Elverfelds gan vēl iespieda Latviešu Avīzēs savu rakstu; tās arī bija pēdējās atmiņas, ko sniedza mirušā dzejnieka laika biedri.

Tā pagāja daži gadu desmiti. Sešdesmito gadu daudzīnātais dziesminieks *E. F. Šēnbergs*,³⁵ kas kopā ar M. Fitiņu (Vieting) izdeva populāro Kabatas grāmatīņu ar daudz lustīgām ziņgēm, vienu no saviem sacerējumiem (resp. lokālizējumiem) bija veltījis arī Neredzīgā Indriķa piemiņai:

AKLAIS SKOLOTĀJS

Es, puika būdams, priekā lēcu,
Pa puķu pļavām staigādams;
Ar putniņiem es līdza brēcu,
Tās zvaigznes, sauli redzēdams.
It priecīgas man aiztecēja
Tās dienas manas bērniņas,
Līdz nejauši man pielipēja
It grūta baku briesmība.

Tas atņēma man acu spožum'
Ka neredzu vairs it nekā,
Un līdz ar to ir visu košum',
Kas dabā jauki redzama.
Tad lielmāte, kam prāts bij žēlīgs,
Man dziedāt, koklēt mācīja;
Lai prāts man paliktu jo vēlīgs,
Kad skumjas sirdi mocīja.

Paldies jums, dziesmām, kokļu stigām,
Kas manas bēdas remdēja;
Caur tām nu var iz visām ligām
Es ārā tapt; — tas līdzēja
Man vecākiem, kam sirmi mati,
Jel uzturu nu pelnīties;
Tu, cilvēks, žēli galvu krati,
Redz, daudz ir man ko paciesties?!

Par velti manim košā vaigā
Tā daba uzsmaid' vasarā.
Par velti manim grezni staigā
Tā saule debess klajumā.
Es neredzu tās asariņas,
Ko manis dēļ kāds draugs kur raud,
Es nesajūtu priecībiņas,
Ko redzīgs cilvēks allaž baud'.

Dievs savu gaismu manim rādīs
Ko bēdājies tu, skumjais gars?!
Tik ļaunu tumsībā Dievs stādīs,
Man spīd vēl ticīb's skaidrais stars.
Šī tumsība tak vienreiz galēs,
Pēc ausīs debess gaismiņa,
Tad manas acis gaiši redzēs
Tos, kas man labu darīja.

Pagāja vēl daži gadi, līdz atklātībā nāca
straujais „jaunlatvietis“ un liesmainais dzej-

nieks *Juris Alunāns*, kas bija dzimis jau pēc Neredzīgā Indriķa nāves. Tas godināja viņa piemiņu ar šādu svinīgu sonetu (Dziesmiņas, II d., 1869.):

NEREDZĪGAM INDRIĶIM

Tumsība uz taviem ceļiem valda,
Jo tev acīm gaišums nava dots,
Ka tavs mūžs ir grūts un pēdīgs sods,
Un tev kāja nezin, kur tā malda.

Ne ar draugiem liksmīgs tu aiz galda
Sēdēt nevari, kad ciemos gods.
Nedz kā vies's tur tieci uzlūkots.
Un tu nejūti, cik dzīve salda.

Tu še sērojies kā svešinieks,
Kas uz citām mājām noiet steidzas,
Kur tik liksmība vien mīt un prieks.

Debesīs kad tēvi ar tev' sveicas,
Ilgi vēl par tevi mīli trieks,
Jo jau bērni tavas dziesmas teicas.

Tad nāca arī *Auseklis* un savija vienu no saviem „ozolu vainagiem slavenu tautas vīru kapiem“ Neredzīgajam Indriķim. Cēlos hekzametros viņš tam noskandināja distichu (*Ausekļa raksti*, 1888.):

NEREDZĪGAJAM INDRIĶAM

Sūrajā Likteņa dēlī, tev Laima smaidīja
vairāk

Nekā daudz tūkstošiem tiem, gaisma kam
acīs še lien.)

Šeitān tu vēl to spēji bez acu gaismiņas skatīt,
Ko pat aizmūžā daudz tūkstoši neskatīs vairs.

Bija aizgājuši atkal vairāki gadu desmiti — tepat jau simts gadu. Citreizējā klasiskā dzimtlaužu zeme bija kļuvusi par Latvijas valsti. *Pēteris Ērmanis*, nepārspējams portretists dzejā, lika mums atkal atcerēties Neredzīgo Indriķi kā iemilējušos jaunekli — tanī brīdī, kad Elverfelds tam pasniedz tikko iespiesto dziesmu krājumiņu (Laiki un ceļi, 1922.):

ELVERFELDS PIE NEREDZĪGĀ INDRIĶA

Putnu balsīm sveiktā svētā rītā,
Sejā saulei starojot un priekam,
Noiet mācītājs uz Elkalejām.
Divkārt viegls ir šorīt viņa solis,
Divkārt smaidošas ir laipnās acis.
Ieiet istabā. Tam raugās pretī
Jauna puīša izdzisušie skati.
Sadzirdis jau mācītāja soļus,
Indriķis tam lēni taustās pretī.

„Priecājies šai jaukā Dieva rītā,
Indriķi, es prieku tevīm nesu;
Slavē Dievu kungu līksmā garā,
Jo viņš priecīgus un gaišus vaigus
Mīlo. — Dziedi, Indriķ', prieka dziesmu,
Tā kā dziedāja tas lielais meistars
Vāczemē — tas lielskungs Vridriķ Šiller, —
Pērn pavasar nāvē viņš jau miga; —
Atminies, tev lasīju to dziesmu,
Manis pārceļtu no vācu mēles.“

Brīnās Indriķis un nevar saprast,
Kādēļ mācītājs tik ļoti priecīgs,
Kādēļ plūst tam tāda vārdu straume:
Būs kas labs. Tad teic viņš balsī klusā:

Kad tā grāmatu būs izmācij'sies!
Tā jau mācās. Galva viņai gaiša...“
Prātā iesaujas kas mācītājam,
Seja nolaistās vien jaukā smaidā.
Brīdi šaubās vēl: vai viņa nodoms
Druscīņ mācītāja cieņu neskar?
Tad: „Redzēju es tavu Annu sētā,
Šurpu nākdams. Pasauc viņu, Indriķ;
Gribu dzirdēt, cik jau māc tā lasīt.“
„Anna!“ sauc nu Indriķis. „Nāc iekšā!
Cienīgtēvam priekšā būs tev lasīt!“
Sakaunējusies tā meita ienāk,
Bet kad mācītājs to apglauž mīli,
Acis brūnās drošākas jau atspīd.
„Lasi, meitiņ, man no šitām dziesmām;
Indriķis tās izdomājis visas.“
Lasīt Anna sāk. Iet jau vēl smagi.
Tomēr viņa izlasa līdz galam:

„Lai kungi sēž pie viņa galda,
Man tava saldā mutīte
Iekš mīlības ir daudz jo salda,
Tu zelta dārgā puķīte!“

Izlasij'si, atminas, ka reizi
Indriķis to viņai priekšā dziedāj's.
Noprot, ka tas zīmējas uz viņu,
Kautri sarkstot, acis nolaiž dziļi.
Un, kad arī neredzīgā vaigiem
Sārtums pārļaižas, top liksmi, liksmi
Mācītājam, un viņš, galvas glaužot
Abiem samulsušiem, iesāk smieties
Mīļi, garšīgi un omulīgi.

6 Vēl citādā uztverē Neredzīgā Indriķa
portretu zīmējis *K. Dzilleja*, atcerēdamies
Neredzīgo Indriķi taisni 100 gadus pēc viņa.

nāves (Domas, 1928.). Balstīdamies uz ziņām, ka ne visas Neredzīgā Indriķa dziesmas kļuvas par „rakstiem“, un ka dažas savas dziesmas tas skandinājis Apriķu krogā, viņš rāda Neredzīgo Indriķi jau kā vecīgu vīru — nevis „svētdienas svārkos“, bet savējo — dzimtļaužu vidū, kad tam „nekārtīgas“ dzejas veidā pasprūk arī dažs pārgalvīgs vārds pret kungiem:

NEREDZĪGAIS INDRIĶIS APRIĶU KROGĀ

I

Apriķu krogā pret mūrīti slējies,
Kūkoja Indriķis aklais viens pats.
Nebij vēl dziedājis šodien nedz smējies —
Notiek tas tikai, kad ceļvīra rats
Ieripo stadulā un kad pie galda
Atsēstas braucējs un krodziniēks ceļ
Pusstoppu alus vai brandvīna salda
Saimniekam priekšā, kam tīrumi zeļ.

Sodien pa mežiem skan riešana skaļa,
Reizi pa reizei ar' šāvieni šalc.
Kungiem tur medībās izprieca zaļa,
Zināms: būs vakarā krogā klāts galds.
Indriķis gaida: ja krogā te viņu
Atradīs dzimtkungs, tas dziedāt tam liks.
„Kādēļ gan nedziedāt?“ teic viņš ar ziņu:
„Man tā arvienu par dziesmu kas tiks.
Uzceptu silķi vai mēriņu sīvā
Vēders par dziesmu visnotaļ var gūt.
Ei, tad gan dziedāt es nevaru brīvā,
Arī par samaksu — izpatikt grūt!“

II

Sanāca kungi, tie stobrenēm plecos,
 Sēdās ap galdu, kas tūdaļ bij klāts.
 Salaida dzinējus — jaunus un vecos —
 Stadulā: alus tiem atļauts pusvāts.
 Apriķu dzimtskungs — tam Korfs bija
 vārdā —

Indriķi manījīs, lika tam iet
 Stadulā arī. „Hm!“ smēja viņš bārdā:
 „Padziersies aklais, būs viesiem ko smiet! —
 Šito par dzejnieku mācītājs cēlis,
 Ziniet, mans Elverfelds savādnieks tāds:
 Hilleri slaveno reizēm viņš pēlis,
 Patik tam zemnieka pantipš kautkāds!
 Patik man arī, ka kungus tas slavē,
 Zemniekiem labu kas darot arvien.
 Tāpēc tas brīdi lai laiku mums kavē.
 Krodziniēk, pasauc, lai iekšā tas lien! —
 Indriķi, padziedi kungiem šiem augstiem,
 Zemniekiem brīvi tie devuši ar’.“
 Indriķis saslejas, tūdaļ tas sauks tiem
 Laimes ar dziesmu, kas patikties var:

„Lai ļaudis kungiem strādā,
 Kā godam pieklājas,
 Un allaž par to gādā,
 Ka kungiem laimējas.“

Sudraba dālderis nošķinda kulā,
 Dzimtskungs pats kausu nogalda tam sniedz.
 Mērcējis lūpas vēl brūnajā sulā,
 Meldiju augstu viņš tenorā spiedz.
 „Ech, te nav baznīca! Dziedi ko jautru!“ —
 Korfs viņam pavēl. Jā, var arī to.
 Raida viņš dziesmu nu vieglu kā šautru:
 Puisis un meita, šis nomuto šo.

Ēduši, dzēruši bija kad gana,
Kungi drīz apnika klausīties vēl.
„Ej nu pie dzinējiem — troksni jau mana
Stadulā — iedzer vēl, man nava žēl!“

III

„Indriķi, sāc nu tu zemnieku dziesmu,
Tādu, ko mācītājs neļautu tev
Grāmatā ielikt, kur vārdi ar liesmu!
Dziedāsim tagad to paši mēs sev.“

Norīb aiz uzkalna tiltiņa grodi —
Kungi uz muižu pa tumsu tur steidz.
„Sāksim ar' brāļi, kad projām šie jodi!“
Indriķis iesāk — un citi to beidz:

„Kundziņš brauca pa celiņu,
Viesul's smiltis putināja.
Brauc, kundziņi, kurp braukdams,
Atpakaļu vien nebrauc!“

Ļaudis tā ilgi vēl daiņoja krogā,
Kamēr tik mieles vien glabāja vāts.
Bālēdams lūkojas stadulas logā
Mēness: tur Indriķi aizdusa māc.

Neredzīgā Indriķa portrets

„Neredzīgā Indriķa pabālais, bet diezgan skaistais vaigs, ar augstu pieri un prāvu degunu, allaž izrādīja laipnību, labsirdību, sirdsmieru un itkā iekšīgu līksmību. Garie mati, kuņus viņš valkājis, viņam piešķīruši īsta dziesminieka izskatu“ — tā Pavasaŗu Jānis runā par neredzīgā dziesminieka izskatu, itkā viņš pats to būtu redzējis.)

Nav šaubu, ka Pavasaŗu Jānis, šādus vārdus rakstīdams, ir lūkojies tanī vienīgajā Neredzīgā Indriķa portretā, kāds mums uzglabājis viņa sejas attēlu.

Par to, ka šis vienīgais portrets tomēr eksistē, mums jāpateicas vācu dzejniekam *U. f. Šlipenbacham*, latviešiem draudzīgajam Kurzemes muižniekam un Neredzīgā Indriķa dziesmu atdzejotājam. Kad Šlipenbachs 1809. gadā savā dzeju antoloģijā *Wega* (tā pazīstama vēl ar otru titulu: *Sammlung Nordischer Gedichte*) rakstīja par Neredzīgo Indriķi un ievietoja tur savā atdzejojumā viņa dziesmas: *Ziema* un *Par savu bēdu pilnu būšanu*, tad viņš, „latviešu dabas dzejnieku“ cildinādams, kā pielikumu pasniedza arī tā portretu — vaŗa grebuma nospiedumā.

No paraksta zem šīs ģīmetnes redzams, ka to zīmējis *Grune*, bet vaļā grebis *Arnts* (Arndt). J. S. B. Grune (1782.—1848.) ir pazīstams vācu mākslinieks, kas dzimis Eislēbenē, izglītojies Berlīnē un 1800. g. ieradies Kurzemē, kur uzturējies vairākās muižās (laikam būdams par mājskolotāju), gleznojis altārgleznas vairākām Kurzemes baznīcām (Talsos, Bērstelē, Blīdenē) un muižnieku portretus.³⁶ Būdams Šlipenbacha tuvāks draugs, viņš tā uzdevumā arī būs zīmējis neredzīgā Indriķa ģīmetni.

Domājams, ka Šlipenbachs jau 1806. gadā būs apmeklējis Apriķu novadu. Domājams arī, ka tur viņš, Kurzemi apceļodams, būs ieradies kopā ar gleznotāju Gruni, kas tad būs uzzīmējis Neredzīgā Indriķa ģīmetni. Ka Šlipenbacham bijuši tuvi sakari ar Gruni, tas redzams no kādas vietas viņa ceļojumu aprakstos. Veltījis Dobelei un tās pilsdrūpām gaŗāku dzejojumu, viņš piemin kādu Grunes gleznu, kas viņu ierosinājusi šo dzeju sacerēt (*Malerische Wanderungen*, 383. lpp.). Tā tad, viņš un Grune, dzejnieks un gleznotājs — viens otru papildinājis Kurzemes skatījumā. Tā arī Apriķu Elkaleju sētā viņi abi kopā būs raudzījušies aklā dzejnieka sejā.

Ja nu, tā tad, pieņemam, ka Grune redzējis Neredzīgo Indriķi 1806. gadā, tad zīmējums rāda mums viņu ap 23 gadu vecumā.

No jauna Neredzīgā Indriķa ģīmetne parādījusies atklātībā tikai 1884. gadā Latviešu Avīzēs kā pielikums pie № 52 uz atsevišķas lapas (4° lielumā). Te stipri palie-

linātā veidā reproducēts tas pats Grunes zīmējums. Šoreiz nu Neredzīgā Indriķa ģīmetne nokļuva daudzās latviešu sētās un mājās, likdama no jauna daudzināt aizmirstā dzejnieka vārdu. Pēc šī Grunes zīmējuma (resp. Arnta pagatavota vaļa grebuma) re-produkcijas Neredzīgā Indriķa ģīmetne izplatījies pa daudzām mūsu literatūras vēstures grāmatām.

Arī šīnī grāmatā Neredzīgā Indriķa ģīmetne ir tā paša un vienīgā Grunes zīmējuma atkārtojums. Tā rāda mums dzejnieku jaunībā, viņa dziesmu pirmā iespie-duma laikā. Un patiesi varam piekrist Pavasaļu Jānim, kas saka, ka Neredzīgo Indriķi tā rāda — „*īsta dziesminieka iz-skatā*“.

Un mums jātic, ka Grunes zīmētā ģīmetne labi un pareizi attēlojusi Neredzīgā Indriķa seju, jo Šlipenbachs to atkārtoti apliecinājis. Savā dzeju antoloģijā, kur ģīmetne ievietota, viņš saka, ka ģīmetne labi „uz-ķerta“, t. i. atbilst oriģinālam (ein getrof-fenes Bildniss). Bet grāmatā Malerische Wanderungen viņš pats saviem vārdiem tēlo Neredzīgā Indriķa seju; un šos vārdus lasot, mums liekas, it kā mēs skatītos Grunes zīmējumā: „Jau viņa sejā ir izteiksme, kas skubina par to interesēties; tā ir tik mie-rīga un prieka apstarota. Tomēr raugoties šīnī sejā, kļūst redzams, ka tās klusajos un maigajos vaibstos vilpojas kaut kas pārāks nekā parastā ārējā dzīvē.“

Un kā gan nē? Runājot Elverfelda vār-diem, tā taču bija — „*latviešu Homēra seja!*“

Neredzīgais Indriķis literātūrvēsturnieku novērtējumā

Latviešu literatūras vēsture mums jāiesāk ar *Dr. U. E. Cimmermaņa Versuch einer Geschichte der lettischen Literatur* (1812.). Tur arī jau atrodam pieminētu (bet tikai pieminētu) Neredzīgo Indriķi un viņa 1806. gadā iespiestās dziesmas. Šis vācu tautības interesents par latviešu literatūru arī nekā vairāk nav darījis kā tikai reģistrējis visus tos rakstus, kas līdz tam bijuši iespiesti latviešu valodā. Savu novērtējumu viņš nav devis ne par vienu grāmatu vai tās autoru. Taču nav noliedzams, ka Cimmermanis bija pirmais, kas Neredzīgā Indriķa vārdu ierakstīja latviešu literatūras vēsturē.

Arī *Bernhards Dirīķis* savā *Latviešu rakstniecībā* (1860.) darīja tāpat kā Cimmermanis: viņš nav apspriedis, vai iztirzājis, vērtējis rakstnieku un viņu darbu nozīmi, tikai pasniedzis biogrāfiskas un bibliogrāfiskas ziņas. Neredzīgā Indriķa personības raksturojumam viņš izlietājis māc. J. Grotā rakstīto nekrologu. Kādā citā vietā, vispār aplūkodams „Stendera periodu“, viņš nobeidzis to zīmīgiem vārdiem: „Kā brīnumu lai pieminam šē arī Neredzīgo Indriķi.“

Pavasaru Jāņa nepabeigtajā *Latviešu rakstniecības vēsturē* (enciklopēdisku rakstu virkne,

Latvju tauta, XI gr., 1893.) atrodam jau plašāku apcerējumu par Neredzīgo Indriķi un sīku viņa dziesmu iztirzājumu. Pava-
saŗu Jāņa slēdzieni izteikti šādos vārdos:

„Par tautas dzejnieku nedrīkstam Nere-
dzīgo Indriķi saukt, kā to dara tā laika
vācu rakstnieki. Gan viņš auga un dzīvoja
latviešu vidū, nekā nezinādams no augstā-
kas izglītības; taču tās pašas izglītības drus-
kas, kuŗas viņš šur un tur uzķēris, viņš tā
prātis izlietāt, ka viņa dziesmas maz izšķi-
ŗas no citu tā laika rakstnieku raŗojumiem,
tikpat valodas kā satura ziņā. — Ievērojot,
ka Neredzīgā Indriķa izglītība nestāvēja
nekādā samērā ar viņa cenŗanos dzejot pēc
tā laika izglītoto latviešu rakstnieku pa-
rauga, nevaram sagaidīt, lai Indriķa dzies-
mām būtu diezin cik liela dzejiska vērtība;
mums pat jābrīnas, ka viņš savos apstākļos
varējis sasniegt vēl tik labus panākumus.
Jo, nemaz nepārspilējot, varam liecināt,
ka tikai pašiem labākajiem tā laika latviešu
dziesminiekiem, kā Stenderam, Elverfeldam,
Ģirģensonam, viņš savās dziesmās palicis
pakaļ. No tā varam spriest, cik lielas biju-
ŗas viņa gara dāvanas vispār, kā arī se-
višķi tā debesu liesma, kas viņu sildīja un
cildīja uz dziesmu skandināŗanu. Tādēļ jo
ievērojams mums šis mūsu pirmais īstais
dzejnieks kultūrvēsturiskā ziņā. Varētu
sacīt, ka viņā simboliski tēlots visas lat-
viešu tautas liktenis: kā viņš no savas
fiziskās aklības tumsas garā pacēlās dzejas
spoŗajā gaismā, tāpat latviešu tauta pēc
ilgas verdzības nakts piedzīvoja brīvstības
un attīstības ritu, kuŗu viņas pirmais dzies-

minieks pats arī piedzīvojis un apdziedājis.

J. Lautenbachs savā plašajā apcerējumā par Neredzīgo Indriķi (Balsī, 1901.) rakstīja šādus vārdus:

„Kā Indriķis, tā sakot, ar vienu kāju stāv verdzībā, ar otru brīvībā, tā toreizējā latvju tauta gan top palaista āriģi, miesīgi brīva, bet paliek vēl iekšķīgā, garīgā verdzībā — nebrīvībā. Jebšu Indriķis grūsts miesīgā tumsā, taču tā bagātīgi apdāvinātais gars dzīvo gaismā, rada sev gaišu, tīkamu pasauli; jebšu toreizējās latvju tautas dzīve ir nabadzīga, bēdīga un tumša, tomēr arī tai savas Dieva dotas bagātīgas gara dāvanas, kas nākotnē izkoptas apsola daudz jauka un cerību pilna. Tā Indriķis, kā latvju tautā — vienmēr garā bagātīgi — dzied ir nebrīvībā, ir brīvībā allaž ar savas jaukas dziesmas, kas vienā gadījumā tos stiprinājušas un otrā pacēlušas un ielīksmojušas.“

J. Lautenbachs vēl pareizi teicis, ka „Indriķim bija galvā visa toreizējā latviešu literatūra“, t. i. viņš sevī bija uzņēmis visu līdz tam latviešu valodā rakstīto. Un pats Indriķis Lautenbacham šķita „viens no interesantākajiem dziesminiekiem, nevien tani laikmetā, bet mūsu rakstniecībā un sevišķi mūsu liriskajā literatūrā visnotaļ.“

Teodors Zeiferts savos literatūrvēsturiskajos darbos palaikam vairāk tikai konstatējis un virknējis faktus nekā tos vērtējis. Arī Neredzīgā Indriķa vērtējums izteikts ļoti lakoniskos vārdos (Latviešu rakstniecības chrestomatija, II, 1906): „Indriķis bija savā dzejā atkarīgs no tā laika mākslas ražoju-

miem, kur bija sevišķi manāms Stendera iespaids. Dažās vietās viņa dzejoļos uzejama dziļa sirsnība. Dzīvu daļību Indriķis ņēma pie visiem notikumiem, kas tolaik latviešus aizņēma, pie domām par skolu dibināšanu un sevišķi pie latviešu brīvlaišanas.“

Roberts Klaustiņš (Latviešu rakstniecības vēsture skolām, 1907.) veltījis Neredzīgajam Indriķim vēl lielākas atzinības un dziļākas cieņas vārdus:

„Iedomājot to vien, ka Indriķis ir neredzīgs kļaušu cilvēks, kas nepazīna nevienas rakstu zīmītes un neprata pats savas dziesmas uzrakstīt, mēs esam spiesti viņu kā sevišķu cilvēku cienīt un apbrīnot. Brīnīšķīgs bija viņa sūrais darbs, ticības un dzijas pilnais mūžs.“

Neredzīgais Indriķis bija dzimis dziesmiņieks. Acu gaismas trūkums atrāva viņu parastam un nebeidzamam kļaušu darbam, un tumsība ļāva viņam garīgi attīstīties.

Indriķis itin brangi papildināja savu skolotāju Elverfeldu, kurš mēģināja apdziedāt pilsoņu un mazu ļaužu dzīvi. Pēc kā Elverfelds centās, tas bija jau no mazotnes iedēstīts Indriķa būtņē. Elverfelds izdomāja dziesmas par lauku dzīvi. Indriķis dzīvoja tādu dzīvi un to apdziedāja. Indriķa dziesmām ir lieli trūkumi: viņš neprot ieturēt īsto mēru, stiepdams savas mazās dziesmiņas, lietā bieži nevietā pamazināmos vārdus, neizvairās no pavisam novazātām atskaņām, piem.: gan-man, nāk-māk-sāk. Tomēr cauri visām nepilnībām mēs jūtam īsto sajūsmību, neliekuļotu patiesu, vienkāršu dziesmu par

lauku priekiem un bēdām, kā tos tajā laikā Neredzīgais Indriķis patiesi sajutis un izteicis.“

Antons Birkerts savā latviešu intelligences vēsturē (*Latviešu intelligence savās cīņās un gaitās*, I d. 1927.) arī atskatās uz Neredzīgo Indriķi kā ievērojamu personību tzmšā un tālā dzimtbuves laikmeta beigu cēlienā.

„Neredzīgā Indriķa ideju pasaule ir tā pati Vecā Stendera ideju pasaule, tikai, protams, šaurāka, jo Stenders savā garā bija plaši uzņēmis sava laika augstāko izglītību, turpretī Indriķim bija jāpietiek ar tām izglītības drumslām, kas nejauši, tā sakot, nokrita no kungu vai citu ļaužu galda un ar kuŗām viņš tad varēja saistīt savas domas un pārdomas, jūtas un izjūtas.

Ja arī Indriķis plašuma un dziļuma ziņā nav pielīdzināms Stenderam, tad dažā citā ziņā viņš atšķiras no Stendera un sniedz ko jaunu. Šis jaunais ir: latviski subjektīvas dabas un dzīves izjūta, kā arī tieši paša jūtu un likteņa attēlojumi. Stenders dzied kā latviešu pamācītājs, dzied par latviešiem, bet Indriķis ir latvietis pats, kas dod tieši no sevis savas domas un jūtas. Ja Indriķis dzied par mīlestību, tad viņš to ir izjutis, bet ne izdomājis; kad par savām bēdām, tad — tās ir viņa patiesās bēdas, bet ne iedomātās; kad viņš priecājas par brīvību, tad tas ir lai nu kāds, bet viņa prieks.

Tā iznāk, ka Indriķis ir pirmais latvietis kas uzsāk mūsu laicīgo dabas, mīlestības, laimes, nelaimes, politisko un sociālo liriku.

Indriķis ir spilgta personība mūsu oriģinālās mākslas dzejas gaitas sākumā un spilgta

personība vispār. Viņš ir nevien dzejnieks, bet arī improvizātors un runātājs.

Indriķa dziesminieka talants un šīs viņa spējas, sevišķi, ja ņemam vērā viņa mazo izglītību, nostāda viņa personu izcilus vietā starp nestudētajiem un pat studētajiem vergu laiku latviešu gara darbiniekiem.“

8. *Ludis Bērziņš*, Neredzīgā Indriķa biografs, savas grāmatas *Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas* otrajā izdevumā (1933.) zīmīgi raksturo un vērtē šo mūsu pirmo dzejnieku kā sava laikmeta diženo dēlu:

„Neredzīgais Indriķis ir piemiņas akmens latviešu tautas mūža ceļā. Uz viņu pareizā vēstures perspektīvā atpakaļ skatīdamies, nevien ar godbijību ieceramies pašu Indriķi, bet, vērodami tos apstākļus, kušos viņš dzīvojis, un tos spēkus, kas tai laikā darbojušies, iegūstam arī mērauklu, ar ko apvērtēt straujo attīstības gaitu mūsu tautas dzīvē un dzejā. Indriķis dzied gan par sava paša „bēdu pilnu būšanu“, bet tumša bija tobrīd arī visas mūsu tautas seja, un šodien bez liekas pazemošanās varam atzīmēt, ka latviešu tauta ir visiem spēkiem centusies atsvabināties no šīs krēslainās pagātnes, piederēdama pie tās cilts, kas no tumsas traucas gaismā. Šai ciltij ir pieskaitāms arī Indriķis.

Jau lielais laika posms, kas mūs no Indriķa atdala, katēgoriski prasa, lai Indriķa darbiem pieejam ar citu mērogu nekā tagadnes literātūrai, jo arī Vecā Stendera un citu augsti mācītu autoru darbiem, kas tai epochā radušies, tagad ir vairs tikai vēsturiska nozīme. Pat Pumpurs un Auseklis, kas mums

taču stāv daudz tuvāk, ir tagadējai paaudzei baudāmi tikai ar lieliem ierobežojumiem. Nebrīnīsimies tad arī, ka Indriķa dzeja nozīmīga ir tikai tādām lasītājam, kas prot vēsturiski domāt. Bet kas to prot, tas neliegs godu Indriķim arī tagad, kā cilvēkam, kas no savām tumšajām mājām ar nesalaužamu ticību un spārnotu apceri ir ilgojies pēc labākas, skaidrākas dzīves. Ja Ģēte saka, ka gandarīt sava laika labākajiem nozīmējot dzīvot visiem laikiem, tad šos slavas vārdus varam ar labu tiesību attiecināt uz Indriķi.

Tā redzam, ka latviešu literātūras vēsturē Neredzīgais Indriķis arvienu ir ticis godam pieņemts, un goda vieta viņam tur paliks arī joprojām.

Piezīmes

¹ Sal. prof. R. Vīpera rakstu: Kurzemes zemnieku tiesiskais stavoklis pēc Statuta Curlandica 1617. g. (Senātne un māksla, 1937. II).

² Par Jāni Reiteri (Reuter) rakstījis J. Straubergs: Dr. Jānis Reuters — pirmais latviešu rakstnieks un nacionālais cīnītājs 17. g. s.; Kā dzīvoja un cīnījās pirmais mācītājs-latvietis Dr. Reuters; Mācītāja-latvieša Dr. Reutersa stāsts par dzīvi trimdā (Jaunākās Ziņas, 1936.).

³ A. Birkerts: Latviešu intelliģence savās cīņās un gaitās I, 1927, 107.—122. lpp.

⁴ L. Bērziņš: Kurzemes gaisa kuģotājs priekš 200 gadiem (Latvis 1924., № 792.).

⁵ Par Bīnemani sk. Recke u. Napiersky: Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten- Lexicon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland I, 1827., 170—172. un K. Dannenberg: Zur Geschichte und Statistik des Gymnasiums zu Mitau, 1875.

⁶ Par Viljamu rakstīts Austrumā, 1893.: Latvietis Jurjevas (Tērbatas) augstskolā 1803. gadā.

⁷ J. Misiņš: Kārlis Konstantīns Krauklings Illūstr. Žurnāls 1925.).

⁸ J. Straubergs: Rīgas latviešu pirmās nacionālās cīņas 18. g. s., 1936.

⁹ Vācu Indriķa grāmatiņas tituls: „Lihķu-runna pee bebrehm lassama, no Indriķa no Wahze Pehtera mahjahm, no Plepju muischas, Dohbeles teesā. Jelgawā 1806. — Cimmermanis viņu nepareizi nosaucis

par „Wehze Indrik“, un šo kļūdu pēc tam atkārtojis arī A. Birkerts savā Latviešu intelligencē, I d. (237. lpp.): „varētu būt vecais Indriķis“ — viņš vēl piezīmējis, neieskatījies pašā Vācu Indriķa grāmatiņā.

¹⁰ Tā tad ir nepareiza L. Bērziņa ziņa, it kā Indriķis būtu piedzīvojis laulībā 3 bērnus (Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas. 1933., 7, 17. lpp.).

¹¹ T. Kallmeijers (Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands, 1890., 244. lpp.) Neredzīgajam Indriķim piešķīris uzvārdu „Hartmann“, un L. Bērziņš arī pieņem, ka „tas varētu būt Indriķim vēlāk dotais uzvārds“ (Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas, 1933., 6. lpp.). Dokumenti, kā redzams, šādai versijai nedod nekāda ticamības pamata.

¹² L. Bērziņš (Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas, 1933., 7. lpp.) saka: „Vienu no Indriķa dēliem bija ņēmis īpašā gādībā Apriķu barons Nolkens. Liekas, ka viņš ir gādājis par šī sava dēvētā krustdēla audzināšanu un tad vēlāk to pie sevis pieņēmis par sulaini. Nabaga aklais tēvs varēja pēc toreizējiem uzskatiem un sadzīves kārtības par to tikai priecāties kā par sevišķu laimi.“ Tā kā L. Bērziņš neaizrāda, no kāda avota šī ziņa smelta, tad arī nav iespējams to pārbaudīt. Tomēr liekas neizprotams, kas tas ir par „Apriķu baronu Nolkenu“, kad Apriķu dzimtkungs taču bija Korfs; vēl 1831. gadā K. J. F. Elverfelds (Tukuma mācītājs) Neredzīgā Indriķa piemiņai veltītajā rakstā (Latviešu Āvizēs 1831., № 41) saka: „Viņa paša cienīgs kungs, landrāts no Korff, un Padures nelaiķa cienīgs kungs, no Sacken, viņam grāmatas pirka.“ Varbūt L. Bērziņa Nolkens būtu Padures Sakens (tā varētu izskaidrot „drukas kļūdas“ sagrozītu Sakena vārdu)? Lai nu kā — nekādu noteiktu ziņu par Neredzīgā Indriķa bērnu turpmāko likteni mums nav. Nav arī zināms, kādu uzvārdu dabūjuši viņa pēcnācēji Sakā.

¹³ Par Vidzemes bēgļu ķeršanu Kurzemē sk. Русские бѣглые люди въ Курляндии въ 1783. г. (Сборникъ матеріаловъ и статей по исторіи Прибалтійскаго края, т. II, 1879) un A. Altements: Vidzemes dzimtilvėku bēgļu gūstīšana 18. g. s pēdējā ceturksnī (Veltījums izglītības ministram un profesoram Dr. h. c. Augustam Tentelim, 1936.). Piltenes novadā vien, t. i. Apriķu apkaimē, 1783. gadā saķerti 150 bēgļi. Bēgļu gūstīšana turpinājusies līdz pat Kurzemes pievienošanai Krievijai 1795. g.; tā tad, tā norisinājusies Neredzīgā Indriķa bērņībā

¹⁴ Kurzemes pilsoņu revolūcionārā sacelšanās, tā sauktais „dzirnavnieku dumpis“, notika Jelgavā 1792. gadā. Sikāks notikuma apraksts atrodams žurnālā Staats- und Gelehrte Zeitung der Hamburgischen unparteiischen Correspondenten, Anno 1793., № 2. — Sk. arī J. R. Tiling: Über die so genannte bürgerliche Union in Kurland, I—III, 1792.—1793.

¹⁵ Ziņas par Koscjuško kaŗa pulku iebrukumu Kurzemē atrodamas Grobiņas mācītāja J. M. Launica grāmatīņā: Gohda-Peemiņņa tahm Grohbiņes Wahzeeschu un Latweeschu Draudsehm, 1802. Tur, starpcitu, lasām: „Tanī gadā (1794)... priekš Jāņiem poļu kaŗa ļaudis šo mūsu zemes gabalu papriekš un turprikām gandrīz visu Kurzemi kā ūdens plūdi pārnēme. arīdzan daudz kungus un lielas muižas izlaupīj r turklāt tie poļi tos nabagus arāja ļaudis tā satracināja un samisināja, ka gan maģ tapa strādāts un ka tie nabagi ļautiņi, par kaŗa vīriem celti un ar šķēpiem, izkapšiem, sūddakšiem, cirvjiem apbruņoti, kā apaloši uz dažiem liekiem ceļiem maldijās, nezinādami, kas tagad esoši, voi kaŗa vīri jeb arāji, voi valdnieki jeb pavalstnieki, voi dzimti jeb brīvi ļaudis?“ — Sk arī V. Smilgas rakstu: Kurzemes zemnieku brīvības sapnis 1794. g. (Sējējs, 1937. № 4.).

¹⁶ Beigu rindas no Neredzīgā Indriķa dziesmu 1806. g. izdevuma priekšvārdiem, ko Elverfelds datējis: „25-tā ziedu mēneša dienā 1806.“

¹⁷ Šāda versija vismaz vēl ilgi glabājusies tautas mutē. Pēc 1898. gadā dzirdētiem nostāstiem, L. Bērziņš saka: „Indriķis nodomāto līgavu tikai tad apprecējis, kad šī izmācījusies grāmatā“ (Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas, 1933., 7. lpp.).

¹⁸ Par šiem un vēl citiem tā laikmeta īstajiem latviešu draugiem sk. K. Lejnieka grāmatā: Latviešu draugi pagātnē, 1937. (Jaunais zinātnieks № 48.)

¹⁹ Šo vēstuļu oriģināli glabājas Valsts archīvā (bij. Kurzemes provinces mūzeja materiālos: Briefe, 25.). — Johans Frīdrichs Reke (1764.—1846.) bija pazīstams Kurzemes vācu literāts un Kurzemes literātūras un mākslas biedrības dibinātājs.

²⁰ Kā šinī, tā arī nēkamajā (1807. g. 4. oktobra) vēstulē atrodam savādus naudas rēķinus: Kurzeme jau kopš 1795. g. bija Krievijas sastāvdaļa, un tur, tā tad, bija apgrozībā krievu nauda; taču Elverfelds rēķina tikai vācu (resp. Kurzemes) dālderus un markās. Tā kā grāmatiņas oficiālā pārdošanas cena bija 25 sudraba kapeikas, tad no tā saprotams, ka 1 krievu sudraba rublis līdzinājies 2 dālderiem.

²¹ Apriķu mōcītājs K. G. Elverfelds (1756.—1819.) savu uzvārdu vācu valodā allaž rakstījis: „Everfeld“. Šinī gadījumā, rakstīdams „Elberwelts“, viņš laikam pielāgojies latviešu izrunai (arī kā Līksmības grāmatas autors viņš rakstījis tāpat).

²² Joachims Frīdrichs Fogts (Voigt), 1760.—1844., bijis pastāvīgs Wöchentliche Unterhaltungen līdzstrādnieks, Kurzemes latviešu kalendāra sastādītājs u. c. rakstu autors. Viņš arī tulkojis 1818 g. Kurzemes zemnieku likumus latviešu valodā.

²³ Latviski: „Vienmēr esmu bijis tikai klausītājs; vai es, bieži mocītais, neatbildēšu nekad?“

²⁴ Ulrichs f. Šlipenbachs (1774.—1826.) bija viens no tā laika redzamākajiem Baltijas vācu dzejniekiem. Savā sabiedriski-politiskajā darbībā viņš bija pieslēgies liberālākajiem muižniekiem. Latviski viņš nav rakstūjis, un viņa dzejas darbu ietekme Neredzīgā Indriķa dziesmās nav saskatāma.

²⁵ Kristaps Reinholds Ģirģensons (1752.—1814.) nevien redīgējis Vidzemes dziesmu grāmatu (1809.) un sacerējis vairākas garīgas dziesmas, bet gādājis arī laicīga satura lasāmvielu latviešu valodā: latviskojis Kampes Robinsonu Krūziņu, sniedzis rakstus Vidzemes latviešu kalendāram u. c. 1823. gadā (pēc nāves) izdota viņa grāmata: Stahsti, pasakkas, dseemas un mihklas, par pamahzischanu un islusteschanu Latweeschu walodā sarakstītas. Tur mācāmieš viņu pazīt kā teicamu dzejnieku, ar labu formu un gaišu dzīves prieku.

²⁶ Kurzemē bija izsludināta šāda pavēle: „Prūšu augsta ģenerālkunga sludināšana. Ar lielu brīnošanu dzirdēts ir, ka daži no Kurzemes ļaudīm neprātīgi sadomājuši, ka tagad tas laiks esot atnācis, kuŗā tiem saviem valdniekiem vairs nebūs tā, kā līdz šim, klausīt; ka tas kaŗš, kas tagad šinī zemē celts, un tie prūšu kaŗa vīri, kas šeitān mīt, viņus atšķiršot no saviem kungiem un valdiniekiem, jeb no visiem līdz šim ieceltiem likumiem un noliktiem darbiem. Bet šiem nu caur šo grāmatu, kas viņiem sludināma, top tā ziņa dota, ka visa būšana šinī zemē paliek kā bijusi, kamēr cita augsta pavēlēšana taps dota. Tādēļ nu tiem Kurzemes ļaudīm top cieti piesacīts un piekodināts, ka tiem klusiem un mierīgiem būs palikt, joprojām ar godabijāšanu saviem kungiem klausīt, laukus un mājas kopt, kā godīgiem un dievbijīgiem ļaudīm pieklājas, un kas no viņiem tā nedarītu, bet šo pavēlēšanu pār-

kāptu, kas saviem valdiniekiem, jeb viņu vietniekiem, vāgariem un tiesnešiem pretinieks būtu, tas to pelnītu sodību dabūs un no prūšu kaņavīriem pēc viņu brūķes un lūkuma cieti un grūti taps nostrāpēts. Šī sludināšanas grāmata ir norakstīta prūšu lēģerī Pētermuižā, tai piektā siena mēneša dienā šinī 1812-tā gadā. Von Gravert, prūšu ķēniņa ģenerālis pār visiem prūšu kaņavīriem." (Sk. Къ 100-лѣтнему юбилею отечественной войны, изд. А. Э. Мальмгрема, Митава, 1912, стр. 98).

²⁷ Ka kurzemieki ir atradušies tanīs krievu armijas daļās, kas nonāca līdz Parīzei un iegāja Francijas galvaspilsētā kā uzvarētāji, to, piem., rāda šāds sludinājums Latviešu Avīzēs (1828. g., № 9.):

„Tiesas sludināšana. Kad priekš to no Rīgska Dragoneres pulka izlaistu zaldātu Ansi Kristaperi tā goda zīme par Parīzes pilsētas uzvarēšanu šeit iesūtīta tapusi, bet kur šis uzturas, līdz šim nevarēja izprasīt, tad tā Gubernementes Valdīšana nosprīdusi caur sludināšanu, kas šeit notiek, visām policeies tiesām pilsētās un uz zemēm uzdot, pēc to dzīvošanas vietu tā virsū pieminēta izlaista zaldāta, kas no tā kaņā pulka uz tām iekš lecavas ķirspēles pie Kroņa Grienvaldes muižas piederīgām Rudnu mājām atlaists tapis, savas raportes iesūtīt.

Jelgavas pilī, 15. vevrāra 1828.

(№ 1090.)

F. Ebeling, valdīšanas rāts.

P. de la Croix, valdīšanas siktērs.“

²⁸ Sk. Gesetzbuch für die Kurländischen Bauern, 1819.

²⁹ Sk. K. Lejnīka rakstu par K. G. Elverfelda lomu cīņā par latviešu nacionālo eksistenci: Vai latviešu valodai jāizmirst? (Izglītības min. mēnešraksts 1935., № 5/6).

³⁰ No Brihwestibas un viņņas eezelschanas Kursemme. Wisseem gohdigeem Kursemmes arrajņem

par pamahzischen un waijadzigu siṅqu. Jelgawā 1819.

³¹ L. Bērziņš (Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas, 1933., 13 lpp.) saka: „stāsta, ka viņš „bieži Apriķu krogā ieradies, lai kungiem, kas tur pietur, varētu savas dziesmas priekšā nest, dziedāt un tā sev uzturu sapelnīt.“ Nu ir zināms, ka paši humānākie kungi vecos un jaunos laikos krogā labāk paklausās kādu jautru gabalu, nekā tik salti nopietnas dziesmas, kādas no Indriķa atrodam iespīestas. Te bija drīzāk sagaidāmas vieglākas dziesmas ar tautisku humoru.“

³² Pēc veco apriķnieku nostāstiem, L. Bērziņš (Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas, 1933., 17. lpp.) piemin: „Ar to sievu bij, kā jau iekš laulātu ļaužu dzīves gadas: viņš dzinās viņai ap sienu vezumu ar pātagu pakal.“

³³ Šī ziņa vēl savukārt apstiprina to faktu, ka no Neredzīgā Indriķa dziesmām ar Elverfelda un citu labvēļu gādību iespīesta tikai niecīga daļa. Bet arī tautas mutē pa vairākām paaudzēm tās līdz mūsu dienām nav vairs uzglabājušas.

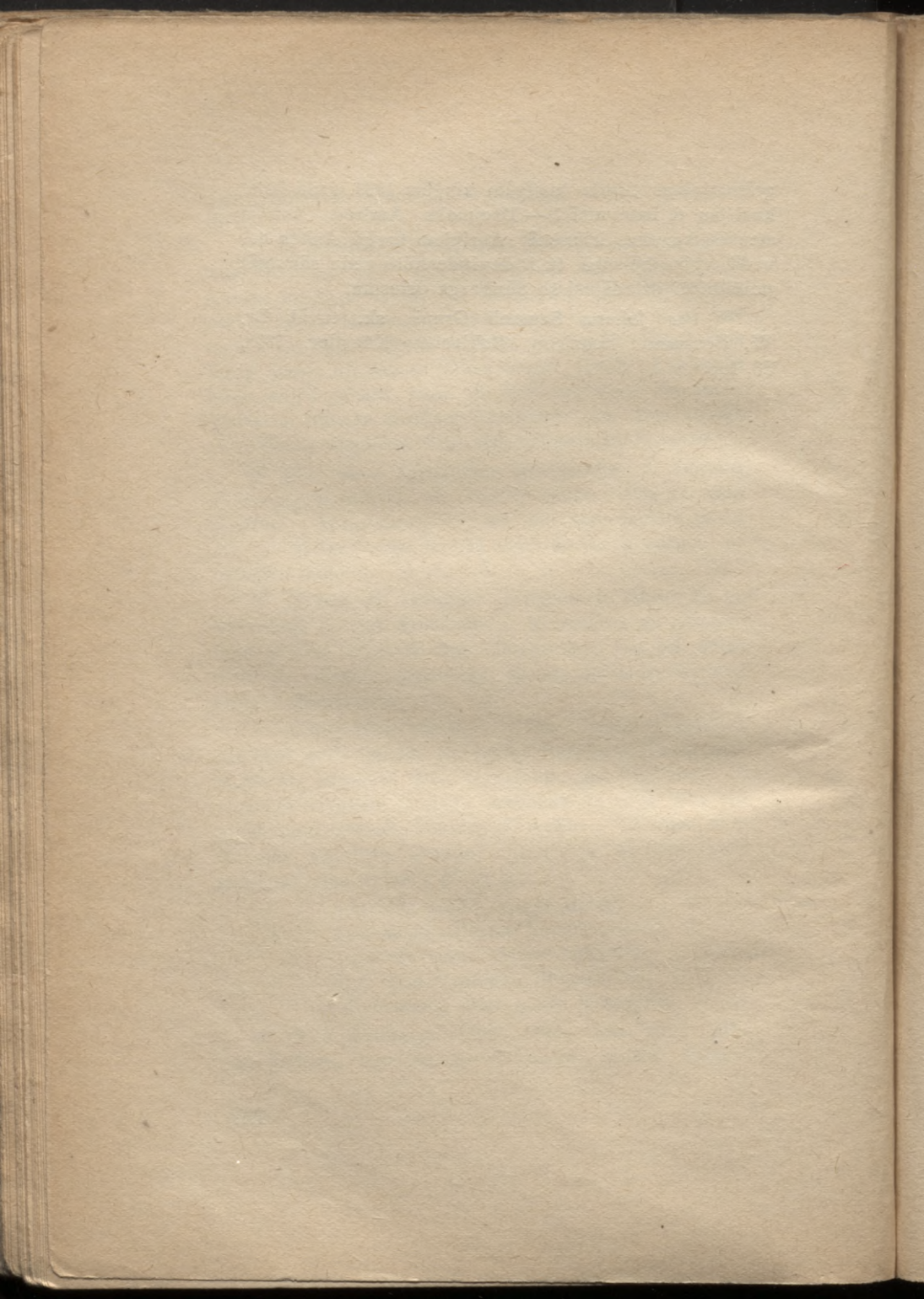
³⁴ Kārlis Hugenberģeris (1784.—1860.) sastopams jau 1806. gadā izdoto Neredzīgā Indriķa dziesmu subskribentu sarakstā. Pēc Elverfelda viņš bija viens no pārliecinātākajiem latviešu draugiem un sava laika rūpīgākajiem latviešu valodas pētniekiem. Latviešu literāriskās (latviešu draugu) biedrības nodibināšanas gadījumā viņš uzsauca (1830. g.):

Latviešu biedri, kungi mācīti,
Dziedāsim dziesmu kopā latviski!
Latviešu laime visiem sirdī rūp;
Kur tikai zemnieka dūmekļi kūp,
Mājo mums draugi, kas ir kopjami.

³⁵ E. F. Šēnbergs (1825.—1894.) bija sava laika populārākais latviešu dziesminieks. Minētā Kabatas

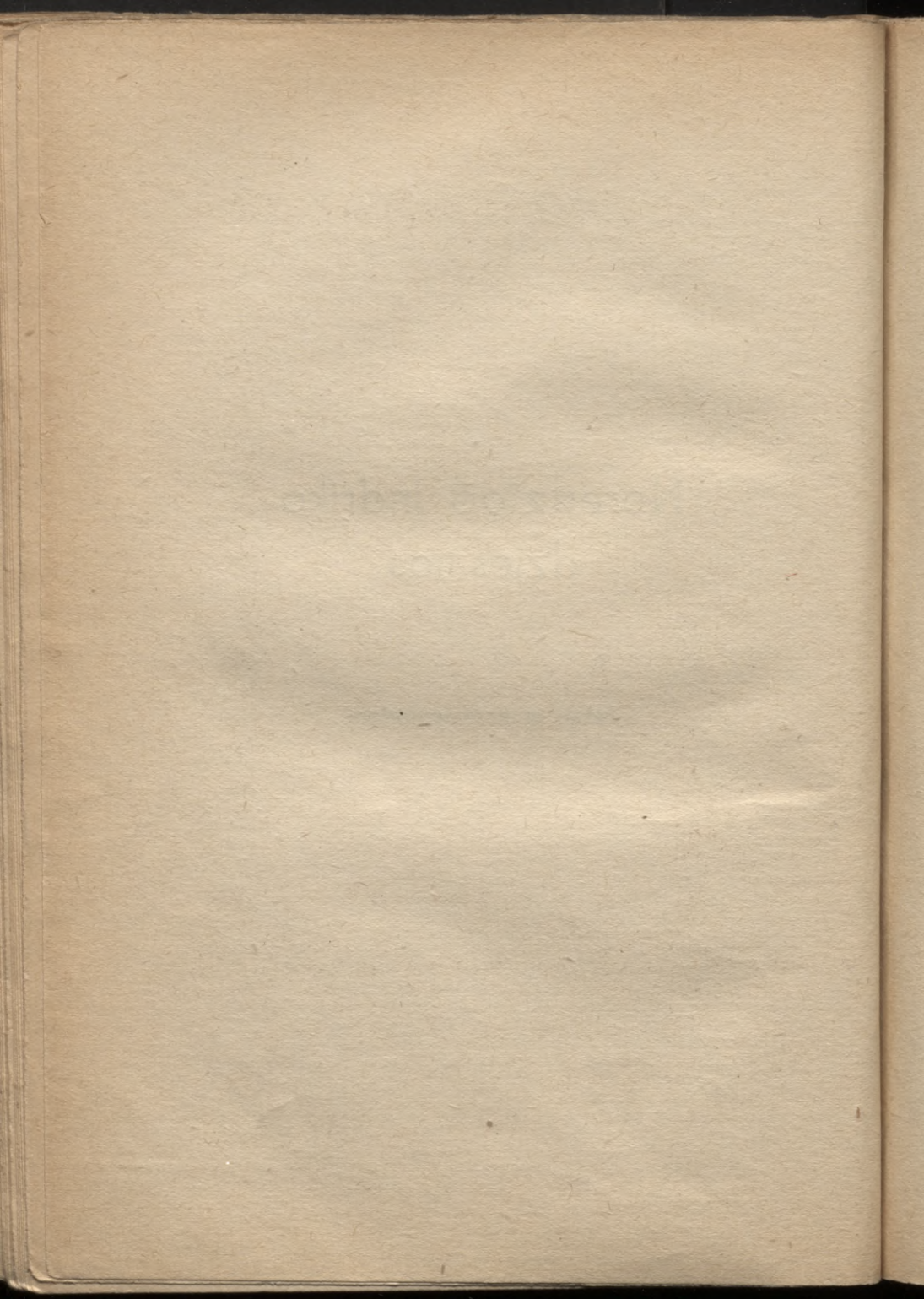
grāmatiņa ar daudz lustīgām ziņgēm 1884. gadā iznākusi jau 6. izdevumā! — Dzejnieks Andrejs Kurcijs atceras, ka viņa dzimtenē, Aprikiem tuvejā Asītes novadā, viņa bērnībā (t. i. deviņdesmito gadu sākumā) puisi bieži dziedājuši šo Šēnberga dziesmu.

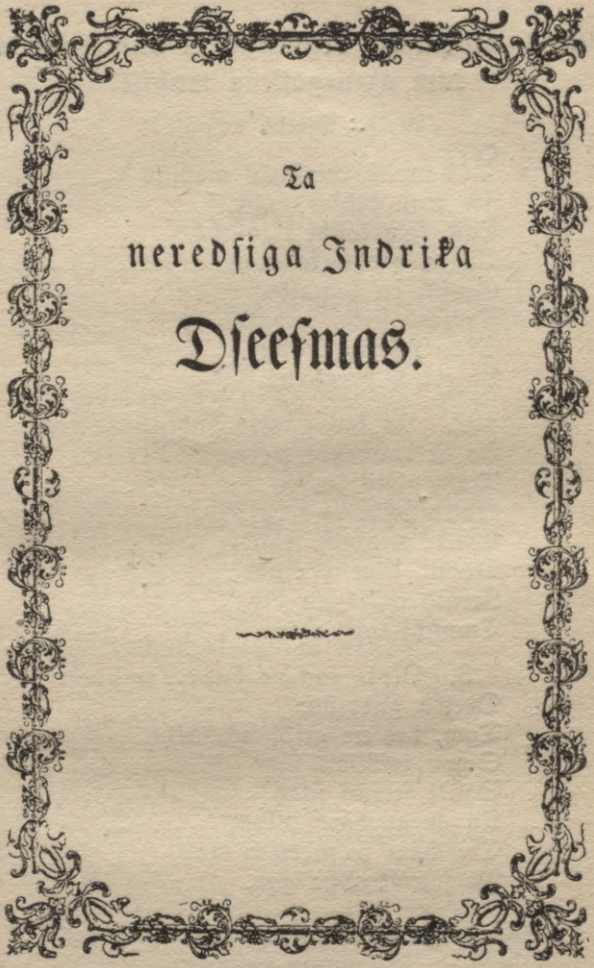
⁸⁶ Par Johanu Samuēli Gruni sk. tuvāk Dr. W. Neumann: Lexicon Baltischer Künstler, 1908. 56. lpp.

Neredzīgā Indriķa
dziesmas

Teksti ar komentāriem

A decorative rectangular border with intricate floral and scrollwork patterns, framing the central text.

La
neredzīga Indriķa
Dzeesmas.

Neredzīgā Indriķa dziesmu tituls

Par sawu pašču behdu=pilnu buššānu, ka
tam azzu=gaišma truhšt.

Melb.: Dseedi, wijolite!

Mannās tumšhās mahjās
Irr man behdu gann;
Eas, kam labbi klahjās,
Eo ne proht, ka man
Gruhti irr jamalda;
Eatschu firds jāwalda
Man no skummibas,
Ir eefsch preezibas.

2. Un kas par to buhtu,
Ja ar raudahm ween
Pawaddita kluhtu
Katra dšihwes-deen' ?
Walti, prahtin, rahdi
Deenu, kam weenadi
Irraid nakts un deen',
Tumšchi laiti ween.

3. Ne! jau ne buhs smahdeht
Deewa gudribu,
Eam, kas ne gribb skahdeht
Sawu laimibu.
Saulē semmi filda
Un ar augleem pilda;
Eefšam ir preefš man
Ea jau strahda gan.

Neredzīgā Indriķa dziesmu 1806. gada
izdevuma paraugs

1. Rīta dziesma

[Kr. Firekera] meld.: Kungs, es uz tevi paļaujos

Kungs, pirms tā saule parādās,
Sirds jau iekš tevis priecājas
Un slavē tavu vārdu:
Kas turēj's vakt'
Pār man šo nakt'
Un vēlēj's miegu gardu.

Tas vien caur tavu ziņu nāk,
Ka laimība man' skūpstīt sāk,
Ko es ar prieku baudu;
Tu arī gan
Stāv' klāt pie man'
Ir tad, kad bēdās raudu.

Tāpēc uz tev', paļaujos vien,
Un ar šo jaunu dzīves dien'
Tev' pielūgdams iesāku;
Un lūgdams tev',
Pavēlu sev',
Ciek vājnieks saprast māku.

Tu man uz tavām rokām nes
Un sargi, Tētīt! man', ka es
Nekādu ļaunu daru;
Bet turos sev',
Kā patīk tev
Un allaž drošs būt varu.

2. Ziemas dziesma

Indriķa paša sadomātā meldijā

Jau ir viss glītums aizgājis
Balts deķis zem' ir apklājis;
Nekur vairs redzams druviņās,
Kā līgo pilnas vārpiņas.

Ne kokus lapām pušķotus,
Nei auglišiem piepildītus;
Bet viss nu ir to nodevis
Un ziemas drēbes apgērbis.

Kur nu tās jaukas puķītes,
Kas ziedēja še pakalnēs?
Kur bitēm saldi ziediņi?
Kur silti rāmi laiciņi?

Kur zaļas, jaukas ganības,
Kur mūsu lopi barojās?
Tas jaukums viss nu atstāj mūs,
Ar salu grūt' jākaujas būs.

Nebūtum ziemu redzēj'ši,
Tad tagad jau kā miruši
Mēs būt' no liela žēluma
Pēc vasariņas branguma.

Bet kad nu tas mums zināms ir,
Ka Dievs to gadu starpas šķir:
Tad mierīgi mēs sakām tā:
Pēc Dieva likuma viss stā(v).

Še mācies, cilvēks! prātu celt
Uz augžu, ne iekš dubļiem velt.
Mēs savus lopus barojam,
Tiem dzīves ēkas būvējam.

Bet kas tos putnus mežā kop?
Tomēr ikviens uzturēts top:

Cits koka krijā aizlīdis,
Tur sevīm ēku dabūjis.

Ir cits sev' glābjas pasakņos,
Cits augstu koku zariņos;
Ikviens pēc Dieva likumu
Še zin' tā savu mājvietu.

Tas zvirbul's jumta maliņā
Drīz ielien savā aliņā;
No mūsu rokām mitinās,
Iekš mūsu ēkas glabājas.

Lai ir viņš dus tur mierīgi,
Mēs vēlam tam labprātīgi;
Kad Dieva roka svētīs mūs,
Ir viņam prieks un laime būs.

3. Pavasara dziesma

[Vecā Stendera] meld.: Nakts un klusums apkārt man

Jauka saule mirdzina,
Visas lietas spirdzina;
Viss no jauna zaļojas.
Mūsu sirds iepriecājas.

Ziemas raizes mitējas,
Visa daba priecājas;
Kas vien list un kustēt māk,
Viss no jauna dzīvot sāk.

Sals un aukstums atstaj mūs,
Saule jodž jo sila būs,
Auglīgs lietus zemē nāk,
Caur ko zāle zaļot sāk.

Ir tas mūsu sirdīs ceļ
Prieku, ka tā zāle zeļ,

No kā lopiņš barību
Dabū jau uz ganību.

Par ko dažs jau bēdājies
Un ar raizēm pūlējies,
Kuņam siens un salmiņi
Trūke, ar ko lopiņi

Ziemu top uzturēti;
Bet nu ir tie vadīti
Jaukā zaļā ganībā;
Prieks ir mūsu cerība.

Agri rīta laiciņā,
Arājs steidzas lauciņā
Un to zemes darbu sāk,
Caur ko no tās augļi nāk.

Ir tā mazā skudriņa
Steidz uz sava celiņa
Un sev meklē barību,
Ko uzturēt dzīvību.

Putni, kas bij tālumā
No mums ziemas aukstumā,
Tie nu atkal pie mums nāk,
Mūsu zemē dzīvot sāk.

Dienu saskrien pulciņos,
Jaktē zaļos kociņos;
Bet kad vakariņš atnāk,
Tad ikkatris klusēt māk.

Tik kā lakstīgaliņa
Daudz necienī miedziņa,
Bet kur puķes — koki zied,
Tur tā dien' un nakti dzied.

Rītos, kā mēs mostamies
Un no gultas ceļamies,
Tūdaļ mūsu austiņās
Atskan putnu dziesmiņas.

Pirms no tiem, kas sētiņās
Iraid mūsu ēciņās
Un kas mūsu pajuntos
Dzīvo savos mājokļos.

Cīrulītis klajumos
Pieguļniekiem ziņu dos,
Kad jau laiks ir uzmosties,
Savus lopus skatīties.

Skat', kā rudens sēja zeļ,
Katrīs asniņš stobru ceļ;
Kas bij ziemu novārdzis
Tas nu jauki iespirdzīs,

Zaļo mums par laimību!
Sējējs steidz ar priecību
Atkal pavasarā sēt
To, kas nevar ziemu spēt

Izciest salu, aukstumu;
Lai ar saules siltumu,
Ir ar jauku gaisiņu
Aug par mūsu laimību.

Bet lai mēs šo laimību
Valkājam ar godību;
Lai cits cītu mīlojam
Un bez grēkiem līksmojam.

4. Par savu pašu bēdu pilnu būšanu, ka
tam acu gaisma trūkst

Meld.: Ziedi, vijolīe!

[Blühe, liebes Veilchen]

Manās tumšās mājās
Ir man bēdu gan:
Tas, kam labi klājas,
To neprot, ka man
Grūti ir jāmalda;
Taču sirds jāvalda
Man no skumības
Ir iekš priecības.

Un kas par to būtu,
Ja ar raudām vien
Pavadīta kļūtu
Katra dzīves dien'?'
Velti, prātiņ, rādi
Dienu, kam vienādi
Iraid nakt' un dien'
Tumši laiki vien.

Nē! jau nebūs smādēt
Dieva gudribu
Tam, kas negrib skādēt
Savu laimību.
Saulē zemi silda
Un ar augļiem pilda;
Tiešām ir priekš man'
Tā jau strādā gan

Darbu manām rokām
Gaišums gan nešķīr.
Jebšu tas ar mokām
Man jāstrādā ir.

Ko es gaismā daru,
To ir tumsā varu
Darīt; tumšums gan
Nevar kavēt man'.

Bet ja Dievs nebūtu
Pie man' visur klāt,
Ak, cik ātri kļūtu
Es no sava prāt'
Skādēts dažās lietās;
Bet Dievs visās vietās
Mani zin' un redz
Un priekš briesmām sedz.

Nebūt' Dievs man devis
Smalku taustišan'
Un vēl klāt no sevis
Gudru saprašan':
Kur es tad paliktu?
Kas ar man' notiktu?
Tad starp ļaudīm gan
Maz būt' vietas man.

Bet lai dažas bēdas
Nu ar' jācieš ir,
Ar ko sirds gan ēdas:
Taču Dievs piešķir
Manim manu tiesu,
Ko uzturēt miesu;
Lai dažs trūkums ar',
Tas jo gudru dar'.

Citi mācās skolā
Labas grāmatas,
Kas tiem lustes sola,
Lab' sataisītas.
Bet man tās aizliegtas

Un par tām pasniegtas
Citas lietas ir,
Kā to Dievs nošķir.

Sirds ar manu garu
Manas grāmatas,
Ko es lasīt varu
Ir iekš tumsības,
Tās nepaliek mājās,
Bet kā godam klājas,
Visur pie man klāt,
Līksmo manu prāt'.

Lapas katru koku
Dar' pazīstamu,
Ja tik to ar roku
Kerdams aizņemu.
Smarša puķes rāda,
Jebšu nezin, kāda,
Kuŗas ziedos spīd
'Tumšums katru brīd'.

Ceļu gan ar roku
Taustīt nespēju;
Par to turu koku,
Ar ko meklēju
Pazīt savas tekas;
Kājas arī liekas
Samanīgas būt,
Jebšu nāk gan grūt'.

Lai gan par man smejas
Cits kāds pārgalvis;
Viņš gar man' gan rejas,
Taču nezin vis,
Kā tam pašam klāsies,
Vai tam prieks vien krāsies,

Jeb voi bēdas ar'
Viņam pieklūt var.
Cits man vēlē nāvi; —
Ak! tu negantnieks!
Kāpēc rādies sevi
Tu tāds skaudenieks?
Voi, kad es nebūtu,
Tu jo bagāts kļūtu?
Voi es gan ko tev
Laupīju priekš sev'?

Ja tev savas rokas
Palīgā man sniegt
Iraid grūtas mokas:
To ar' vari liegt.
Gan Dievs par man' gādās,
Tēvs jau allāž strādās
Tā, kā bērniņi
Paliks laimīgi.

Ir starp ļaudīm rasies,
Ko vald' mīlība,
Palīgs, caur ko krāsies
Manim laimība.
Dieviņš lai tos svētī
Druvās, šķūņos, klētī,
Kuŗu rokas prot
Nabadziņiem dot.

5. Māju laime

(Vecā Stendera) meld.: Sliņķis gāje lūkoties sev sievas.

Tā ir nama tēvam liela laime,
Kad tam saderīgi bērni, saime;
Visi strādā,
Visi gādā,
Visi pārtiek godīgi.

Kad tie tam ar labu prātu klausā,
Tad viņš tos nevārdzina bez gausa,
Bet tiem dusu
Mierā klusu
Vēl iekš dusas laiciņa.

Kad tie brīžam jauki kopā spēlē,
Ir to viņš tiem labprātīgi vēlē,
Zin', ka strādā,
Ka tie gādā,
Ka darbs čakli pasteidzas.

Kad tie viņam uzticīgi strādā,
Tad viņš par tiem labprātīgi gādā
Drēb' un maizes;
Tiem nav raizes,
Ko būs ēst un apgērbties.

Viņa mājās ķildas daudz nerodas,
Bet ikkatris labprāt mierā dodas.
Un ar ziņu,
Gudrību
Bauda Dieva svētību.

Labāk visi kopā saldi smejas,
Ne bez ziņas aplam plosās, rejas;
Miers dod maizi,
Dumpis raizi,
Skausana dod trūkumu.

No tiem, kur tie lāsti vienmēr rodas,
Jauka laime allaž tālu dodas;
Posts un bēdas
Un sirdsēdas
Vārdzina ienaidību.

6 Milestības laime

[Vecā Stendera] meld.: Jau laiks ir klāt dot labu nakti

Dievs draugu biedrību ir licis,
Lai valda par mums mīlība.
Kāds labums mums caur to noticis!
Ak, ak, tu lielā laimība!
Draugs draugu mīļi apkampj, glauda,
Viens otram bēdas remdina
Un kopā dažu prieku bauda
Tie, kas viens otru mīlina.

Dažs kavējas no jaunām dienām,
Aprimdams siržu cietumā;
Kam ilgi patīk dzīvot vienam,
Tam netrūkst bēdu vecumā.
Ja dažam tāda laime rodas,
Tas turams ir par brīnumu;
Jo tā no tiem daudz tāli dodas
Un ceļu griež ar likumu.

Nāc, zelta stunda! drīz ar godu
Un manu sird' iepriecēt sāc,
Caur to, ka draugu sev atrodu,
Nāc jel, tu jauka laime, nāc!
Jo augstais Dievs ir pats nolīcis
Mums turēt taisnu draudzību;
Tam Gudrākam tas nav patīcis,
Ka cilvēki, kam cerību

Un gudru prātu viņš ir devis,
Kā lopi jauktos pasaulē,
Nebūs ir man tad teikt no sevis,
Ka mana sirds un dvēsele
Sev vēlas uzticīgu draugu
Iekš cilvēcības laimēties,
Kas netur sirdī dusmu raugu
In neliek prātam šaubīties;

Kam čaklas rokas, mudri strādā
Un kuŗas darbs man patīkams,
Kam gudrais prāts pareizi gādā
Un kuŗas vārds ir uzticams.
Ja godā man šī laime rodas,
Tad lai to labi valkāju;
Svešs kārums lai iekš man' nedodas,
Lai savu draugu milēju.

Kad vīrs ar sievu ķildu dara,
Tie iraid asins grēcnieki.
Kā putniņš vējā krīt no zara,
Tā postā ies tie naidnieki.
Bet mīlestība allaž rāda
Iekš goda augļus pilnīgi;
Svēts, kas to savā sirdī stāda,
Tas dzīvos mūžam laimīgi.

7. Mīlestības dziesma

[Vecā Stendera] meld.: Kā varīgs kārums miegu gaid*

Ak, kā tas pirmais mīlīgs vārds,
Ko dzirdēju no tevis,
Bij ļoti manai sirdij gards!
Es turu to iekš sevis
Vēl tagad, kā tu dzirdi,
Ar priecību;
Tas pilda manu sirdi
Ar īstu milību;

Un skubina man' mīlēt tev'
Ar uzticīgu prātu,
Ne pārgalvīgi vilkties sev'
Un pamest pēc atstātu.
Pie tevis man jo saldi
Tik kavēties,

Kā tur, kur pilui galdi,
Ir gardi mieloties.

Ja skauģi grib mūs' mīlību
Ar savu blēņu skolas
Izdeldēt un mūs' priecību
Ar bēdām pārmit solas;
Mums paliek prieks, bet viņi
Krit skumībā;
Mums saule spīd, un viņi
Sev aizslēdz tumsībā.

Kam šaubijies tad, trakulīt!
Dod mututiņu saldu!
Lai šķiet mums gan tā pasaulīt'
Celt priekšā žultes galdu:
Tie nesavīst iekš kauna,
Kas mīlību
Tur, bet izbēg no ļauna
Un bauda priecību.

Tā mīlība, kas tagad mūs
Sedz, mūsu sirdīs taisa
To saiti, kas tik cieta būs,
Ko neviens rauj, nei raisa.
Kad nāvē šķirti kļūsim,
Tad mūžībā
Mēs atkal draugi būsīm
Nebeigtā mīlībā.

Kad vecums nāk, tad skaistums gan
Novītis mums palēni,
Tik labi tev, kā arī man;
Tomēr šo goda kroni,
No augsta Dieva dotu,
Mēs domājam
Sev paliekamu rotu,
Kamēr še dzīvojam.

Kad godam uzticīga sirds
Pret draugu draugam rodas,
Lai būt' jo karsta bēdu pirts,
Tiem mīlība nezūdas.
Tie sniedz viens otram rokas
Labprātīgi;
Caur to zūd dažas mokas,
Tie dzīvo priecīgi.

8. Rīta dziesma

Meld.: Ziedi, vijolīte!
[Blühe, liebes Veilchen]

Raug', kā saulīt' jauki
Man' no miega sauc;
Iespirguši spēki
Drīz pie darba trauc.
Dieviņš, kas šo nakti
Pār man' turēj's vakti,
Dos ir darbos man
Savu palīg' gan.

Manas čaklas rokas
Nem ar priecību
Darbiņu bez mokas,
No kā laimību
Sirds ar prieku gaida;
Lai to sliņķi baida
Darba rūpēšan':
Man tik strādāšan'.

Kad tik darba biedri
Ir uzticīgi,
Kam līdz mani sviedri
Rādās pilnīgi:
Tam jau labi klājas.
Gods un laime krājas,

Trūkums, bēdas ar'
Drīz ne pieklūt var.

Tie, kas čakli strādā
Un ar gudrību
Visās lietās gādā,
Ciena taisnību;
Tie nemanīs postu,
Bet iekš miera ostu
Ievadīti kļūs,
Allaž laimē būs.

Dažs šo nakti gājis
Savā kāribā.
Sevim kaunu krājis;
Viņa cerība
Ir vien posts un bēdas,
Nemiens un sirdsēdas.
Pasarg', augstais Dievs!
Man par tādu ties'.

Lai viss, ko es daru
Savās lietīnās,
Notik, ka es varu
Visās vietīnās
Palikt drošs bez bēdas,
Jebšu uz man' ēdas
Daži skauģi gan,
Tie neparīs man'.

Lai pēc blēņu lietām
Es netīkoju.
Bet iekš tādām vietām
Dzīvot meklēju,
Kur tā taisna draudzīb'
Mīt, kam īsta mīlīb'
Allaž katru brīd'
Skaidr' un jauki spīd.

V
Kad es visu daru,
Kas man pieklājas,
Ko es darīt varu :
Tad nebēdājas
Sirsniņa nenieka,
Bet pie īsta prieka
Turas, skauģiem trac,
Prieks mans draugs un rads.

9. Mīlestības dziesma

[Vecā Stendera] meld : Jau laiks ir klāt dot labu nakti.

Tu man no augstā Dieva dota,
Šās pasaul's prieks un cerība !
Man patik visa tava rota,
Tev mīlēt ir man priecība.
Lai kungi sēd pie viņa galda,
Man tava saldā mutīte
Iekš mīlibas ir daudz jo salda,
Tu zelta dārga puķīte !

Lai negausis pēc naudas maka
Uz tirgu tirgiem steigdams skrien;
Mēs neesam to pūķu slaka,
Kas mantas kāro nakt' un dien'.
Lai plītnieks krogā muld caur' nakti,
Lai kliez kā mežā strēlenieks,
Ar citiem žūpiem tura jakti.
Lai posta sev' tas negādnieks !

Es labāk pie tev' saldi dusu,
Tev' mīlestībā apkampies.
No visām briesmām mierā klusu,
Un rītā labi iespirdzies,
Pie darba čaklas rokas lieku
Un Dievu lūgdams strādāju;
Tad laimi gaidu drošs ar prieku,
Kad visur gudri gādāju.

Jo vīrs caur gudru gādāšanu
Top nosaukts sievas galviniēks;
Bet tas, kas ciena plītešanu,
Ir pret tās briesmīgs vaidiniēks.
Tāds negādnieks sev' pašu laupa
Un tos, ko bij tam apgādāt,
Tiem nei ko gādā, nei ar' taupa;
No tā sirds māca nodziedāt:

Lai es nelīdzinos ar tādu,
Nei mācos viņa amatā;
Tāds līdzināms ar ērkšķu stādu,
Ko labs vīrs necieš žogmalā.
Kamēr šīs manas rokas strādās
Un asins miesās ritinās,
Kamēr mans prātiņš gudri gādās,
Sirds milēs tev' un apcienās.

Gan savu sirdi es nevaru
Kā grāmatu tev priekšā likt;
Tomēr, kad godam visu daru,
Ko zinu, kas tev var patikt,
Tad domāju: Tu mana būsi,
Un ar man' tā, kā pieklājas,
Iekš goda savienota kļūsi,
Lai gan dažs skauģis žēlojas.

Bet klausī, ko es lūdzos tevis,
Kas spēku dod iekš mīlības,
Tik man tev' apkampt, spiest pie sevis,
Kad dzīvo tu iekš godības.
Tu proti gan, ko tagad saku;
Klaus', mīļākā! tev laime būs;
Kas priecājas uz naudas maku,
Tā drīz no goda šķirta kļūs.

Lai ir man ar' gan maz pie rokas,
Kad godīgs draugs apmīlo man';

Lai skauģis dar' pats sevim mokas:
Es priecājos: man Dievs un gan!
Lai mūžam tik šo mantu taupa
Man augstais Dievs par laimību;
Ka cits kāds skaudnieks to nelaupa,
Nei nāve man par skumjību.

10. Uz savu tēva zemi Kurzemi

[Vecā Stendera] meld.: Es bļieķu dārzā biju

Ak, Kurzeme! kā jauki
Ar Dieva svētību
Zied tavas pļavas, lauki!
Skat' to ar priecību!
Tev' debess saule siida
Un lietus slacina,
Ar augļiem tā piepilda
Un mūs iepiecina.

Tu necel kaŗa briesmas,
Bet, mieru kopdama,
Sataisi jaukas dziesmas,
Un līksma būdama
Liec skanēt visas malas.
Ak, mīļā Kurzeme!
No tevīm laime dalās
Ir tāli svešzemē.

Ak, mīļi kurzemnieki,
Kam laimi Dievs piešķir,
Ciek saldi jūsu prieki
Pie kupliem laukiem ir!
Tā zāle pļavās uzaug
Un laukos labība;
Ikkatram, kad to ieraug,
Nāk sirdī priecība.

Tās pilnās pļavas uzsauc :
Jau pļaujams laiks ir klāt;
Ir lauciņš saka : Patrauc !
Viss skubina to prāt'.
Jau ikviens čaklas rokas
Pie sava darba griež
Un nebēdā tās moka,
Kad saule karsti spiež.

Tas gans līdz lopu baru
Ar jaukām dziesmām iet.
To vis' apdomāj's, varu
Es priecāties un smiet.
Lai Dievs joprojām gādā
Vēl mier' un laimi tev!
Lai ikviens čakli strādā
Un godā turas sev'!

Lai mīlo brāļi brāļus
No sirds uzticīgi,
Ir svešiniekus tāļus,
Kā brāļus sirsnīgi!
Lai pilsātos un ciemās
Zied visur laimība!
Tad vasarās un ziemās
Atskanēs liksmība.

Lai ļaudis kungiem strādā,
Kā godam pieklājas,
Un allaž par to gādā,
Ka kungiem laimējas.
Lai kungi ļaudis taupa
Un dzīvo sātīgi,
Ne aplam dzen un laupa:
Tad kļūs tie svētīgi.

Lai mācītāji strādā
Pie skolas amata;

Lai ļaudis tos apgādā,
Kā tiesa vēlēta.
Lai puis' un zeltenītes
Iekš god' un milības
Zied tā kā magonītes,
Upsā! iekš laimības!

Lai nama tēvs ar saimi,
Virš, siev' un bērniņi,
Ikkatris bauda laimi,
Lai mīlas kaimiņi.
Tad būs tavš gods un slava
Priekš visiem salds un jauks,
Kā kāda medus drava,
Kā kuplis kviešu lauks.

Bet ko jūs slikti darāt,
Ka nāk jūs' prātam grūt'
To uzņemt, caur ko varat,
Jūs jaukā laimē kļūt.
Jums *Keizars* sūta vēsti
Caur karstu milību,
Lai ikviens sirdī dēstī
To svētu gudrību.

Jau *pats* daudz naudas sola,
Sirds būdams žēlīgs *tas*,
Lai top uzcelta skola
Pie katras baznīcas.
Ka bērni nevien lasīt,
Bet rakstīt, rēķināt
Tur mācās: un ja prasīt
Liek no jums daļu klāt:

Tad žēl jums kādu graši
Priekš bērnu laimes mest!
Jūs neprotat, nepraši!

Ciek tas var augļu nest.
Jūs' izrunu gan protu:
Kas strādās darbiņus,
Kad bērņus skolā dotu?
Kas ganīs lopīņus?

Ja jūs ar darbiem sūdzat,
Tad man jau smiekli nāk.
Voi dažu gan neredzat,
Kas lasīt, rakstīt māc
Un taču darbus strādā,
Un vēl jo pilnīgi,
Un labi par sev gādā,
Saprazdams prātīgi.

Jūs' vainas vis' izsacīt
Man negribas, jūs rāt;
Bet labāk acis slacīt
Par jūsu tumšu prāt'.
Bet gan tas labi būtu,
Ja jūs jo gudrāki
Pie visām lietām kļūtut;
Tad ietu labāki.

11. Mīlestības dziesma

Indriķa paša izdomātā meldijā

Kādu saldu mututiņu,
Mana meitenīte!
Dod man tā kā medutiņu,
Ak tu zeltenīte!
Skaugi skat' ar skumju prātu,
Žēlumā grib pušu plīst,
Kad redz to pie manim klātu,
Asaras tiem lītin līst.

Voi gan kur atrastu
Citu kādu mīļāku? :::

Princis gan uz tēva godu
Ar simts priekiem gaida,
Grēcnieks drīz izspriežam sodu,
Ko daudz strāpes baida.
Bet man vairāk prātā viņa
Stāv ar lielu priecību;
Kā no debess svēta ziņa
Uzsauc: „Ciena mīlību!“

Voi gan kur atrastu
Citu kādu mīļāku? ;,:

Lai cits mūziķus apciena,
Stabules un ziņģes,
Caur to patīk lustes diena,
Mūsu kājām sprinģes.
Viņas balss ar jaukām dziesmām
Sirdī man daudz jaukāks ir!
Lai tik Dievs bez visām briesmām
Laimīgi to man piešķir!

Voi gan kur atrastu
Citu kādu mīļāku? ;,:

Lai gan daži draugi rodas
Mīļi, taču *viņa*
Ir *tā*, uz ko vairāk dodas
Mana cerība.
Ja kam būtu sirds tik ļauna,
Kavēt mūsu mīlību:
Lai pats savīstu iekš kauna,
Ciezdams sirdī skumību.

Voi gan kur atrastu
Citu kādu mīļāku? ;,:

Kad jau saule zemē dodas,
Dienas darbiņš beidzas:
Tad ikviens uz mājām dodas.

Salda dusa steidzas.
Tā tā, kur ar man' satiekas,
Sniedz man saldu mutīti,
Jā, simts debešķīgas priekas
Zeļ man man ar to puķīti.

Voi gan kur atrastu
Citu kādu mīļāku? ;,:

12. Lustes dziesma

[Vecā Stendera] meld.: Lustīgs pats pie sevis.

Minam prieka pēdās,
Brāji! lai zūd bēdas,
Lai zeļ liksmība!
Jauniem lustes klājas,
Laukā tā, kā mājās
Prieks un liksmība.

Lai prieks pie mums mājo,
Bēdas tos novājo,
Kam rieb j lustēšan'
Un kas par mūs' ziņgēm,
Gavilēm un sprīņgēm
Tura dusmošan'.

Labāk dančus griežam,
Nekā kaktā spiežam
Blēņu jaktes dzīt;
Par ko kauns pēc rodas,
Bēdas uz mums dodas
Un sirds skumjās mīt.

Jaukas ziņģes arī
Labāk cienīt vari;
Tās daudz labākas,
Nekā m.... dziesmas,
Kuņas klausot briesmas
Nāk iekš godības.

13. Mīlestības dziesma

Ipašā meldijā, ko pats Indriķis izdomājis

Skat, kā puķes dārzā zeļ, dārzā zeļ,
Skaistumu in smaršu ceļ, smaršu ceļ,
Tiešām it patiesi tā

Tā ar' manā sirdī stā(v);

Tā, tā, tā vien man

Ir pār visiem mīļa gan!

Tēv' un māti klājas gan, klājas gan
No sirds cienā turēt man, turēt man;
Taču to daudz mīļāki
Apkampju un drošāki.

Tā, tā, tā vien man

Ir pār visiem mīļa gan!

Brāļi, māsas, draugi ar'. draugi ar'
Ko vien sirds apcienīt var, cienīt var,
Mīļi; bet ne tā kā tā
Dziļi manā sirdī stā(v).

Tā, tā, tā vien man

Ir pār visiem mīļa gan!

Lai tad simtīm skauģu būt', skauģu būt'
Tie var visi kaunā kļūt, kaunā kļūt;
Mēs no diviem esam viens,
Mūs neatšķirs it neviens.

Tā, tā, tā vien man

Ir pār visiem mīļa gan!

14. Vakara dziesma

[Vecā Stendera] meld.: Nakts un klusums apkārt man

Saule jau no mums aiziet,
Klusais mēness iesāk smiet
Un ar zvaigžņu pulciņu
Staigā savu celiņu.

Tomēr pasaul' tumša kļūs.
Un ikkatram dusēt būs,
Kas ir dienu strādājis,
Savu maizi gādājis.

Strādnieks dienas darbu beidz
Un pie saldās dusas steidz,
Vīrs ar sievu saldi dus,
Bērniņš šūpulītī kluss.

Ir man klājas dusēšan'
Un pēc darbiem atspirgšan';
Miega pilnas actiņas
Rāda man uz gultiņas;

Kur pēc dzīves grūtumu
Es caur dusas vieglumu
Saldā miegā atspirgšu,
Jaunu spēku dabūšu.

Dažam dūnu pēles spiež,
Kam sirds kādu vainu spriež;
Bet man rupjas cisiņas
Mikstas ir iekš gultiņas.

Kad es godam strādājis,
Visas lietas gādājis,
Taisni tā, kā pieklājas:
Tad sirds neko baiļojas;

Bet ir darbos priecīga
Un pie dusas mierīga.
Kas neatstāj taisnības,
Tam nekad trūkst laimības.

Ja kas grib man miegu skaust,
Likt ar kādām kaitēm gaust:
Lai pats miegā kavēts top,
Ka man skādēt neattop.

Visas manas lietīņas
Stāv iekš Dieva rocīņas;
Mana mies' un dvēselīt',
Es un mana zeltēnīt'.

Viņš zin, ko es vēlēju,
Labāk nekā domāju;
Kas man labs un derīgs būs,
Tas man no tā piešķirts kļūs.

15. Ūda uz Tīlzītes mieru

{Kr. Fīrekera meld.: Dievs kungs, mēs slavējam}

Gods Dievam tagadiņ!
Gods Dievam allažiņ!
Gods Dievam, kas mūs taupījis,
Ka karš mūs nav aplaupījis!
Mēs varam nu ar priecību
Teikt Dieva kunga mīlību,
Ka viņa miers mums dzīvo klāt,
Un nodziedāt ar liksmu prāt':

Salds un jauks ir miers,
Salds un jauks ir miers,
Salds un jauks ir miers.

Tas miers, ko Dievs mums dod!

Kad jau uz galu rādījās
Ar mums un mūsu dzīvības,
Ar mums un mūsu laimību,
Jau dažkārt sirds ar skumību
Satrīcināta bēdājās;
Bet Dievs par mums apžēlojās
Un palīgā drīz steidzās klāt.
Lai dziedam tad ar liksmu prāt':

Salds un jauks ir miers.

(Atkārtot kā iepriekš.)

Gan daža zeme postīta
Un briesmīgi aplaupīta,
Kur nekas tagad redzams cits,
Kā zeme vien! — Ak cilvēks, tic',
Tās briesmas lēt' nepārciest vār,
Ko karš, tas elles zvērs, padar'.
Ir tad tev Dieva miers vēl klāt,
Tad dzied drošs ar liksmu prāt':

Salds un jauks ir miers.

(Atkārtot.)

Ak, dod joprojām, žēlīgs Tēvs!
Ka tavā mierā mītam mēs!
Dod mūsu pēcnākamiem ar',
Ka tie iekš miera dzīvot var!
Tā pasaul' maz var mieru dot,
Bet tu vien mums to iedot prot';
Tāpēc mēs tevi pielūdzam
Un tev par mieru pateicam.
Ak, velc mūs' sird's pie tevis klāt,
Lai daram allaž tavu prāt'!

(Atkārtot.)

Lai ķēniņi un ķeizari
Virš zemes dzīvo mierīgi;
Lai katris savu valsti kop',
Nedz asinskārīgs prātā top;
Lai piemin ļaužu vērtību,
Kas zūd caur kara briesmību.
Jo tiešam viņu dusmība
Ir nāves bedre saucama.
Bet kad tie sirdī mieru tur,
Tad prieks un laime zied visur.

(Atkārtot.)

Bet īpaši, sirdsžēlīgs Tēvs!
Par savu valsti lūdzam mēs.

Mūs' augstu vadītāju tev
Pavēlam, turi to pie sev';
Tavs gars lai viņa sirdī krīt,
Tavs dievīgs prāts iekš tā lai mīt;
Pēc tava prāta vadi to
Un bagātīgi aplaimo
Uz ciltu ciltīm, žēlīgs Dievs!
Jel tam par Tēvu parādies!

(Atkārtot.)

Lai citu tautu ķēniņi
Kā uzticīgi kaimiņi
Tam labprātīgi pretī iet;
Ak, dod tiem kopā saldi smiet,
Ne ķildoties un kaŗu celt;
Liec mums to zelta mieru zelt;
Un kas mums mieru laupīt šķiet,
Lai pats caur postu bojā iet.
Mēs visai tev pavēlamies,
Ar mies' un dvēs'li, mīļlais Dievs!

(Atkārtot.)

Dod klausīgus pavalstniekus,
Nomaitā tos nebēdniekus;
Lai neviens domā to, nedz dar',
Kas ķeizaram būt pretī var.
Bet lai ar' katris pie tā klāt,
Ak Dievs! apciena tavu prāt'.
Gan ķeizars visiem cienījams;
Un kā labs tēvs apmīļojams,
Bet vairāk tu jau laicīgi,
Ak Dievs! tu paliec mūžīgi.

(Atkārtot.)

Mūs' zemes kungus svētī ar'.
Dod, ka tie laimē dzīvot var.
Dod svētu prāt' un gudrību,
Kas ciena tev; un taisnību;

Ka tie mūs' brāļu draudzību
Ar pastāvīgu milību
Iekš visām vietām valda tā,
Kā tavā vārdā rakstīts stā(v).
Lai paliek mūsu Kurzeme,
Dievs! tava mīļa zemīte! Amen.

16. Uz Elizabetes Aleksandrovnas miršanu

[Kr. Fīrekera meld.: Pie manim nāciet, Kristus sauc

Kā tēvs un māte priecīgi,
Kad tiem izdodas laimīgi
Pie bērnu audzēšanas!
Tie skubinās vienprātīgi
Apgādāt visu pilnīgi
Pie viņu labklāšanas.

Bet kad tiem savi bērni mirst,
Tad abiem asariņas birst,
Bez prieka tie apkampjas,
Viens otru nožēlojas,
Ka tas, par ko sirds priecājās,
Vairs priekšā tiem nesmejas.

Tā ar' mūs' cienīgs zemes tēvs,
Iekš kuŗa valstes esam mēs,
Ar savu draugu gauda.
Tiem visa pilnība gan ir,
Tomēr tiem bēdas Dievs piešķir.
Kad skumji jānorauda.

Ikdienas tiem, kā šķietot man,
Daudz prieka mūziķi atskan
Un skatīšanas spēles.
Tos visi ciena milīgi,

Tiem godu atnes pilnīgi,
Tos slavē visas mēles.

Tomēr sirds dziļi bēdās mīt,
Kad tas iekš nāves rokām krīt,
Kas sirdī dārgs tiem bija.
Tās jaunas princes's godība
Drīz tapa trūdes skumjībā;
Tā prieks ar bēdām mija.

Ak Dievs! Tu mūžīgs valdnieks,
No kā mums bēdas nāk un prieks,
Tu spēj to darīt lēti,
Iespirdzināt novārgušus
Un iepriecāt noskumušus;
Tāpēc mēs lūdzam svēti:

Mūs' augstu kungu ķeizaru,
Ar vārdu Aleksandaru,
No jauna priekā stādi.
Tam tavu Dieva svētību
Un tavu tēva mīlību
Labprātīgi parādi.

Kaut mums tā vēsts atskanētu,
Ka tas sev dēlu skūpstītu,
Kas tev par godu augtu!
Uzaudzis, savu laimību
Un tēv' un mātes priecību
Ar godu meklēt trauktu!

Mēs lūdzam tevi sirsnīgi,
Dievs kungs! paklausī žēlīgi,
Dod, ka tas prieks notiktu,
Par labu mūsu valdniekam
Un visiem mums, kas klausām tam,
Un pastāvīgs paliktu!

17. Tai cienīgai Kurzemes Bībeles sadraudzēšanai goda dziesma

[Kr. Lauterbacha meld.: Kas Dievam debesis liek valdīt]

Ar augstu slav' un pateikšanu
Es pieminu it priecīgi
To Bībeles sadraudzēšanu
Un lūdzu Dievu sirsnīgi:
Tēvs! liec šo darbu godā celt
Un pastāvīgus augļus zelt.

Dod, ka caur to tā debess saime
Jo lielos pulkos vairotos
Dod, ka tiem gods un svēta laime
Šeit un tur mūžam gadītos!
Kas labas sirdis rādīj'ši
Un uz to naudas metuši.

Tu gribi tos, ak Debess Tētīt!
Uz ciltu ciltīm bagāti
Ar tavām mīlām rokām svētīt,
Likt labi klāties pilnīgi,
Kas tavu vārdu pacilā
Un taviem bērniem izdala.

Patiesi tie no tava Gara,
Sirdsmīlais Dievs! piepildīti
Šo mīlestības darbu dara
Un taps no tevis svētīti,
Allēlujā! Gods tevīm, Dievs!
Gods tiem, kas mīlē tev' paties!

Šeit mēs gan mazu pateicību
Tām mīlām sirdīm spējām dot;
Bet tur caur tavu žēlastību,
Kur tu mūs liksi apskaidrot,

Mēs tos jo pilnam slavēsim,
Kad tavā priekšā noiesim.

Nu beidzot, Amen! saku klātu,
Paklausī, Tēvs sirdsžēlīgais,
Uzlūko tos ar labu prātu,
Cel laimē šeitān laicīgi
Un pēc tur debessvalstībā
Līdz eņģeļiem godībā.

18. Žēluma un lūgšanas dziesma savam
nelaiķa mācītājam un draugam, Kārļam
Gotartam Elverfeldam, par godu un pie-
miņu uz viņa bērēm

Meld.: Dievs, mīlais tēvs, mans radītājs
[Kr. Fīrekera meld : Dievs mūsu tēvs iekš debesīm]

Ak, ak! mans mīlais tēvs, vēl skan
No manas sirds jums pateikšan'
Par visu labu darišan'
Un mīlīgu apgādāšan',
Ko jūsu sirds man rādīja,
Kas man kā bērnu mīlēja.

Man vārdi trūkst, to izrunāt
Un jūs, kā klājas, godināt.
Bet Dievs gan visu labāk zin',
Ko maz tik mūsu sirds piemin.
Mūs' draugi ar', kas pazīst mūs,
Gan zin', kāds tēvs man bijāt jūs.

Man miesīgs tēvs ir mazu gan
Caur nāvi šķirdams atstāj's man',
Ne ar' no viņa gājuma,
Kas ir iekš mana padoma,
Bet viss, ko es iedzīvojuies,
Jūs' palīgā man laimojuies.

Tikko mans prāts izdomāja,
Jūs' mīlā roka rakstija,
Un sūtija, kur pieklājās;
Caur ko man laime vairojās.
Nebūtu man tāds paligs dots,
Tad nebūtu nei prieks, nei gods.

Un kas to visu izteikt var.
Ko tēvs pret savu bērnu dar'?
Ar vienu vārdu jāizsauc:
Kur var, tas tos aplaimot trauc.
Tā bij tas ar' ar jums un man'.
To atzīstu ar pateikšan'.

Nu griezīšos uz Jēzu Krist',
Kas par mums lāvies krustā sist,
Uzņemdamš mūsu grēku sod';
Un kas iekš sava vārda dod
Mums istu dzīvib', debess priek'
Kas mūžu mūžam mums paliek.

Ak Jēzu, Kungs tās godības,
Svēts avots pilns no mīlības,
Lai šis mans mīlais tēvs un draugs
Priekš tavām acīm dārgs un jauks
Ir tavā debessvalstībā:
Iecel to pilnā laimībā

Tu piemin' tavu solišan'
Tu uzņem, ko tas darij's man,
Itkā tas tev būt' darījis,
Un iecel to, kā solījis;
No mazuma iekš pilnības,
Iekš tavas prieka valstības.

Dod, ka šī miesa kapā dus
Bez visām briesmām viegl' un klus'
Un moda jaunā dienīņā

To pirmā augšamcelšanā,
Ka otra nave nevar spēt
To savos valgos paturēt.

Uzlūko ar' sirdsžēligi,
Ka mīlais pulciņš skumīgi
Pēc to vēl raud un žēlojas.
Ikkatra sirds gan vēlējas,
Ka tas vēl starp mums dzīvotu
Un savējus apgādātu.

Tu, mīlais tēvs to bāriņu
Un spēcīgs palīgs atraitņu,
Tos' tavās svētās rokās ņem,
Ko tas ir atstāj's uz šo zem';
Un vadi tos pēc skumības
Iekš jauka priek' un laimības.

Tavs svētais vaigs lai tiem atspīd
Pilns žēlastības katru brīd',
Ka tie uz tev' paļaudamies,
Var vienmēr svēti priecāties.
Paklausī mūs, sirdsžēlīgs tēvs,
Ko tavi bērni lūdzam mēs.

19. **Viņa gaišībai ģenerālgubernātoram
marķīzam Paulučijam**

[Indriķa paša sadomātā meldijā]

Lai tā mīlā dieniņa
Paliek mūžam svēta,
Kuņā mums šī laimiņa
Tapa novēlēta;
Kuņā Dievs jūs licis celt
Mums par galvinieku,
Ka caur jums mēs varam smelt
Dažu saldu prieku

Mums iekš dzimtas būšanas
Ar' gan labi klājās;
Bet tomēr uz brīvības
Katram prieki krājās. —
Mūsu cienīg' kungiem gan
Salda pateikšana
Par to dažkārt ausīs skan,
Itkā zvanīt zvana.

Kaut mūs' augstam Keizaram
Viss tas zināms klātu
Un mūs miļam lielkungam!
Tas tiem prieks ar' būtu,
Ka to darbs un gādāšan'
Laimīgi izdodas
Un ar prieku pateikšan'
No daudz sirdīm rodas.

Daudz līdz man' sauc mīļīgi:
Generāl gubernēr tētīt,
Mēs jūs vēlām mūžīgi
Augstam Dievam svētīt.
Caur jūs' rokām top paties'
Mums viss labums dalīts,
Viss, ko Keizars apņēmis,
Kļūst no jums izdarīts.

Kaut no viņpus Dīn' upes
Jel viens putnis skrietu,
Kas to, ko še dziedu es,
Tikuši sakrātu
Un tur čakli nonestu,
Līdz ar citu slavu,
Jūsu priekšā nomestu
Itkā medus dravu.

Taču mūsu pateikšan'
Vēl tik vāja būtu,

Ka jūs' labu darišan'
Maksāt tā nekļūtu.
Lai to maksā mīlais Dievs
Un uz ciltu ciltīm
Dod jūs' bērniem laimoties,
Še it tur kļūt svētim.

**20. Dziesma dēļ paskubināšanas uz
iesākšanu tās brīvības**

[Vecā Stendera meld.: Es, paldies Dievam, priecājos]

Nu, mīli brāļi, nu gan mūs
Sāks apkampt pamazām
Tā laime, ko jau daži jūs
Sen vēlat notīkam.

Jo mums šī gada Miķelis
Sauc katram astutam:
Nāks Jurgis, tas tev' atraisīs,
Tev būs kļūt svabadam.

Un Mārtiņš, tas ikkatram ar'
Izvaicā padomu.
Voi vēl pie kunga aprimt var
Iekš dzimtu pagastu?

Voi grib uz citu vietu iet,
Kamēr tiek brīvība?
Jo katram gan, kā pašam šķiet,
Jāmeklē laimība.

Tādēļ tā sirds man rūpējas
Jūs lūgt un skubināt,
Lai neviens velti priecājas
No dzimtenes atstāt.

Ko sevišķi kāds liktens spiež,
Tas ir gan citādi;

Bet kam tik kārums sirdi griež,
Lai aprimst prātīgi.

Uz jauniem putniem skataities,
Kam vēl nav spēka skriet,
Un no tiem pašiem mācaities,
Kā grūti tādiem iet.

Kas ir no ligzdas krituši,
Vairs nespēj iekšā kļūt,
Tek šurp un turp novārguši;
Kāds labums tiem var būt?

Tā būs ar jums, ja atstāsiet
Drīz pirmu dzīvokli
Un citu drīz nedabūsiet,
Dažs kļūs par vazakli.

Tāpēc es mīli lūdzu jūs
Ar drošu cerību:
Jums pacietīgi gaidīt būs
Līdz pilnu brīvību.

Es pazīstu vēl dažus ar'
Mūs' brāļu draudzībai,
Kas dažas tādas lietas dar',
Kas riebjas brīvībai.

Ja tādi nekļūs gudrāki,
Tad tiešām brīvība
Tos spiedīs daudz jo grūtāki
Kā dzimta būšana.

Nekurnējiet, jūs septiņi,
Kad astuts svabads top;
Jo tie nav Dieva bērniņi,
Kas skauģa prātu kop'.

Vai gribat lapām līdzī klūt,
Kas reizē plaukst un birst?
Ar cilvēkiem tā nevar būt,
Jauns dzem un vecais mirst.

Tādēļ ir ar' tā brīvība
Pēc augstu likumu
Uz kārtu kārtām dalīta
Caur gudru padomu.

Ja tā kā plūdi uzietu,
Daudz skādes notiktu;
Dažs posta vietā ieskrietu
Un bojā aizietu.

Piens bērniem pirmā uztura;
Jo cietu barību
Tiem nedrīkst dot, ka nedara
Tām miesām grūtību.

Tāpat mums ar' to brīvību
Ne visai drīz var ļaut; —
Daudz spētu gan ar gudrību —
Šos zelta augļus plaut.

Bet dažs caur lielu ģeķību
Sev aplam skādētu
Un tā šo dārgo laimību
It ļaunu darītu.

Tiem kokiem pirmāk izšķīlas
Tik mazas lapiņas,
Pēc tie ar ziediem pušķojas,
Tad augļi parādās.

Tā iesākot mums brīvību,
Mazs labums no tās būs;
Bet valkājot ar gudrību,
Tā zeltam līdzī klūs.

Tik dzīvojiet vienprātīgi
Un esat mierīgi,
Tad baudīsiet vienaldzīgi
To laimi priecīgi.

Ja tumšā prātā trakosiet
Pret augstiem likumiem,
Necienīgus sev darīsiet
Priekš Diev' un cilvēkiem.

Un ja vēl kļūtu zaudāma
Caur to tā brīvība,
Kas tagad katram gaidāma
Kā zelta laimība,

Tad bērnu bērni lādētu
Jūs' kapus dusmīgi
Un pastaros vēl sūdzētu
Par jums nežēlīgi.

Ak brāļi! brāļi! sargaities
No ķildu celšanas
Un cienīgi sataisaities
Pie jaunas būšanas!

Iekš jaunām sirdīm sildāmi
To dārgu dāvanu,
Jel gādājiet, ciek spēdami,
Par skolu kopšanu.

Gan rasies labi kungi ar',
Kas nāks jums palīgā,
Kad redzēs tie, ka katris dar'
Ciek spēj, kas vajaga.

21. Brīvestības precības

[Vecā Stendera meld.: Es, paldies Dievam, priecājos]

Pirmāk draugidzied:

No Diev' un mūsu Ķeizara
Tā brīvestība nāk,
Tik brīnišķi, ka jāsaka,
Viens bagāts brūtģans sāk

Pēc brūtes precēt, kam nekās
Nerodas padomā;
Ko vienīgi izredzēj's tas
Ir vaiga skaistumā.

Šī nabadzīte labprāt gan
To laimi saņemtu,
Ja dažā lišķa mānošan'
Tai priekšā nenāktu.

Daudz bābas viņai ausīs mēļš,
Lai uz to nedomā,
Ka viltģigs esot viņa ceļš —
Viņš liks to apsmieklā.

„Pēc ko tad tas tā ilgojas
Un kāzas nedara! —
Viņš tiešām citu meklējas,
Bet tai to nesaka.“

Nebēdā, zelta meitiņa,
Tas nevaids viltģigs vģrs;
Lai tev ir droša sirsniņa,
Jo viņa ceļš ir tģrs.

Tu redzi, viņa smaidģigs vaigs
Tev atspģid priecģigi,
Un viņa roka, kad bģs laģks,
Tev' apkamps mģlģgi.

Brūte dzied:

Kā varētu es priecāties
Un sirdi drošināt
Pret tādu, kam ir vēlēj's Dievs
Daudz lielas mantas krāt.

Man tēvs ir mazai nomiris
Un māte atraitne,
Redz, neviens man ko gādājis —
Es plika sērdiene.

Brūtgāns dzied:

Pēc mantām es nelūkoju,
Tās ir man pašam gan;
Bet tikai draugu meklēju
Pēc savu patīkšan'.

Kad tava sirds iekš mīlības
Man taisni pieķersies,
Tad ņemsi no tās svētības,
Ko man ir devis Dievs,

Kas patiks tev; un mājosi
Iekš maniem dzīvokļiem,
Un manu prieku vairosi
Caur goda tikumiem.

Brūte dzied:

Starp prieku un starp bailību
Sirds, šķiet, ka pušu lūst,
Uz nedomātu laimību
Daudz asariņas plūst.

Kā varēšu es uzskatīt
To narija jaukumu,
No dārziem, laukiem sagaidīt
To augļu pilnumu.

Brūtgāns dzied:

Liec nost jel gaŗas izrunas,
Labs drīz top pazīstams,
Kam pilna laime atronas,
Pirms ceļš drīz aizmirstams.

Sniedz šurp tad tavu rociņu,
Ka mani draugi redz,
Un līdz to tavu sirsniņu,
Lai debess miers mūs sedz.

Uzdiedat, draugi, priecīgi
Un laimes vēlējat,
Lai Dievs jums maksā pilnīgi,
Kas mūs savēstijāt.

Draugi dzied:

Kāds prieks gan varēs būt jo gards,
Kā tagad izdzirdams!
Pastāvīgi šis goda vārds:
Tas pār's vairs nešķirams.

Nu visa mūsu rūpēšan'
Ar prieku pabeigta,
Un mūsu siržu vēlēšan'
Ar godu pildīta.

Mēs dziedam visi priecīgi
Un vēlam sirsnīgi,
Šim pāram saiet laimīgi
Un dzīvot mūžīgi.

Lai Dievs tas tēvs tās mīlibas
Jūs abus izpušķo
Un jums no savas svētības
Daudz saldus priekus dod.

Lai jūsu bērnu bērniņi
Iekš goda zied un zeļ,
Un tā kā zaļi zariņi
Daud jaunus augļus ceļ.

Brūtes audzinātājs tēvs dzied:

Ej nu ar prieku vesela
Iekš jaunu dzīvošan' —
Tu biji man paklausīga,
Tev vēl labklāšan'.

Es gadiem tevi audzēju
Ar gudru padomu
Un kā pieklājas vadiju
Uz labu tikumu.

Ir priekus dažkārt vēlēju,
Kad tevim gribējās;
Kā bērnu jau tev' mīlēju,
Caur man' tev laimējās.

Nebūt' es pie tev' darījis,
Kā klājas kristītiem,
Tad nebūt' uz tev' lūkojis
Viens draugs no bagātiem.

Brūte dzied:

Jā, tētīt, tava mācība
Un gudra gādāšan'
Būs man vēl sirdī priecība
Iekš jaunu dzīvošan'.

Es gribu, kad vien satikšu,
Tev' godam apcienīt,
Vēl saviem bērniem stāstīšu,
Kāds padoms pie tev' mīt.

Tēvs dzied:

Tu ātri man' aizrunāji,
Klus', man vēl ir viens vārds.
Uz ko tu nemaz domāji,
Kas būs tev sirdī gards.

Es gribu kāzu rītā ar'
Tev godam apgādāt.
Ka katris pie tev' redzēt var
Šo manu labu prāt'.

22. **Bēdu pilnas Jāņu dienas**

[Meld.: Blühe, liebes Veilchen]

Gan tas dabas jaukums
Sirdi priecina,
Tomēr vēl dažs trūkums
To noskumdina.
Dažs caur grūtām bēdām
Iekš tām prieka pēdām
Iet bez cerības,
Pilns no bailības.

Jebšu zeļ gan jauki
Zāl' un puķītes,
Taču daži lauki,
Kas dod maizītes,
Ļoti vāji rādās!
Bailes prātā stādās —
Ka joprojām mūs
Trūkums gan pārgūs.

Jo tā rudens sēja
Dažā vietā gan
Knapi atzelt spēja,
Ka ar noskumšan'
Daži uz to rauga
Kā uz slima drauga,

Kas maz cerību
Dod uz priecību.

Vasarājas lauki
Ar' caur vājību
Neapkopti jauki,
Maz dod priecību;
Visur, kur vien griežas,
Bailes virsū spiežas.
Maz kur atrast var
To kas prieku dar'.

Ir tās Jāņu dienas,
Kas gandrīz jau klāt,
Bēdu pilnas viņas.
Dažs ar skumju prāt'
Nopūšas un vaida
Un to laiku gaida —
Kur tam prasīts kļūs,
Kas uzticēts būs.

Tam gan slikti klājas,
Kas ir aizņēmis,
Kad tam dusmas krājas,
Kas ir aizdevis,
Ir tam bēdas rodas,
Kuņam neizdodas
Ņemt, kur pieklājas —
Visi bēdājas.

Kaut jel visi būtu
Līdz pacietīgi!
Un nedzirdēts kļūtu
Nekas briesmīgi.
Tu gan darīt vari,
Mīlais tēvs, jel dari
Mier' un mīlību
Mums par priecību.

23. Uz nelaika ķeizarienes Elizabetes
Aleksijevnas nomiršanu

[Kr. Firekera meld.: Dievs mūsu tēvs iekš debesīm]

Uz mūžību, uz mūžību
Mans prieks, ne uz šo dzīvību!
Tur ir mans draudziņš aizgājis,
Kas mani no sirds milējis;
Tur arī skubinās mans prāts,
Šis zemes prieks top nicināts.

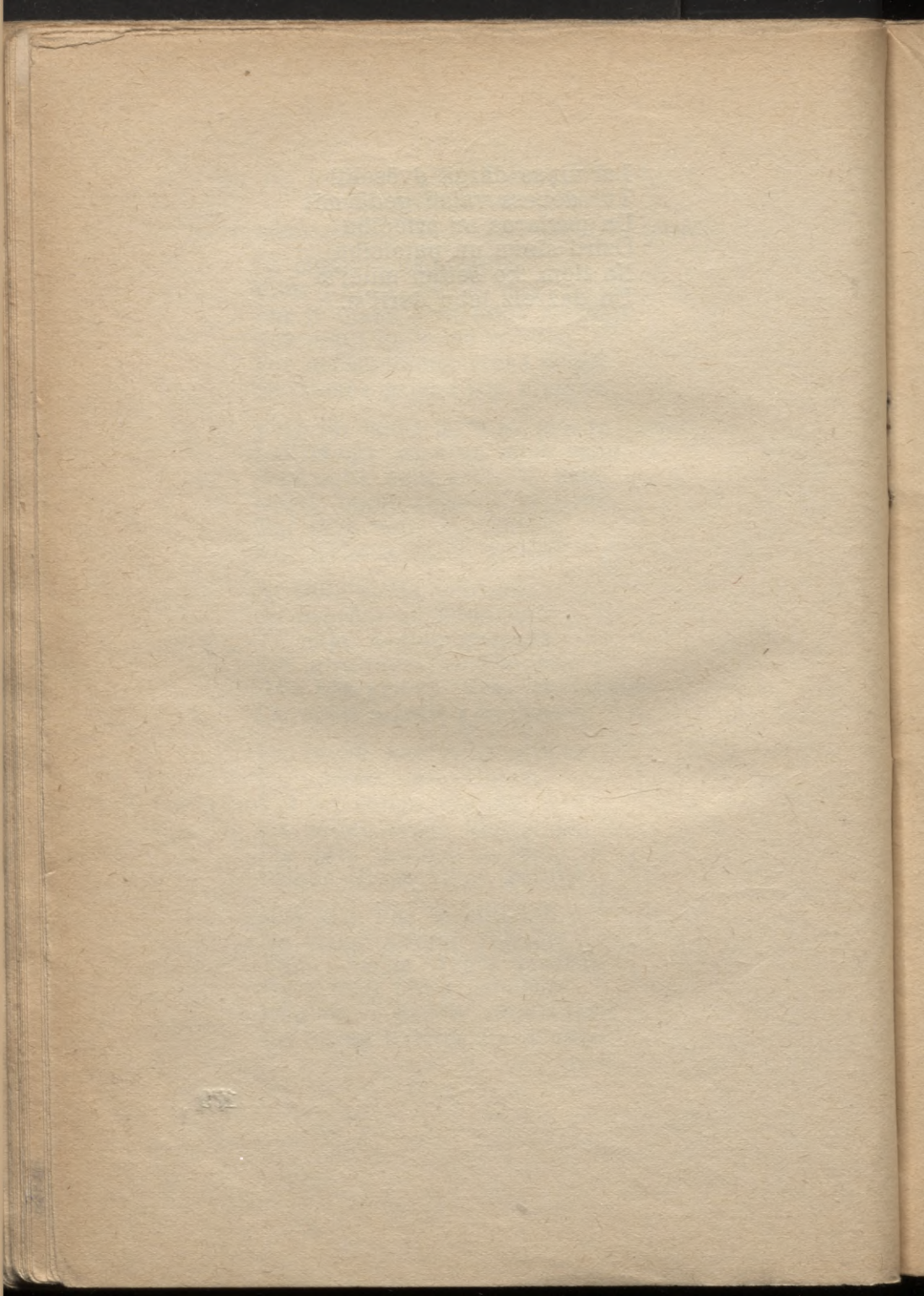
Turp lai mans gars ar prieku brauc,
Lai liksmi balss un mēle sauc:
Man netik šeit; ardievu, zem',
Dievs, manu dvēselit' pieņem
Tur tavā debess valstībā,
Kur Kristus valda godībā.

Ar tādu svētu vēlēšan',
Ar asarām un nopūšan',
Tā mīla, augsta gaspaža
Jeb atraitne mūs' Ķeizara,
Gan būs priekš Dieva zemoj'sies
Un svēti nomirt vēlēj'sies.

Un Dievs, kas milē milīgus
Un apžēlo sirdsžēlīgus,
Tai arī žēlīgs rādījās,
Ka tā jau tagad liksmojas
Pie sava drauga mūžībā.
Priekš Dieva vaiga godībā.

Mēs visi, kas to milējam,
No visām sirdīm vēlējam
Tām miesām vieglu dusēšan'
Un prieka pilnu uzcelšan',
Kad Dieva bazūn' skanēt sāks
Un Jēzus Kristus tiesā nāks.

Lai viņas dārgā dvēselit'
Tur debess valstī godā mīt
Un pastaņos ar prīcību
Dzird slavu un pateicību
No tiem, ko šeitān mīlēj'si
Un dažreiz labu darij'si.

KOMMENTÄRI

ΚΟΜΜΕΤΑΡΙΑ

Neredzīgā Indriķa dziesmas

Neredzīgā Indriķa dziesmu *tematika* ir ļoti mazā mērā saistīta ar aklā dziesminieka subjektīviem pārdzīvojumiem un viņa laikmeta un tuvākās apkārtnes dzimtļaužu dzīvi. Mēs varam gan iedomāties, ka viņa neuzrakstītās un neiespiestās dzejas būs atspoguļojušas dzīves īstenību daudz konkrētākā veidā un ka taisni tāpēc viņa labvēļi (un arī aizbildņi!) aiz saprotamiem iemesliem nebūs turējuši par vajadzīgu tās laist atklātībā.

Katrā ziņā mums jāsaprot, ka līdz mums nonākušie Neredzīgā Indriķa dziesmu teksti ir tikai *fragmentāra izlase*. Šo dziesmu žanrs taču dod mums iespēju noģist, ka Neredzīgā Indriķa doma un dzejiskā interese ir sniegusies tālu pāri dzimtļaužu sētas robežām.

Neredzīgā Indriķa dziesmu tekstu iespiedumā esam turējušies pie tādas kārtības, kādā tās pasniegtas K. G. Elverfelda 1806. gada izdevumā (L. Bērziņa izdevumā šī kārtība sagrozīta) un kādā vēl citas parādījušās atklātībā. Tanī pašē kārtībā šeit pasniedzam arī *kommentārus*, kas nepieciešami dziesmu tekstu pilnīgākai izpratnei.

Pirmās 14 dziesmas atrodamas Elverfelda (1806. g.) izdevumā, pārējās tikušas iespiestas periodikā.

Visās šeit iespēstajās Neredzīgā Indriķa dziesmās grozīta tikai rakstība: veclaicīgās rakstības vietā ņemta mūsu tagadējā ortogrāfija. Bet pati valoda ar visām tās īpatnībām (un arī kļūdām) atstāta negrozīta, lai dziesmas nezaudētu savu vēsturisko kolorītu.

1. Rīta dziesma ir pirmais Neredzīgā Indriķa sacerējums, kas parādījies atklātībā: Apriķu mācītājs K. G. Elverfelds to ievietojis Stefenhāgena izdevumā: *Wezza un Jauna Laika-grahmata us to 1807. gaddu*, līdz ar to pasniedzams ziņas par šīs dziesmas autoru. Rakstā „*Neredzīgs dziesmu darītājs*“ Elverfelds saka:

„Šeitān Kurzemē dzīvo vēl tagad pie Apriķu ļaudīm viens zemnieku vīrs, Indriķis vārdā, kam savā piektā gadā no niknām baķēm abu acu gaismiņa aizņemta tape, tā kā viņš gluži neredzīgs un akls palike un tagad 24 gadu vecs ir. Ļoti maza un pavāja ir tā atminēšana no tā, ko viņš iekš pirmajiem gadiem savas dzīvības rēdzējis ir. Bet jebšu šī niknā sērga viņam daudz ņēma un lielu trūkumu darija, tad tomēr labdarīga daba, to atlīdzinādama, deve viņam ļoti košu smalkumu pie citiem jušanas spēkiem, jautru prātu un allaž priecīgu sirdi. Dzirdēšanas un taustīšanas spēki viņam visvairāk ļoti smalki un stipri ir; jo visas zināmās koku slakas viņš, mizu aptaustīdams, kā arī daudz dažādas puķes un zāles, gan caur ošanu, bet labāki vēl caur taustīšanu prot izšķirt. Viņa vaigs jauks un mīlīgs rāda, ka labprātība un mīlība viņa sirdī mājō un katram smaidīdama grib sacīt: es tomēr visai ne-

laimīgs neesmu. To dara tā debess liesmiņa, kas viņa prātu apskaidro, un tā bezviltīgā svētā ticība iekš Dievu, kas viņa sirdi valda. Kad cilvēks no zemas kārtas, kur bez tā daudz zināšanas un gudrības netop mācītas, un vēl bez visu acu gaismu, tomēr uz tādām augstām domām un manīšanām cilājas, kā šis nabags neredzīgs; tad tiešām tāds lielu godu pelna. Bez tām pirmajām Dieva vārda mācībām, ko viņš līdz ar citiem bērniem no šīs draudzes mācītāja dabūja, tape viņš vēl īpaši no dziedātāja mācīts, kas, jebšu arī latvietis būdams, caur samanību un gudra prāta cilāšanu no daudz citiem savas kārtas izšķiras; un pats viņš arvienu vēl darbojas, savu saprašānu apgaismot caur to, ka viņš daudz pie Dieva vārda klausīšanas baznīcā nāce, un brālis, kas arī no baķēm vienacis tape, viņam no dažām latviešu grāmatām brīžiem ko priekšā lasīja. Tēvs viņam jau āgri nomira, laba māte un godīgs saimnieks, viņa radnieks, cik spēdami darbojās caur labām mācībām un priekšzīmēm tās labas atzišanas un manīšanas vēl vairot un stiprināt, kas no Dieva vārda un grāmatas lasīšanas viņa sirdī jau iespīestas bij. Citas ziņas un gudrības, kas jau pie šīs kārtas ļaudīm bez tā retas un pavājas ir, nevarēja viņš citur dabūt, kā vien caur sarunāšanām ar citiem.

Bet kas var tādu garu saturēt, kuŗu Dievs ar iekšķīgiem spēkiem apdāvinājis? Viegli un ātri iemācījās šis neredzīgais dažādus zemnieku darbus, kur taustīšana var acu trūkumu atlīdzināt. Mājas un lopu kopšanu viņš ar tādu apdomību un uzticību prot

apgādāt, ka saimnieks, kad tam uz ceļu jeb citiem no mājām atstatiem darbiem jāiet, nevienam citam tik droši uzticēt var kā šim neredzīgajam. Bez tā viņš arī tikls skroderis ir, un nevien sev pašam, bet arī citiem, kad viņam kādu apgērbu dod, ko viņš tad šūda, pataustīdams izmeklē, tādu pašu itin koši griež un šuj. Brīžiem tumšā naktī dzird, ka viņš ar šķērēm strādādams drānas griež; jo viņam diena jeb nakts līdz tam ir vienādas, es saku līdz tam, jo caur iekšķīgu manīšanu un mājas ļaužu strādāšanu jeb dusu, viņš rīta jeb vakara laiku gan īsti prot izšķirt. Rīta un vakara pātarus viņš nekad neaizmirst, bet pats mājas ļaudis sasauc un ar svētu dziesmu iesāk, kuŗu viņš daudz no galvas ir lēti iemācījies.

Bet kas viņu vēl īpaši no citiem izšķir, ir tā savādā vieglība, ar kuŗu viņš dziesmas dažādas taisa, kas ļoti patīk, un tiešām kā gara darbi viena neredzīga zemnieka, kas tik maģ un grūti varēja mācīties, apbrīnojams ir. Visvairāk viņam garīgas dziesmas labi izdodas; gan tāpēc, ka no ārīgām lietām viņa zināšana dēļ gaismas trūkuma maza un pavāja ir. Tomēr viņa dziesmas dažādas ir, gan no dabas darbiem, gada kārtām, mājas dzīvošanas, tēvu zemes un sirds modināšanām uz slavu, mīlestību un pateicību pret Dievu. Kad kādu dziesmiņu izdomājis, tad to no galvas zin un pēc ilga laika atkal skaidri var sacīt, ka ne vārds netrūkst. Pirmajās dziesmas jeb ziņģes viņš bez kārtas taisīja, kamēr dziedātājs viņu uzrunāja arī kārtīgas dziesmas tādas taisīt, kur vārdi pantiņos saskan, un tamēr viņš

citas vairs netaisa, kā vien tādas, un tās pirmajās tagad jau aizmirsis. Pats viņš savas dziesmiņas uz jaukām meldijām arī dziedāt prot. — Viņas taps Jelgavā rakstos iespiestas un par lētu naudu pārdotas, un es ticu, ka tās no latviešiem labprāt taps pirktas un lasītas, gan tādēļ, ka košas un jaukas, gan arī, ka no neredzīga zemnieku vīra ir izdomātas.

Šeitān ir viena raudzīšanai.“

„Raudzīšanai“ (t. i. paraugam) Elverfelds nu pasniedzis *Rita dziesmu*, kas kā pirmā arī ievietota *Tā neredzīga Indriķa dziesmu* 1806. g. izdevumā, uz kuŗu norādīts nulē citētajās piezīmēs.

Šī pati dziesma uzņemta Vidzemes dziesmu grāmatas 1809. gada izdevumā (negrozītā veidā paturēta arī 1833. gada izdevumā), bet tur tā sniegta māc. Ģirģensonā redakcijā resp. pārlabojumā, Tās teksts (№ 651.) dziesmu grāmatas ortografijā ir šāds:

1. Kungs! pirms ta saule parahdahs,
Sirds jau eeksch tewis preezajahs, Un
lihgsmā slawe tewi. Aismigguschu Is-
glahbdams, tu Man saldu meegu dewi.

2. Zaur tawu sinpu ween tas nahk,
Ka laimē aust schi deena sahk, Ko es
ar preeku baudu. Tu arridsan, Tehws!
schehlo man, Kad sawās behdās raudu.

3. Us tewi ween paļaudamees, Scho
jaunu deenu usmohdees, Tew peeluhg-
dams cesahku. Tew nodohdohs, Tew
pawehlos, Zeek wahj'neeks saprast
mahku,

4. Man tawas tehwa-rohkas ness;
Pasargi, Tehtiht! man. ka es Nekahdu
ļauņu darru, Bet paklausohT Tew gohdu
doht, Un drohschs buht allasch warru!

N. I. — G.

Burti N. I. — G. nozīmē: Neredzīgais Indriķis — Ģirģensons.

2. Ziemas dziesma. Vācu dzejnieks *Ulrichs fon Šlipenbachs* šo un vēl *Par savu bēdu pilnu būšanu* (sk. 4. piez.) savā tulkojumā ievietojis vispirms Kocebū un Merķeļa žurnālā *Der Freimütige*, kas iznāca Berlīnē (1806. g.). Pēc tam viņš vēl abas šīs dziesmas ievietojis savā almanachā, kas ar vienādu saturu parādījies divējādos nosaukumos: 1. *Wega*. Ein poetisches Taschenbuch für den Norden, Mitau 1809. un 2. *Sammlung Nordischer Gedichte*. Poetisches Taschenbuch der Nordens; der Kuronia vierte Sammlung, Riga 1809. (136.—138. lpp.). Tulkotāja piezīmē (136. lpp.) lasām (latv. tulkojumā):

„Dabas dzejnieks *Indriķis*, kuŗa labi izdevušos ģīmetni un pāris oriģinālam atbilstošu tulkojumu pasniedzam lasītājiem, ir latviešu zemnieks, Apriķu muižai, Kurzemē, piederīgs dzimtcilvēks. Kopš sava devītā dzīves gada viņš ir pilnīgi akls; bet viņš ir uzglabājis skaidrus dabas priekšstatus, kas viņu allaž nodarbina. Viņam ir ārkārtīgi laba atmiņa; visas savas dziesmas viņš dzied skaļā, pilnā balsī, pa daļai pēc pazīstamām, pa daļai pēc paša izdomātām meldijām. Viņš prot sacīt no galvas veselus garus sprediķus, un visās savās izpausmēs ir ģeniāls cilvēks. Viņš ir sacerējis vairākas

dziesmas, kuŗās ir vietas, kas ir Osiāna cienīgas. Apriķu mācītājam Elverfelda kungam patiesi pieder lieli nopelni, jo viņš ir cik necik izglītojis šo dabas dzejnieku, kas ir uzskatāms par pirmo latviešu rakstnieku, kas cēlies no zemniekiem. Viņa dziesmas, kas 1807. g. iznākušas pie Stefenhāgena un dēla, ir Kurzemē vispār pazīstamas."

Šinī Šlipenbacha piezīmē ieviesušās dažas kļūdas: mums jātic Elverfeldam (kas savas draudzes locekli taču labāk pazina), ka Neredzīgais Indriķis kļuvis akls jau piecu gadu vecumā (sk. 1. piez.); Neredzīgā Indriķa dziesmu pirmais izdevums datēts ar 1806., nevis 1807. gadu.

Ļoti zīmīgs ir Neredzīgā Indriķa salīdzinājums ar Osiānu (īriski Oissin jeb Ossein), seno ķeltu bardu, kas savukārt ir ticis stādīts līdzās legendārajam Homēram (sk. Dr. Johannes Scher: *Illustrierte Geschichte der Weltliteratur*, II, S. 6).

Šlipenbacha tulkojums (ar virsrakstu *Der Winter*), diemžēl, pilnīgi neatdarina oriģinālu: Neredzīgā Indriķa dziesma sacerēta četrpēdu jambos ar vienzilbīgām atskaņām, kurpretī Šlipenbacha tulkojumā rindas viscaur nobeidzas divzilbīgām atskaņām. Citādi tulkojums resp. atdzejojums labi atbilst oriģinālam. Piem.:

Orīģ.: Jau ir viss glītums aizgājis,
Balts deķis zem' ir aplājis...

Tulk.: Schon ist das Liebliche vergangen,
Mit weisser Deck' die Erde überhangen...

Šo pašu dziesmu *Elverfelds* līdz ar ziņām par neredzīgo dziesminieku (Nachricht an

das Publikum über einen blinden lettischen Dichter) pasniedzis Jelgavas žurnālā *Wöchentliche Unterhaltungen* für Liebhaber deutscher Lektüre in Russland (№ 9., 1806. g. 26. februārī).

3. **Pavasara dziesmas rāda**, ka neredzīgais dziesminieks patiesi, kā Šlipenbachs saka (sk. 2. piez.), ir uzglabājis „*skaidrus dabas priekšstatus*“ no savas agrās bērnības, kad viņš bija redzīgs: viņš vēl arvienu redz, kā „saule mirdzina“, „viss no jauna zaļojas“, „zāle zaļot sāk“, „mazā skudriņa steidz uz sava ceļiņa“, „puķes — koki zied“, „katrs asniņš stobru ceļ“ u. tml.

4. **Par savu pašu bēdu pilnu būšanu**, ka tam acu gaisma trūkst, ir otra *Šlipenbacha* tulkotā dziesma (arī ievietota 1809. g. almanachā). Bet šis tulkojums tik labi neatbilst oriģinālam kā „Ziemas dziesmas“ atdzejojums: oriģinālā ir 15 astoņrindu panti, kurpretī Šlipenbachs atdzejojis tikai 9 pantus, pie tam neturoties pie Neredzīgā Indriķa pantmēra; oriģināls sacerēts trīspēdu trochajā, bet atdzejojums — trīspēdu jambā. Piem.:

Oriģ.: Manās tumšās mājās
Ir man bēdu gan...

Tulk.: In meiner dunkeln Kammer
Hab' ich der Noth genug...

To pašu dziesmu (tikai savā tulkojumā) Šlipenbachs ievietoja savā ceļojumu aprakstu grāmatā *Malerische Wanderungen durch Kurland* (1809.). Nodaļā *Appricken* nav nekādu dabas aprakstu, tikai pastāstīts par

neredzīgo dziesminieku un tā labvēli, mācītāju Elverfeldu. Tur viņš lasītājiem pasniedzis arī šo dziesmu (126.—128. lpp.).

Māc. Girģensona pārlabojumā un saīsinātā veidā šī dziesma uzņemta arī *Vidzemes dziesmu grāmatas* 1809. g. un 1833. g. izdevumā. Dziesmu grāmatas teksts (№ 497) ir šāds (pēc meld.: Bez palīga atstājis vai Ceļš ir man apakš kājām):

1. Man sawâs tumschâs mahjâs Irr
leelu behdu gan. Tas, kam scheid labbi
klahjahs, Ne proht, kâ gr̄uhti man Jadau-
sahs un jamaldahs Irr beesâ tumsibâ;
Bet tatschu jasawaldahs, Kad sirds tohp
behdiga.

2. Ja Deews pee man nebuhtu, Man
glahbdams ustizzigs, Ak! ahtri gan tad
kļuhtu Es nabbags neredsigš Jau skahdê
daschâs leetâs. Bet Deews, kas mani
reds, No breesmahm wissâs weetâs Man
schehligš glahb un sedš.

3. Ja gudru sapraschanu Deews ne
usturejis, Un jautru taustischanu Par
azzim ne dewis, Kas tad ar man no-
tiktu? Ak, kâ tad nowahrgtu! Deews
sin', kur tad paliktu, Kur weetu at-
rastu!

4. Bet lai gan daschas behdas Man
mannu sirdi speesch, Tak juhtu Deewa
pehdas, Kas wissu man nospreesch.
Preeksch man arr manna teesa, Ko pa-
ehst gan atleek; Zeesch truhkumu ta
meesa: Gars zaur to gudraks teek.

5. Tapehz man nebuhs smahdet To Deewa gudribu, Ja sew negribbu skahdeht Un saudeht laimibu. Ta saule semmi silda Ak! teescham arr' preeksch man; Ta to ar augleem pilda, Ka arr' preeksch man buhs gan.

6. Lai darbu mannahm rokahm Arr' gaisums gan neschkirr, Lai tas ar leelahm mokahm Gan jastrahda man irr; Kas par to kaisch? ko darram, To tãpat tumsibã, Eeraddis, darriht warru, Kã citti gaischumã.

7. Kad citti mahzahs skohlã Dauds labbãs grahmatãs, Kas wiñneem preeku sohla Un zaur ko wairojahs Ta gudra sapraschana, Gan schehl tad prahtam irr, Ka sew aisleegtu manna, Ko zitteem Deews peeschkirr.

8. Bet sirds ar mannu garru Irr mannas grahmatas, Ko gaismã lassieht warru Un arr' eeksch tumsibas. Tahs man ne paleek mahjãs, Bet irr man wissur klaht; Jo wissur, kas man klahjahs, Es warru apdohmaht.

9. Man lappas darra kohku, Kahds ir, pasihstamu, Ja tik ar sawu rohku To qerdams aisñemmu. Es puqki sinnu, kahda Ta tuwumã man seed; To wiñnas smakka rahda, Man putniñi arr dseed.

10. Man zellu neredsamu Ar azzim, staigajoht, Padarra atrohdamu Mans speekis pataustoht; Un paschas mannas kahjas Jau sohjus noskaita, Zik wiñnu

irr lihds mahjas, Kad prahts to nedohma.

11. Lai smeijahs neprahctigi, Kad brihscham apmaldohs; Buhs gan arr' labprahctigi, Ka sawu rohku dohs, Us zellu uswesdami, Kad krihtu, zeldami, Wissadi schehlodami; Lai Deews tohs apshehti.

12. Nu tad, Deews! es pateikschu Tew par scho dsihwibu; Un, kamehr to nebeigschu, Es tev paklausischu. Ko redseht sche ne warru, Man jaukaks atspihdehs, Kad meesas mannu garru Wairs tumsâ ne turrehs.

N. I. — G.

5. **Milestības laime** ir laicīga satura mājas dzives apceres dziesma. Sal. ar to divas turpmākās *Milestības dziesmas*, (8. un 9. piez.). Šinī dziesmā (4. pantā) pazib kāds interesants izteiciens: „Iekš *cilvēcības* laimēties“. J. Lautenbachs piezīmē: „Šai vārdā „cilvēcība“ uzejam, jebšu jo šicīnas pēdas no abstraktas refleksijas jeb filozofiskas domāšanas (Balss 1901., № 52.). Zīmīgi, ka Kocebū un Merķeļa žurnālā *Der Freimütige* (1805. g., № 54.) Albersa (tā laika vācu dzejnieka un latviešiem draudzīga publicista) polēmiskajā rakstā *Cultur der Letten in Kurland* arī pazib prasība: ceļot skolas, zemnieki jāaudzina uz cilvēcību (zum Menschen).

6. **Māju laime** ir Vecā Stendera ietekmē sacerēta dziesma: pēc satura tuva Sētas laimei un Labam saimniekam, pēc formas — Slipku dancim.

7. **Īīta dziesma** mazā mērā atspoguļo dziesminieka subjektīvās dabas un darba dzīves izjūtas, tā drīzāk ir programmātiska apcere Vecā Stendera garā, kā godīgam zemniekam jāpavada savas dienas. Zīmīgs ir pats dziesmas sākums: neredzīgais dziesminieks runā par saulīti, kas no miega sauc. Viņu pašu tomēr saulīte nekad nemo-dināja...

8. un 9. **Mīlestības dziesma**. Abi šie dziedājumi, kā liekas, ir vistiešākie Indriķa paša intīmo izjūtu atspoguļojumi. Mēs zi-nām, ka viņam bija iecerēta līgava, kalpone Anna, ar kuru viņš arī 1807. gadā apprecē-jās. Tikai viņš gluži kā viduslaiku bruņ-nieks vai minnezengers „neuzdrīkstas pat še pie vārda saukt savu „dāmu“, savu mī-lāko“ (J. Lautenbachs — Balss 1901., № 52.).

10. **Uz savu tēvu zemi Kurzemi**. Šī dziesma raksturīgāk par visām citām at-spoguļo to ideoloģiju, kas jau priekš Man-ceļa laikiem izpaudās mācītāju sprediķos, tāpat arī Vecā Stendera dzejā. Neredzīgais Indriķis grib būt pieticīgs un paklausīgs dzimteilvēks, un par kungu un zemnieku at-tiecībām viņš runā, gandrīz vārdu pa vārdam atkārtodams Vecā Stendera didaktiku. Piem.:

Vecais Stenders zemnieku vārdā runā uz kungiem — „laimes tēviem“:

Ka jāstrādā priekš jums, jūs laimes tēvi,
To visā sirdī darīšu;
Un jūs jo vairāk būsiēt tēvi,
Kad jūsu sirdis pelnīsim.
Mēs kalposim jums priecīgi,
Tad visi būsim laimīgi.

Bet „maizes tēvi“ — zemnieki norāda kungiem:

Tad dzīvojiet ar prātu,
Jūs mantosiet caur sātu
To Dieva svētību
Pie ļaužu vieglumu.

Neredzīgais Indriķis to pašu domu parafrazē šādos vārdos:

Lai ļaudis kungiem strādā,
Kā godam pieklājas
Un allaž par to gādā,
Ka kungiem laimējas.
Lai kungi ļaudis taupa
Un dzīvo sātīgi,
Ne aplam dzen un laupa,
Tad kļūs tie svētīgi.

Pēc 9. panta 1806. g. izdevumā atrodam šādu Elverfelda piezīmi: „Šos vārdus beidzot, Indriķis uz mani, kas to dziesmu pēc viņa vārdiem norakstīja, sacīja: „Bet nu man arīdzan ar kurzemniekiem maķenīt jā-rājas!“ Un to sacījis, dziedāja viņš vēl, kā tūdaļ lasīsiet.“ Un tad seko vēl 5 panti, kuŗos Neredzīgais Indriķis pārmet kūtrību skolu celšanā. Kas ir šie „kurzemnieki“, kuŗus viņš grib norāt: kungi vai zemnieki? Kam „ķeizars sūta vēsti“ un sola daudz naudas, lai uzceltu skolu pie katras baznīcas? Šis bāriens nepārprotamā kārtā ir adresēts muižniekiem. Neredzīgais Indriķis te ir domājis par *Aleksandra I* liberālās valdīšanas sākumā (1804. g.) izdoto *skolu likumu* (Уставъ учебныхъ заведений, подвѣдомыхъ университетамъ), kas paredzēja, ka arī Kur-

zemē katrā draudzē jāceļ skola. Kā Kurzemes muižnieki izpildīja šo likumu, par to lasām *A. Viča* Latviešu skolu vēsturē II, 1926. (13.--14. lpp.): Kurzemes muižnieki jaunus dr. skolu noteikumus saņēma kā pārāk „revolucionāru“ rīkojumu. — Kad jauno dr. skolu projektu Baltijas ģenerālgubernātors grāfs Bukshevdens piesūtīja Kurzemes muižniecības priekšniekam baronam Korfam, pieprasīdams pēdējā priekšlikumus par projekta realizēšanu, Korfs lēnā garā nodeva dr. skolas noteikumus atsevišķu ķirspēļu muižnieku atsauksmei. Tādai pat atsauksmei noteikumi tika doti visām Kurzemes pilsētām. Atsauksmes ienāca visai gausi, un lai gan grāfs Bukshevdens vairākkārtīgi pieprasīja dot drīzu atbildi, tāda nāca tikai 1806. g. 11. septembrī. Kurzemes muižniecība vai nu katēgoriski atteicās dibināt dr. skolas, vai arī (dažas ķirspēles) izvairījās dot kaut kādu solījumu šinī ziņā. Visu kopā resumējot, muižniecības maršāls Korfs paziņoja, ka — tā kā muižas jau gādājis, lai viņu novadu bērni būtu pienācīgi mācīti, tad izturēšanās pret projektēto draudžu skolu dibināšanu vispār esot noraidoša (Korfa raksts 1806. g. 6. sept.). Sakarā ar šo paziņojumu, Kurzemes guberņas valde visus atsevišķu ķirspēļu muižnieku rakstus nosūtīja ģenerālgubernātoram, un ar to faktiski dr. skolu noorganizēšana Kurzemē pēc augšminētā valdības plāna uz visiem laikiem izbeidzās.“ Šāda muižnieku rīcība Neredzīgajam Indriķim, kas bieži satikās ar latviešu zemniekiem draudzīgo un labvēlīgo mācītāju Elverfeldu, nevarēja būt nezināma, tāpēc

viņš savas dziesmas beigās iedrošinājies arī „maķenit rāties“, gan baidīdamies runāt tieši par muižnieku, bet „kurzemnieku“ nosodāmo izturēšanos skolu lietās.

Šeit pieminētais Kurzemes muižniecības maršals ir Priekules īpašnieks, Kārlis Nikolajs Korfs; tā radnieks, Apriķu un Ziemupes īpašnieks Korfs, laikam ir bijis labvēlīgāk noskaņots pret latviešu zemniekiem, kā to vismaz rāda viņa rūpes par Neredzīgo Indriķi un atbalsts tā dziesmu iespīšanai. Taču arī par viņu nav nekādu ziņu, kas liecinātu, ka viņš būtu centies izpildīt 1804. gada likumu par skolām.

Neredzīgā Indriķa tālākā „rāšanās“ ir mazliet neskaidra; liekas pat, ka viņš it kā ar nolūku ir maskējis savu pārmetumu muižniekiem: vārdi „Kas bērnus skolā dotu? Kas ganīs lopiņus?“ it kā būtu likti zemnieka mutē. Bet kā gan zemnieks būtu varējis savus bērnus skolā „dot“, kad kungi nepildīja 1804. g. skolu likumu un nedibināja skolas?

„Rāšanās“ turpmākajā pantā („Ja jūs ar darbiem sūdzat“ u. t. t.) varētu būt zīmēta tiklab uz muižniekiem kā zemniekiem. Ir kungam varēja likties, ka skolā pabijis zemnieks nebūs vairs tik pazemīgs muižas klaušinieks un tik pieticīgs ar savu dzimtcilvēka stāvokli, ir zemnieks varēja domāt, ka skola padarīs bērnus par baltrocīšiem. Tomēr šāda uzskata perinātāji bija muižnieki. Šinīs vārdos, kā liekas, atblāzmojas kāda patiesa skolu drauga vārdi, kas no Elverfelda mutes varēja nākt Neredzīgā Indriķa ausīs. Proti, Lestenes mācītājs

F. K. Urbāns kādā polēmiskā rakstā, ko viņš bija sastādījis vairāku Kurzemes mācītāju vārdā pret Jelgavas akadēmijas profesoru J. N. Tilingu, muižnieku slavinātāju (Wahrheiten für Herrn Professor un Prediger J. N. Tiling in Mitau, auf Veranlassung einiger Unwahrheiten in seiner Schrift: Über die sogenannte bürgerliche Union in Kurland zur Rechtfertigung seines Betragens etc., 1792.), bija pateicis šādus atklātus vārdus: „Par viņu (t. i. zemnieku) izglītību muižnieki nerūpējas, jo tie ir maldīgās domās, ka pamācīts zemnieks neesot tik labs strādnieks kā nemācīts.“ Lai nu šā vai tā — arī Neredzīgais Indriķis ir „rājis“ skolu pretiniekus!

11. **Mīlestības dziesma** pēc satura pielienas iepriekšējām (8. un 9.) mīlestības dziesmām.

12. **Lustes dziesma** sacerēta skaidri nojaušamā Vecā Stendera ietekmē. Beidzamajā pantā izteikts Neredzīgā Indriķa uzskats par tautas dziesmām: tāpat kā Vecajam Stenderam, arī viņam tās likušās tikai netiklas blēņu (m...) dziesmas. Vecais Stenders neprata cienīt latvju tautas poēziju un tās vietā deva pats savu didaktisko dzeju. Tāpēc arī Neredzīgais Indriķis domā, ka „jaukas ziņģes (Vecā Stendera „ziņģes“) labāk cienīt vari.“

13. **Mīlestības dziesma** ir piektais mīlas lirikas zieds. Zīmīgi, ka Elverfelds, sakārtodams Neredzīgā Indriķa dziesmu krājumu, nevienai no visām piecām mīlestības dzies-

mām nav turējis par vajadzīgu dot kādu individuālāku nosaukumu.

14. **Vakara dziesma** zīmīgi rāda, ka dabas apcerē un novakares gurdenības izjūtu izpausmē ievijas neredzīgā dziesminieka skolotāju ietekmētā reliģiskā didaktika: viņš pats ar „mies' un dvēselīt“ un savu zeltenīti „stāv iekš Dieva rociņas“.

Ar šo dziesmu nobeidzas Elverfelda sastādītais un 1806. gadā izdots Neredzīgā Indriķa dziesmu krājums. Vairāk viņa sacerēto dziesmu nav uzņemts arī „*otrā driķē*“, kas parādījās 1862. gadā. Turpmākās 9 dziesmas vispirms vienkop savācis un Elverfelda krājumam pievienojis *Ludis Bērziņš* (Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas, 1900. un 1933.)

15. **Ōda uz Tilzītes mieru**, ar *Elverfelda* atkārtotām ziņām par Neredzīgo Indriķi un aizrādījumu par 1806. g. iznākušo dziesmu krājumu, līdz ar viņa tulkojumu vācu valodā, iespiesta žurnālā *Wöchentliche Unterhaltungen* (1807. g. 44. n.rā, ar virsrakstu *Lettisches Te Deum, auf den Frieden*). Latviešu Homērs esot sacerējis vairākas jaunas dziesmas, gan par mieru, gan arī par kara laikiem. Jau agrāk viņš sacerējis kādu tikpat skaistu dziesmu par kara apstākļiem, bet aiz zināmiem svarīgiem iemesliem to nevarot pasniegt publikai.

Latviešu Avīzes, 1894. gadā, atcerēdamās Neredzīgo Indriķi, šo ōdu komentē tā: „Miers, kuŗu Indriķis savā „miera slavas dziesmā“ apsveic, bija miera derība, kas 1807. g. 25. jūnijā Tilzītē starp Napoleonu I

un ķeizaru Aleksandru I tika norunāta uz plostas Nēmanas upē, kur šie abi varenie valdnieki sanāca kopā. Īsi priekš tam bija briesmīgs, ļoti asiņains karš plosījies starp Franciju un Krieviju-Prūsiju, kuŗas abas bija savienājušās pret šo, un kas beidzās ar ne-
jauko kautiņu pie Frīdlandes (1807. gada 14. jūnijā). Šis briesmīgais karš, tā tad, plosījās it tuvu pie Kurzemes robežām, caur kuŗu toreiz bez mitēšanās kuŗa pulki gāja un nāca un kas tikai pa matu galam nepalika par kuŗa placi, kur šie briesmīgie kautiņi būtu notikuši, pie kam asinis straumēm plūda un slacināja samītās pļavas un drūvas. Tas, ka šis briesmas tika novērstas caur Tilzītes miera derību, akurāt ir, kas Indriķa sirdi un prātu pildīja ar pateicību un slavu pret to Kungu visu kungu, Ķēniņu visu ķēniņu, un ko viņš savā dziesmā apdzied...“

Šinī gadījumā dziesminieks „savā aizlūgšanā pieminējis“ arī ķeizaru un „zemes kungus“, nepiemīrsdams arī „mūs' brāļus“, t. i. zemniekus, apelēdams pie Dieva vārda taisnības: „Ka tie mūs' brāļu draudzību ar pastāvīgu mīlību iekš visām vietām valda tā, kā tavā vārdā rakstīts stāv.“ Tā ir zīmīga dzimtcilvēka valoda!

Elverfelda tulkojums ir pilnīgs un atbilst oriģināla pantmēram.

16. Uz Elizabetes Aleksandrovnas miršanu. Šī dziesma sacerēta sakarā ar ķeizara Aleksandra I meitiņas Elizabetes miršanu. Ar saviem paskaidrojumiem un tulkojumiem Elverfelds to iesūtījis žurnālam

Neue Wöchentliche Unterhaltungen, kur tā iespiesta 1808. g. 51. n-rā. Elverfelds ar novēlošanos esot dabūjis zināt, ka Nerēdzīgais Indriķis, dzirdējis vēsti par lielkņazienes Elizabetes Aleksandrovnas nāvi, sacerējis šo dziesmu „par mierinājumu mīlotajam ķeizaram.“

Pusgada vecā ķeizara meitiņa Elizabete bija mirusi jau 1808. g. 30. aprīlī, bet Nerēdzīgā Indriķa „mierinājums mīlotajam ķeizaram“ parādījies atklātībā tikai tā paša gada decembrī.

Tulkojums ir pilnīgs un saskan ar oriģināla pantmēru.

17. Tai cienīgai Kurzemes Bibeles sadraudzēšanai goda dziesma, arī ar Elverfelda gādību, iespiesta Kurzemes kalendārā (*Wezza un Jauna Laika grahmata us to 1817-tu gaddu*). Šinī gadījumā Nerēdzīgais Indriķis pilnā mērā pieskaņojies saviem garīgajiem skolotājiem — mācītājiem. Izlūgdamies Dieva svētību mācītāju darbam Bibeles biedrībā, viņš nepiemin nekādas laicīgas vajadzības, kādas varētu būt tiem, kas „to naudu metuši“ (t. i. draudzes locekļiem); vienīgi to viņš vēlas, lai Dieva vārdu pacilā un „taviem bērniem izdala“. Tā šī dziesma, kas sacerēta 1816. gadā, t. i. dzimtbuves atcelšanas priekšvakarā, pēc satura stāv vistālāk no kurzemes zemnieku „laicīgās dzīves“ likteņiem.

18. Žēluma un lūgšanas dziesma savam nelaiķa mācītājam un draugam, Kārļam Gotartam Elverfeldam, par godu un piemiņu uz viņa bērēm. Šī dziesma sacerēta

Neredzīgā Indriķa lielā labvēļa nāves gadījumā (1819. gada 7. septembrī). Tā iespiesta nelaiķa dēla Kārļa Johana Elverfelda (Tukuma mācītāja) sastādītajā piemiņas grāmatīņā: *Feyer des Andenkens von Karl Gotthard Elverfeld*, weiland Probst der Grobinschen Diöcese und Assessor des Kurländischen Konsistorii, wie auch Pastor zu Appricken und Sallinen (Jelgavā, 1820. g.). Jaunais Elverfelds devis dziesmai šādu titulu (grāmatīņas 62. lpp.):

Schehluma un luhgschanas dseesma,

ko

neredsigais Indriķis

sawam

nelaiķa mahzitam un draugam

Kahrļam Gottartam Elverfelt

par

gohdu un peemiņņu

us

wiņņa behrehm isdohmajis un wissu raddu un
azinatu weeschu preekschājauki nodseedajis irr.

Te nu Neredzīgais Indriķis apliecinājis,
ka mācītājs K. G. Elverfelds ir bijis viņa
dziesmu uzrakstītājs un iespiedējs:

Tikko man prāts izdomāja,

Jūs' mīlā roka rakstīja

Un sūtīja, kur pieklājas...

19. Viņa gaišībai ģenerālgubernātoram
marķizam Paulučijam. Marķizs Paulučijs
bija no Baltijas muižniekiem diezgan ne-

atkarīgs administrātors. Pats viņš, dzimis itālietis, bija pārliecināts dzimtbuves pretinieks, un viņam kā Baltijas guberņu pārvaldniekam nācās izvest dzīvē dzimtbuves atcelšanas likumus. Ap viņu ir savijušās pat dažas zīmīgas leģendas: būdams straujas dabas cilvēks, viņš pat gribējis duelēties ar kādu Vidzemes muižnieku, baronu Nolkenu, kas bijis ļoti dedzīgs dzimtbuves aizstāvis; Vidzemes muižnieki Paulučiju tā ienīduši, ka atsacījušies viņu uzņemt Vidzemes muižnieku skaitā (sk. K. Lejnieka Latviešu draugi pagātnē, 1937., 73. lpp.). Kurzemes muižnieki gan jau 1816. g. landtagā viņu uzņēmuši savā skaitā, bet Paulučijs tanī pašā gadījumā teicis zīmīgu runu: „Tā kā es esmu dzimis tādā zemē, kur ikkatram liekas, ka bez personīgās brīvības cilvēkam nav iespējams dzīvot, tad es justos pārāk laimīgs, ja šinī, ar jūsu laipnību man dotajā jaunajā tēvijā, viņai pašai par patiesu labumu, zemnieku kārtas aplaimošana notiktu tanīs dienās, kad man uzticētas jaukā tiesības un mīlais pienākums aizstāvēt jūsu labumu mūsu visaugstākā monarha troņa priekšā“ (sk. G. Merķeļa Brīvie latvieši un igauņi, A. Būmaņa tulk., 116. lpp.).

Neredzīgajam Indriķim marķīza Paulučija vārds, bez šaubām, nevarēja būt svešs. Tāpēc arī viņa slavinājums būtu varējis rasties bez kāda pamudinājuma tādu sacerēt. Te varam tomēr piezīmēt, ka 1822. gadā Šlipenbachs pats arī veltījis slavinājumu marķīzam Paulučijam (sk. Nachgelassene Gedichte, 1828.)

Šo dziesmu markīza Paulučija jubilejas gadījumā (1820. g.) licis iespiest līdz ar savu tulkojumu latviešu un arī Neredzīgā Indriķa draugs *Ulrichs f. Šlipenbachs*. Dziesmai ir šāds vācisks virsraksts: *Seiner Erlaucht, dem Herrn Generalgouverneur, Marquis Paulucci, am Tage dessen hoher Amtsfeyer. Lied des blinden lettischen Naturdichters. Indrick aus Appricken im Ausdruck der Gefühle seines Volks gesungen und übersetzt vom Freyherrn von Schlippenbach.*

Tulkojums ir pilnīgs un pēc formas atbilst oriģinālam.

20. **Dziesma dēļ paskubināšanas uz iesākšanu tās brīvības** iespiesta *Latviešu Avīzēs* (1822. g. 46. n-rā). Ievadam dota šāda piezīme: „No Jelgavas. Tiem avīžu apgādātājiem divi dziesmas ir atsūtītas, ko tas neredzīgs Indriķis, kas jau tik daudz smukas un jaukas latviešu dziesmas ir licis driķēt, tagad par to jaunu brīvestību ir izdomājis; gan būtu vēlama lieta bijusi, kad šīs jaunās dziesmiņas, ar kuŗām tas godinājams Indriķis mūsu lapiņas ir apšķiņķojis, priekš Miķeļiem būtu avīzēs lasāmas bijušas, bet ir tagad tie avīžu lasītāji viņas ar labpatikšanu izlasīs“ (Par otru dziesmu redakcija beigās piebilst: „Tā beigšana šīs dziesmas top iekš līdzības izteikta un citā avīžu lapā būs lasāma.“ Tā arī iespiesta *L. Av.* tā paša gada 52. n-rā).

Kāds sakars šai dziesmai būtu bijis ar Miķeļiem? To redzam no dziesmas teksta:

Jo mums šī gada Miķelis
Sauc katram astutam :
Nāks Jurgis, tas tev' atraisīs,
Tev būs kļūt svabadam.

Kurzemes zemnieku brīvlaišanas likums (1817. g.) nosacīja, ka brīvlaišanai jānotiek pakāpeniski un šādā kārtā : pirmajos 4 gados pēc likuma izdošanas notiek brīvlaišanas *sagatavošana*, tad sākas 8 gadu garais *pārejas (tranzitoriskais) laiks* : dzimtļaužu īpašnieks katru gadu atlaiž brīvībā astoto daļu no saviem dzimtcilvēkiem; brīvlaižamo saraksti muļžu īpašniekiem bija jā sastāda līdz 29. septembrim, t. i. Miķeļu dienai (sk. Gesetzbuch für die Kurländischen Bauern, Mitau 1819., īpaši nod. Transitorisches Gesetz, §§ 1.—51.). Tā nu Neredzīgais Indriķis arī dzied, ka Miķelis pasludinās brīvību „katram astutam“, un kas būs uzņemts brīvlaižamo sarakstā, tas nākamajos Jurgos būs jau kļuvis par brīvu putnu un varēs iet, kur grib. Viss viņa „paskubinājums uz iesākšanu tās brīvības“ gan patiesībā ir tikai brīdinājums pirmajiem laimīgajiem (katram astotajam) neaizrauties, neapreibt un neatstāt tomēr savu kungu un dzimto pagastu, bet pārējiem, kam vēl jāgaida uz brīvlaišanu, viņš ieteic pacietību :

Nekurnējiet jūs septiņi,
Ja astuts svabads top

Tā kā brīvlaišanas likumu publicēja 1819. gadā, tad faktiskā brīvlaišana Kurzēmē iesākās pēc 4 gadiem, t. i. 1823. gadā. Tā tad, 1822. gadā, kad neredzīgais Indriķis sacerēja šo dziesmu, brīvību vēl neviens ne-

bija baudījis. Mēs, diemžēl, nezinām, vai Neredzīgais Indriķis ir ticis ieskaitīts pirmajā brīvīlaidzamo partijās (astotdaļās), jeb vai viņam nācies nomirt vēl nebrīvībā.

Šis dziesmas saturs, cik noprotams, ir 1819. gadā izdotās Grobiņas mācītāja *Launica* grāmatīņas (No Brihwestibas un viņas eezelschanas Kursemme); atdzejojums, kur lasām (52.—56. lpp.):

„Nu, mīļi latvieši! Jūs no dižuma un pēc patiesības pazīstat jaunas būšanas likumus, un ikviens uz priekšu varēs domāt, kā ies, jeb ko darīs. Cik es protu, man rādās, ka jūsu starpā ir divi pulki: viens ļoti priecīgs; otrs galvu nodūris un noskumis; ar abiem runāšu.

1) Priecīgi būs tie lielmaņi, kas līdz šim jau vai neapdomīgi vai dižmutes un plāpīgi bijuši. Tie ir tagad teiks: Ak! paldies Dievam! nu vienreiz kungu spiešana pagalam; nu vairs nevienam ceļš jāgrieš; nu iešu, kur gribējis, strādāšu, kad patiks, gulēšu jeb dzeršu, kad un cik sirds kāros; kas nu mani spiedīs? kas nu man ko aizliegs? — Tādiem atbildu:

Pieminiet, draugi! ka brīvība nevaic vaļa uz trakumu. Ir jums tāda vaļa nebūs. Gan rāsies, kas jūs valdīs; gan ir turpmāk būs tiesas un strāpes pār jums, ja slinkosiet, neklausīsiet, plītēsiet jeb parādā paliksiet. Kur iesi, cilvēks! bez darba? kas dos nestrādājušam ēst? kas būs vecumā, kad jaunums būs pārgalvībā pavadīts! — Atmetiet labāki tādas lepnas domas. Ko saka Zālamans? Ģeķu mutē ir lepna mēle, bet gudru lūpas pasargā tos. Ej no ģeķīga cilvēka

nost, iekš kā tu gudru valodu neatradīsi, jo cilvēka ģeķiba samaitā viņa ceļu. Apņemieties turpretim itin godīgi, rāmi, sadērīgi, gausīgi, taisni un strādīgi dzīvot; tad jūs labas atestātes dabūsiet, un ikkurš kungs un saimnieks jūs meklēs, tad kļūsiet godā, pārtikšanā un labklāšanā pēc Zālamana vārdiem: Kas pēc taisnības un labdarišanas dzenas, atradīs dzīvību, taisnību un godu.

2) Tie noskumuši un bailīgi rāsies tanīs ļaudīs, kas arvien domājuši ar godu uz priekšu tapt, un pēc veca ieraduma labiem kungiem klausīdami, mierā dzīvojuši. Tie nu sacīs:

Kam jele vajag tās brīvestības? Vai nevarējām tā palikt, kā bijuši? Kas tad kaitēja? Bet nu, Dievam žēl! Kungiem grunts pieder, mums nekas; mēs esam kā putniņi jumta galā; no labiem kungiem atšķirti esam; ikkatrs ģeķis, kas kungam vairāk solis, mūs no mājām izliks; ja gribēsīm palikt, būs jo vairāk darbu jāuzņem; pēc nespēsīm un parādos kritisīm; gan mums vairāk rūpes, iešanas, maksas un tiesas, bet ierasts patvērums pie kungiem, kungu žēlastība un apkopšana nu zūd un atstāj. Tiem atbildu: Gan daudz tiesa ir, ko runājat, bet tomēr neesiet bailīgi; Dievs palīdzēs. Veca būsana pēc ķeizara un muižnieku gribēšanas vienreiz vairs nevarēja palikt; brīvestība arī laba lieta tam, kas to labi valkā; daudz ļaudis bez jums kāro pēc brīvestības; daudz zemēs jau ir brīvestība, un tur kungiem un ļaudīm labi klājas; kad ieradīs, ir Kurzemē nieks nekaitēs; gan kungi, kā ļaudis iedzi-

vosies; zināms, daža pūlēšana vairāk, bet arī lielāka drošība un tiesa; zināms, mazāks patvērums pie kungiem, bet arī šieru nekāda vaļa vairs pie spiešanas un netaisnības; zināms, no kungiem esat šķirti, bet kas aizliegs pie laba kunga palikt? Un kad brīv sliktu vietu atstāt, tad var labāku atrast; zināms, kungiem grunts pieder, bet vai paši, ar pašu bērniem apkops? vai varēs bez ļaudīm un arājiem būt? Zināms, dažs izies no mājām, bet tas jau tagad arī notiek; kurš kungs labu saimnieku izdzīs ģeķa solījuma dēļ? Kurš labs vīrs labprāt nepaliks labā vietā? Kurš mazuma dēļ vien zināmu vietu atstās, svešu meklēt? Un kāpēc labi un bagāti kungi ir turpmāk vēl neturēs dakterus par saviem ļaudīm! Līdz šim jau arī neviens viņus nevaid uz to piespiedis. — Tāpēc turait drošas sirdis, ļautiņi! viss par labu izies, ja tikai paši labi, prātīgi un paklausīgi paliksiet, kā Zālamans saka: Kas gudrs ir, tas klausu un pieaug mācībā, un: viens prātīgs vīrs staigā pa reizi.“

Zemnieku brīvlaišana tomēr nenoritēja tik gludi, kā muižnieki bija cerējuši. *Zemnieku zemes nolaupīšana*, t. i. zemnieku atsvabināšana bez zemes, dažos apvidos noveda pie lieliem sarežģījumiem. Ko zemniekam var dot kailā brīvība, kad zeme, viņa eksistences pamats, joprojām paliek kungs īpašumā un kungs katrā laikā var padzīt „brīvo cilvēku“ no viņa sentēvu sētas? Jau Launics mierināja zemniekus un centās izklīdināt viņu bažas par nākotni, kad „grunts“ pēc likuma bija atstāta kungam. Vietām

notika pat zemnieku sacelšanās, ko vācu vēsturnieki vēlāk iztēloja kā vientiesīgu vēlēšanos palikt nebrīvībā. Zīmīgu aprakstu vēl 1884. gadā sniedza Latviešu Avīzes (rakstā par Neredzīgo Indriķi, № 45.): „Līdz šim, tā šie (t. i. nemierīgie zemnieki) sacīja, viņi esot itin labi iztikuši; esot pilnīgi mierā ar to, kas viņiem tagad, un negribot nekādas pārgrozības; pārgrozība varot atnest tikai sliktumu, un viņi negribētu atstāt savu kaktiņu, kur viņi un viņu tēvi dzimuši un dzivojuši. — Protiet, viņi bailojas, ka līdz ar brīvlaišanu muižas īpašnieks dabūšot tiesības māju ļaudis izdzīt no viņu mājām un to arī tūdaļ darīšot. Viņi domāja, ka brīvlaišana ir tas pats, kas atlaišana jeb aizsūtīšana projām. Šīs domas un bailes bija tik lielas, ka daudzos apgabalos Kurzemē zemnieku pretestību brīvlaišanai tikai ar varu varēja aplāpēt un ka dažās vietās pat pulveris bija jāņem talkā un zobens jāizvelk no makstīm, kā par piemēru Ārlavā, kur vairāk simtu zaldātu remdināja pagasta sacelšanos pret jauno brīvību.“

1822. gadā, kad Neredzīgais Indriķis sacerēja savu dziesmu „uz iesākšanu tās brīvības“, viņam varbūt vēl nebija pilnīgas izpratnes brīvlaišanas lietās un muižnieku nolūkos, viņam vēl nevarēja arī būt savas „laužu“ kārtas ideoloģijas, un tā viņš atdzejēja to, ko latviešu zemnieku vēsturiskie aizbildņi rakstīja savās grāmatās.

Tanī pašā 1822. gadā, kad šī Neredzīgā Indriķa dziesma parādījās Latviešu Avīzēs, tā bez tam vēl iespiesta atsevišķā izdevumā; Alūksnes prāvests *Rīls* (Rühl) tam pievienojis

savu tulkojumu, kas tomēr nesasniedz Elverfelda un Šlipenbacha atdzejojumu. Bez tam Rīls piespraudis dziesmai vēl vienu beigu pantu, kāda nav Latviešu Avīzēs iespiestajā tekstā:

Un tā ar Dievu jāuzsāk
To jauno brīvību!
Viss labums tik no Dieva nāk:
Viņš dod to svētību.

Jāšaubās, vai šis pants varētu būt paša Neredzīgā Indriķa sacerēts: tas skan tik gaužam nelatviski! Neredzīgajam Indriķim tomēr ir bijusi labāka valoda. Bez tam maz ticams, ka Alūksnes prāvests būtu varējis papildināt dziesmu paša Neredzīgā Indriķa vārdiem. Tāpēc arī šinī izdevumā dziesmas teksts uzņemts bez Rīla papildinājuma.

21. **Brīvestības precības** atrodam 1822. gadā *Latviešu Avīžu* 52. n. rā kā iepriekšējās dziesmas turpinājumu. Redakcijas piezīmē sacīts: „Pēc savas apsolišanas mēs še to beigšanu tās dziesmas № 46. saviem lasītājiem dodam.“ Patiesībā gan tas ir pilnīgi patstāvīgs sacerējums ir pēc satura, ir pēc formas.

Pēc satura protams, arī šinī dziesmā, tāpat kā iepriekšējā, atrodam muižnieku slavināšanu par to, ka tie, žēlīgi būdami, aplaimojuši „laudis“ (Launicam, kā redzējām, vārds „laudis“ ir īpašs sociāls termins, kas apzīmē zemniekus; tādā pašā nozīmē par „laudim“ runā arī Neredzīgais Indriķis). Latviešu Avīzēs dziesmai vēl piesprausts it kā paša sacerētāja paskaidrojums, kā viņa allēgorija jāsaprot:

„Tas godinājams dziedātājs to iekš līdzības ir sadomājis, ko papriekš tā izteic: Tas brīvestības labums top līdzināts vienam *bagātam brūtganam*; tie ļaudis top līdzināti vienai *nabadzītei brūtei*; tie cienīgi kungi, kas strādājuši pie gudras ietaisīšanas tās brīvestības un kas šo lietu vēl tagad apgādā, top līdzināti tā *brūtgana draugiem*; tie cienīgi kungi, kas saviem dzimtiem ļaudīm brīvestību ir vēlējuši, top līdzināti *brūtes audzinātājam tēvam*, jo tā top sērdiene teikta; visi, kas nav ticējuši iekš šo lielu lietu, top ar *babām* līdzināti.“

Beigās redakcija vēl piezīmē: „Tā labākā dāvana, ko arāju ļaudīm pie brīvlaišanas varētu apgādāt, ir labu skolu iecelšana, uz to lai Dievs mums visiem palīdz.“

Allēgorijas izdoma ir gaužam vientiesīga un neveikla. J. Lautenbachs (Neredzīgais Indriķis, „tumšu māju“ „dziesmu taisītājs“, Balsī 1901., № 52.) pareizi piezīmē: „Gan konkrētāki varbūt būtu bijis, ja Indriķis nebūtu brīvestību, bet pašu latviešu tautu par „nabaga brūti“ apzīmējis, ko „brīvestības labums“ (jeb pati brīvestība) apņēma, kuŗš kā brūtgans nu gan vēl nebija vis „bagāts“, bet taču varēja uz to palaisties, ka tas ar savu ligaviņu savienodamies, drīz vien iedzīvosies arī mantā. Tomēr arī tā mūsu dzejnieks pareizi minējis, latviešiem toreiz dāvāto brīvību par „nabagu brūti“ nosaukams; jo tā jau bija tikai plika brīva dzīvība bez zemes, bez visa kā. Lai nu arī kā. Arī te noprotam, ka Indriķis itin daudz pārdomājis un tā sacerējis šo savu dažā ziņā lielāko, svarīgāko ražojumu, ar ko tas arī

kļuvis par latviešu pirmo brīvības dziesmi-
nieku.“

Formas ziņā šī dziesma pelna sevišķu ievērību, jo tas ir vienīgais no uzrakstītajiem Neredzīgā Indriķa sacerējumiem, kur meklēta citāda izteiksme, kas atšķiras no viņa dziesmu parastās formas. Te redzam tēlojumu personās, tā tad — *drāmatisku* formu. Nevar būt divu domu par šo jauno veidu: te izpaudusies Elverfelda drāmatisko sacerējumu ietekme. Varbūt viņam nebija pilnā mērā izprotams Elverfelda nolūks, kad tas savā Liksmības grāmatā pasniedza latviešiem pirmās ludziņas — „skatāmās spēles“. Taču pats tas fakts, ka viņš pēc Elverfelda parauga arī pats ir mēģinājis drāmatiskā formā, ir diezgan svarīgs un ievērojams.

Šīs dziesmas pirmajam iespaidumam Latviešu Avīzēs 1822. g. īpaša virsraksta nav. *Brīvēstības precēšana* ir vēlāk radies apzīmējums, un tas ir nelōģisks: nevar sacīt „brīvēstības precēšana“, ja „brīvēstība“ ir tas precētājs („brūtģans“); par „brīvēstības precēšanu“ (pasīvā) varētu runāt tikai tad, ja „brīvēstībai“ būtu dota „brūtes“ personifikācija. Tāpēc šinī izdevumā esam modifcējuši L. Bērziņa izdevumos (1900. un 1933.) ieviesušos virsrakstu: *Brīvēstības precības* labāk atbilst kā drāmatiskā dzejojuma saturam, tā arī latviešu valodas garam.

22. Bēdu pilnas Jāņu dienas. Šī dziesma iespiesta *Latviešu Avīzēs* 1823. g. 29. n-rā, bez īpaša virsraksta, bet ar piezīmi: „Jau priekš Jāņiem sadomāta“. Tā tad, Neredzīgais Indriķis to speciāli gribējis veltīt Jāņu

dienām, tikai tā nav īstajā laikā iespiesta. Dziesmas beigās redakcijas piezīmē vēl lasām: „Šī jaukā dziesma tiem avižu apgādātājiem ar vienu miligu grāmatu no Ēdoles tape atsūtīta un tape vaicāts, vai patīkams būtu vēl citas jaunas dziesmiņas no tā paša dziedātāja avīzēs uzņemt? Tā godinājama neredzīga Indriķa smukās dziesmiņas allažņ ar prieku un pateicību taps uzņemtas, jo tās kā jaukas puķītes šīs Latviešu Avīzes izpušķo.“

Dziesmas piesūtītāju redakcija, diemžēl, nav minējusi vārdā, un tagad arī nav vairs noskaidrojams, kas tā par personu varējusi būt Ēdolē 1823. gadā, kam būtu rūpējusi Neredzīgā Indriķa dziesmu iespiešana. Nav vismaz zināms, ka tur būtu atradies kāds no nel. Apriķu mācītāja K. G. Elverfelda piederīgiem. Bet var domāt, ka dziesmas piesūtītājs ir bijis vēlāk rakstniecībā pazīstamais „Ēdoles Kārlis“ — mācītājs K. G. Šmits, kas taisni 1823. gadā ir aizgājis uz Ēdoli par adjunktū. (Sk. T. Kallmeyer: Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands, 1890. S. 135.).

Kāpēc Neredzīgais Indriķis šinī dziesmā dzied par „bēdu pilnām Jāņu dienām“ (šos vārdus esam likuši arī par dziesmas virsrakstu)? Šīs dziesmas saturs kļūst saprotams, ja zinām, ka jau kopš hercogu laikiem Kurzemē „pa Jāņiem“ (un pēc Kurzemes pievienošanas Krievijai un ar to saistītās kalendāra reformas — „pa jaunajiem Jāņiem“) notika visi saimnieciskie darījumi: pirkšanas un pārdošanas līgumus slēdza, nosakot

maksāšanas laiku „pa Jāņiem“; samaksu pret izrakstītiem vekseliem iekasēja „pa Jāņiem“, kreditori spaidīja parādniekus „pa Jāņiem“ u. t. t. Tāpēc arī Neredzīgais Indriķis nopūšas līdz ar nelaimīgajiem parādniekiem:

Dažs ar skumju prāt'
Nopūšas un vaida
Un to laiku gaida —
Kur tam prasīts kļūs,
Kas uzticēts būs.

Maksāt nespējīgs parādnieks sagaida sava kreditora dusmas:

Tam gan slikti klājas,
Kas ir aizņēmis,
Kad tam dusmas krājas,
Kas ir aizdevis.

Šis arī ir Neredzīgā Indriķa raksturīgais sacerējums, kas rāda, ka aklais Elkaleju kalpu gala iemītnieks tomēr dzīvojis līdzī arī Kurzemes plašākās sabiedrības notikumiem. Arī zemnieki, kuņu liktenis viņa sirdij bija vistuvāks, ar bēdām un bažām gaidīja Jāņus: kā samaksās to, ko viņi muižai parādā? (Tā sauktās „vasaras vakas“ bija kārtojamas pa Jāņiem). Var noprast, ka viņš šo dziesmu „sodomājis“, noskumušiem parādniekiem līdzī juzdams un bargajiem parādu piedzinējiem gribēdams sirdi mīkstināt:

Kaut jel visi būtu
Līdz pacietīgi!
Un nedzirdēts kļūtu
Nekas briesmīgi...

23. Uz nelaika ķeizarienes Elizabetes Aleksijevnas nomiršanu. Šī ir pēdējā Neredzīgā Indriķa dziesma, kas nākusi atklātībā. Tā iespiesta *Latviešu Avīzēs*, 1826. gada 42. n-rā. Ķeizariene Elizabete Aleksejevna (Aleksandra I atraitne, dzim. Bādenes princese Luīze Marija Auguste) vēsturnieku tēlojumos parādās kā klusa, ģimenes dzīvē nelaimīga cietēja, kas nodevusies visādiem labdarīgiem mērķiem. Viņa mirusi 1826. g. 4. maijā, bet Neredzīgā Indriķa dziesma ar lielu nokavēšanos parādījusies atklātībā tikai gada beigās.

Neredzīgais Indriķis ir vairākkārt dzejojis par Krievijas ķeizara nama piederīgiem. 1826. gadā *Latviešu Avīzēm* piesūtītas 2 dziesmas par Krievijas ķeizariem: nelaiki Aleksandru I un jauno ķeizaru Nikolaju I. Redakcija nav šīs dziesmas uzņēmusi, aizbildinādāmās, ka tik garas nevarot ievietot: vienai bijis 12, otrai 18 septiņrindu pantu. Kāpēc gan Neredzīgais Indriķis tā pūlējās apdziedāt Krievijas valdnieku namu? Nebe jau notikumi tālajā Pēterburgas galmā latviešu zemniekam Apriķu novadā būs sevišķi aizkustinājuši sirdi. Bet šie veltījumi ķeizara namam kļūst saprotami, ja zinām, ka tanīs laikos dzejnieki arvien mēdza veltīt dzejas svarīgākiem notikumiem valdnieku namos. Tā Vecais Stenders veltījis 2 „ziņģes“ jaunpiedzimušajam Kurzemes hercoga Pētera dēlēnam; Ulrichs f. Šlipenbachs sarakstījis vēl vairāk šādu veltījumu: pēdējai Kurzemes hercogienei Dorotejai, ķeizaram Aleksandram I un arī ķeizarienei Elizabetei

Aleksējevnai. Tie arī varēja būt paraugi Neredzīgā Indriķa dedikācijām. Pēc Neredzīgā Indriķa to pašu darīja arī vēl E. Dinsberģis, Krišjānis Valdemārs u. c. Arī šī dziesma, rāda, ka *Neredzīgais Indriķis ir bijis sava laikmeta bērns.*

II

Neredzīgā Indriķa dziesmu paraugi

Visai zīmīgs un svarīgs ir K. G. Elverfelda aizrādījums rakstā „Neredzīgs dziesmu darītājs“ (Wezza un Jauna Laika-Grahmata us to 1807. gaddu), ka Neredzīgais Indriķis sākumā esot savas dziesmas jeb ziņģes „*bez kārtas taisījis*“, t. i. dzejojis *bez atskaņām*. Grūti tagad iztulkot šo vārdu nozīmi, bet varētu būt, ka ar šo izteicienu Elverfelds gribējis sacīt, ka neredzīgais Apriķu jauneklis sākumā dzejojis *pēc tautas dziesmu parauga*. Jēdziens „latviešu tautas dziesma“ toreiz vēl nebija nodibinājies, un ļoti iespējams, ka Elverfelds, 1806. gadā to rakstīdams, vēl īsti nezināja, kā nosaukt latviešu tautas dziesmas. Raksturīgi, ka Rūjienas mācītājs Bergmanis, 1807. gadā izdodams nelielu latviešu tautas dziesmu krājumu, nosaucis to par *Sammlung ächt lettischer Sinngedichte*, bet recenzijā par šo grāmatu žurnālā *Wöchentliche Unterhaltungen* (1807., № 41.) piezīmēts, ka Bergmaņa grāmatas nosaukumā laikam ieviesusies kļūda un ka viņš šīs latviešu dziesmas būs gribējis saukt par „*Singgedichte*“. Vārdi „*daiņa*“, „*daiņot*“ toreiz laikam nebūs bijuši vispār pazīstami un visā Latvijā lietāti. Vai nu Vecā Stendera „ziņģes“ būs atvietojušas latvisko ap-

zīmējumu, vai arī Stenders pats būs jau dzirdējis runājam par „ziņgēm“: muižās dzīvojošo vācu ļaužu valodas un vācisko dziesmu ietekme tolaik būs bijusi neapšaubāma. Un ja nu latviešu tautas dziesmas nebija vienīgās, kas suverēni skan latviešu sētās, tad nav arī nekāds brīnums, ka Elverfelds nesauc tās kādā īpašā vārdā, bet gan uzrāda to atšķirību no Vecā Stendera u. c. mākslīgās dzejas veidiem: tās, lūk, taisa „bez kārtas“, t. i. bez atskaņām. Bet tādas viņam arī liekas mazvērtīgākas par atskaņām saistīto dzeju.

No tā paša Elverfelda raksta noprotams, ka pirmais tuvākais un tiešākais skolotājs Neredzīgajam Indriķim bijis ne viņš pats, bet Apriķu dziedātājs (vāciski: Vorsänger) *Andžs*. Līdzšinējie Neredzīgā Indriķa biografi šai personai piegriezuši maz vērības, lai gan Elverfelda sakārtotajā Neredzīgā Indriķa dziesmu izdevumā (1809., arī „otrajā drikē“ 1862.) pielikumā dota Dziesma no Apriķu draudzes godīga dziedātāja Andža sadomāta.

Kas šis Andžs tāds bijis? Kāda loma tam varējusi būt Neredzīgā Indriķa dzīvē un „dziesmu taisīšanā“? Daži dokumentāri dati, kas atrodami Apriķu draudzes baznīcas grāmatās un 1826. g. revīzijas listes (sk. III piel.), Andža personu jau daudz maz noskaidro. Tas ir Apriķu mācītāja pagasta dzimtcilvēks, Vāveņu māju saimnieks, baznīcas dziedātājs un ķesteris. Viņš savu mūžu ir nokalpojis diviem Apriķu mācītājiem, diviem Elverfeldiem (tēvam un dēlam). Varam saprast, ka abi Elverfeldi savu Andžu

ir labi ieredzējuši, tāpēc viņš arī izraudzīts par baznīcas kalpu — ķesteri un dziedātāju. Tanīs laikos, kad retais no draudzes locekļiem vēl prata lasīt dziesmu grāmatā un „noturēt meldiņu“ un kad baznīcā vēl nebija ne ērģeļu, nedz ērģelnieka, dziedātājs teica draudzei priekšā dziedāmās dziesmas vārdus, uzņēma un turēja „meldiņu“ un draudzes vietā atbildēja mācītājam liturģijas dialogā. Un lūk, šāds vīrs nevien vistuvāk stāvēja mācītājam, bet tas bija arī lielākais „grāmatnieks“ savā draudzē; un ja kur sāka rīkot skolas, tad dziedātājus iecēla arī par pirmajiem skolotājiem. Saprotams, ka Apriķu mācītāja Andžs, profesionālais baznīcas dziesmu dziedātājs, savā mūžā labi bija varējis iejusties un iedzīvoties ritmizētajā valodā un atskaņu mākslā. Un tā kā otrais Elverfelds (Kārlis Gothards) pats bija dzejnieks, tad arī tas vēl varēja paskolot savu Andžu „dziesmu taisīšanas“ gudrībās.

Pirmais un galvenais dzejas paraugs Andžam, bez šaubām, bija baznīcas dziesmu grāmata. Otru paraugu viņam deva muiža: tur dzīvojošos vāciešus un „pusvāciešus“ nereti dzirdēja dziedam vācu „ziņģes“. Tās, tāpat kā mācītāju sacerētās baznīcas dziesmas, viņam arī varēja likties augstvērtīgākas par latviešu tautas dziesmām, kurām trūka atskaņu un kuŗas tāda autoritāte kā Vecais Stenders saukāja tikai par „blēņu dziesmām“.

Andža dziesma ir ļoti raksturīga tanī ziņā, ka tā darināta pēc kādas vācu „ziņģes“ parauga. Andža dziesma ir šāda:

Kad man labi klājas
Un man pārtikšan',
Miers ir manās mājās :
Tad man Dievs un gan.
Skaugis lai gan rejas,
Sirds par viņu smejas;
Viņam bēdas gan,
Paliek prieks pie man'.

Manā maģā laimē
Sirds ir mierīga.
Kad man bērni, saime
Iraid priecīga.
Tie man žigli strādā;
Man par to jāgādā,
Ka tie atdusas
Un izlustējas.

Lauciņš man dod maizes,
Lopiņš pavalgu.
Tad bez liekas raizes
Es gan pārtieku.
Mudras rokas strādā,
Prātiņš gudri gādā,
Dievs dod padomu
Man un palīgu.

Kad ir dažas bēdas
Manim piesteidzas,
Ar ko sirds gan ēdas :
Tās drīz pabeidzas.
Prieks un bēdas jaucas,
Drīz pārmities traucas;
Kad tik sirsnīga
Iraid mierīga!

Es nebīstos skauģu,
Kas man' nicina:
Diezgan labu draugu,

Kas man' mīlina
Kad es esmu prātīgs,
Visās vietās sātīgs:
Tad no trūcības
Man nav jābīstas.

Visās savās lietās
Dievam pavēlos;
Viņš man visās vietās
Savu svētīb' dos.
Tad es slav' un godu
Viņam tāpēc dodu;
Viņš man dāvina
To, kas vajaga.

Vienreiz, kad pabeigsies
Mana dzīvība,
Gars tad aiziet steigsies
Debess liksmībā;
Prieka pilnās mājās
Tam it labi klājas,
Bēdas vairs neredz,
Prieks tur viņu sedz.

Miesas tad ielidīs
Zemes klēpītī;
Tur tās gan savītīs
Dzestrā kambarī.
Atkal vienreiz celsies,
Lielu prieku smelsies,
Kur ar dvēseles
Tās savienosies.

Ja es vēl atstātu,
Kas man' apraudās;
Lai tur drošu prātu;
Dievs tos neatstās.
Kad tie žigli strādās,

Dievs par viņiem gādās;
Viņiem nekas trūks,
Kad tie Dievu lūgs.

Šīs dziesmas saturā, kā redzams, izpaužas Vecā Stendera „savas kārtas patikšanas“ ideoloģija un baznīcas dziesmu vedināšana domāt un rūpēties par „svētu nomiršanu“ un laimes iegūšanu „viņā saulē“. Tikai pēc formas šī tipiskā baznīcas kalpa dziesma neatbilst dziesmu grāmatas paraugiem. Bet Elverfelds arī uzrādījis Andža dziesmas formas paraugu: *Meld. Ziedi, vijolite!* Kas tā būtu bijusi par dziesmu? Nevienā no tā laikmeta uzrakstītiem dziesmu tekstiem nav atrodami sākuma vārdi: Ziedi, vijolite. Bet ir gan kāda *Jaunā Stendera* dziesma ar virsrakstu: Balta roze (Dseesmu-Kalendars us to 1811-tu gaddu), kurai uzrādīta kādas vācu dziesmas meldija: *Blihe, liebes Veilchen*. Tās panta konstrukcija (pantmērs un atskaņu kārtība) pilnīgi saskan ar Apriķu Andža dziesmu:

Ziedi, roze balta,
Ko pats dēstijis.
Augi, topi stalta
Mazu brītiņu —
Tev' kā dārgu nomu
Savai Ievai domu,
Ar tev' pušķoties.
Puķīt, priecājies!

Jaunā Stendera uzrādītā vāciskā meldija liek mums saprast, ka ap to laiku Kurzemē, galvenām kārtām muižās, dziedāta kā šī, tā arī citas līdzīgas vācu „ziņģes“, kurās ar laiku sākušas latviskoties. Daudzas šādas

vācu „pukītes“ latviešu zemē jau bija pār-
dēstījis Vecais Stenders, un to darīja arī
vēl citi, mums vairs nezināmi „dziesmu tai-
sitāji“, kas nozuduši lielajā tautas kolek-
tīvā tāpat kā neskaitāmie tautas dziesmu
sacerētāji. Ja jau Apriķu Andžam bijusi
pazīstama šī meldija ar latviskotu tekstu
jau labi agrāk pirms Jaunā Stendera Baltās
rozes, tad laikam tāda dziesma bijusi ļaužu
mutē arī Apriķu novadā.

Kad Neredzīgais Indriķis savās jaunības
dienās sāka dzejot, tad Andžs bija jau ve-
cīgs vīrs: ap 1806. gadu viņš bija jau 52
gadu vecs. Šis cienījamais sirmgalvis tad
arī Neredzīgajam Indriķim varēja būt pie-
tiekoshi respektējama autoritāte.

Andža dzejošanas paraugu rāda vēl pie-
miņas plāksne, kas bijusi uzstādīta Apriķu
baznīcā; tas ir veltījums viņa mirušās meitas
piemiņai un sacerēts, cieši pieturoties pie
M. Stobes Gaudu dziesmas uz ciema zeltenes
miršanu:

Dussi Gharda Meega Seltenite,
Kamert Deews tew atkal Mohdinas,
Lagsdigallina ka weentulite,
Tur lai dseedai gaudu dseesminas,
Wehsminsch lai kad deenina jau beidsahs
Tur us Rohschu lappam Schuhpojahs
Mana Sirds, kad Behdas tai Pøesteidsahs
Lai ta tur eepreezaiahs.

Pēc Andža dziesmas meldijas Ziedi, vijo-
lite! Neredzīgais Indriķis sacerējis pat ve-
selas trīs dziesmas: *Par savu pašu bēdu pilnu
bāšanu, Rita dziesmu* (Raug', kā saulīt jauki),
tāpat arī *Bēdu pilnās Jaņu dienas*.

Savā laikā starp L. Bērziņu un J. Lautenbachu bija radusies principiāla domstarpība jautājumā par vācu tautas dziesmu ietekmi Neredzīgā Indriķa dziesmās. Pēc tam, kad 1900. gadā nāca klajā L. Bērziņa grāmatiņa Neredzīgais Indriķis un viņa dziesmas, J. Lautenbachs sniedza Balsī (1901. g., № 48. — 52.) gaŗāku apcerējumu (Neredzīgais Indriķis, „tumšu māju“ „dziesmu taisītājs“), kurā bija vēl sīkāk iztirzāta Neredzīgā Indriķa dzeja nekā L. Bērziņa grāmatiņā. L. Bērziņš bija izteicis domu (tā atkārtota arī 1933. g. izdevumā), ka Neredzīgais Indriķis būs pieslēģies arī vācu tautas dzejas formai: „Šī vācu tautas dzeja Indriķa laikos, bez šaubīšanās, skanēja Kurzemē malu malās“. Lautenbachs tādu varbūtību apstrīdēja un pilnīgi noliedza: „...kur tad Indriķim šī „vācu tautas dzeja“ par paraugu varēja derēt, kur Indriķis nedz vāciski prata, nedz Vāczemē bija, nedz Kurzemē arī kādā muižā starp vāciešiem, bet Elkalejā starp latviešiem dzīvoja? Tikai ap to laiku, kad jau bija Indriķa dziesmas klajā nākušas, sāka pašā Vāczemē īsteni par „vācu tautas dzeju“ interesēties, to krāt un izdot. Kā tad nu varēja „vācu tautas dzeja Indriķa laikos bez šaubīšanās Kurzemē malu malās skanēt“, kad nebija vēl neviena „vācu tautas dzejas“ krājuma latviešu valodā? „Vācu tautas dzejas“ pēdas pēc tā meklēt ir tik daudz kā vēju maisā ķert.“

Te nu, kā redzam, vairāk taisnības būs gan L. Bērziņa pusē: kā vācu tautas dzejas, tā arī dažas mākslīgas dzejas nonāca latviešu sētās jau latviskotā veidā, tikai uzglabā-

damas savu pantmēru jeb „meldiju“. Vismaz Ziedi, vijolīte norāda, ka Neredzīgā Indriķa dziesmas šādā ceļā ir gan ietekmētas.

Otrs tiešākais paraugs, kas Neredzīgajam Indriķim nāca no dziedātāja Andža, bija *baznīcas dziesmu grāmata*. Arī Elverfelds pats varēja viņam ieteikt turēties pie tās paraugiem, it īpaši reliģiska satura dziesmu sacerēšanā. Tā jau pati pirmā 1806. g. izdevumā uzņemtā *Rīta dziesma* (ar meldiju Kungs, es uz tevi paļaujos) ir sacerēta pēc pazīstamā *Kr. Firekera* dziesmas parauga (Kurzemes superintendenta Krišjāņa Hūna 1766. gadā sastādītajā Kurzemes dziesmu grāmatā, kas Neredzīgā Indriķa laikā varēja būt lietāšanā Apriķu draudzē, to atrodam kā 396. dziesmu). Nemdams par paraugu Firekera vieglo, vijīgo meldiju (t. i. pantmēru), Neredzīgais Indriķis ir pierādījis, ka no baznīcas dziesmām viņš pratis izvēlēties labu paraugu.

No pārējām dziesmām, kuŗas savācis L. Bērziņš, papildinādams 1806. gada izdevumu, meldija uzrādīta vienīgi *Žēluma un lūgšanas dziesmai* uz K. G. Elverfelda bērēm (Dievs, mīlais tēvs, mans radītājs). Tā ir Hūna rediģētās dziesmu grāmatas 178. dziesma. Tai savukārt dziesmu grāmatā kā pamatmeldija uzrādīta Dievs mūsu tēvs iekš debesīm, un tā arī ir *Firekera* dziesma (Hūna dz. gr. № 235.). Pēc tā paša parauga sacerēta vēl *Dziesma uz ķeizarienes Elizabetes Aleksejevnas nomiršanu*.

Nav grūti sameklēt meldijas resp. formas paraugus arī vēl citām dziesmām. Izrādās,

ka *Ōda uz Tilzītes mieru* arī sacerēta pēc *Firekera* parauga: panta uzbūvē un refrēnā atdarināta dziesma Dievs kungs, mēs slavējam (Hūna dz. gr. № 308.). Redzams, ka dziesmu grāmatas sastādītājam tās ritmiskā kompozīcija likusies sevišķi pilnīga un priekšzīmīga: tā iespiesta nevis kā parasti, rakstot panta rindas vienā laidā, bet atdalot vienu ritmisko elementu no otra un liekot vienu rindu zem otras, gluži kā modernajās dzeju grāmatās. Šis paraugs tad arī nevarēja palikt nepamanīts ne Apriķu dziedātājam Andžam, nedz Neredzīgajam Indriķim. Un kad nu viņam radās vēlēšanās sacerēt svinīgo miera ōdu, tad viņš arī ņēma par paraugu šo dziesmu.

Dziesma *Uz Elizabetes Aleksandrovnas miršanu* sacerēta pēc pazīstamās baznīcas dziesmas Pie manim nāciet, Kristus sauc (Hūna dz. gr. № 385) parauga. Arī šī ir *Firekera* dziesma.

Protams, arī goda dziesma *Bībeles sadraudzēšanai* ir sacerēta pēc baznīcas dziesmas parauga — pēc meldijas Kas Dievam debesīs liek valdīt (Hūna dz. gr. № 393), un tā ir *Kr. Lauterbacha* dziesma.

Tā tad, izņemot šo beidzamo dziesmu, visi pārējie Neredzīgā Indriķa paraugi, kas ņemti no baznīcas dziesmu grāmatas, ir labākā reliģiskās dzejas vecmeistara Kr. Firekera sacerējumi. Šis apstāklis rāda, ka *Neredzīgais Indriķis ir pratis izmeklēt labākos paraugus*, kādi tam bija pieejami un kādus tas bija iegaumējis un paturējis savā dzirdes atmiņā.

Kā turpmākais paraugs Neredzīgā Indriķa dziesmām jāmin *Vecā Stendera Ziņģu lustes*. 1806. gada dziesmu izdevumā atrodam 8 dziesmas, kuŗu „meldijas“ norāda, ka tās sacerētas pēc Vecā Stendera „ziņģu“ parauga, t. i. ritmiskā kompozīcija darināta tieši pēc Vecā Stendera „ziņģēm“. Tās ir sekojošās dziesmas:

1. *Pavasara dziesma* — pēc Stendera dz. Klusa sirds skaidrība (Nakts un klusums apkārt man).

2. *Māju laime* — pēc Stendera dz. Sliņķu dancis (Sliņķis gāje lūkoties sev sievu).

3. *Mīlestības laime* — pēc Stendera dz. Šķiršanās (Jau laiks ir klāt dot labu nakt).

4. *Mīlestības dziesma* (Ak, kā tas pirmais mīlīgs vārds) — pēc Stendera Strādnieku laime (Kā varīgs kārums miegu gaid’).

5. *Mīlestības dziesma* (Tu, man no augsta Dieva dota) — pēc jau aizrādītās Stendera dz. Šķiršanās.

6. *Uz savu tēva zemi Kurzemi* (Ak Kurzeme! kā jauki) — pēc Stendera dz. Meitas stāsti (Es bliķu dārzā biju).

7. *Lustes dziesma* (Minam prieka pēdās) — pēc Stendera dz. Lustīgs prāts (Lustīgs pats pie sevis).

8. *Vakara dziesma* — pēc jau aizrādītās Stendera dz. Klusa sirds skaidrība (Nakts un klusums apkārt man).

Šiem Vecā Stendera formas atdarinājumiem vēl jāpieskaita abas 1822. gadā sacerētās dziesmas *par brīvību* (vienkāršas jamba četrriņķas ar pamīšus atskaņām); šādu pantu jau vairākkārt lietājis Vecais Stenders, kā piem.: Augstas dziesmas spēks (Tu, laksti-

gala, vientule), Savas kārtas patikšana (Es, paldies Dievam, priecājos) u. c.

Tad nu vēl paliek *Indriķa paša sadomātās meldijas*, pēc kādām sacerētas trīs no 1806. gada izdevumā uzņemtajām dziesmām: *Ziemas dziesma* un 2 *Mīlestības dziesmas* (Kādu saldu mututiņu un Skat', kā puķes dārzā zel). Pirmā no tām uzrāda ļoti parastu četrriindu panta ritmisko kompozīciju jambā ar blakus atskaņām, kādu vairākkārt lietājis arī Vecais Stenders, piem.: Veselība (Tu, veselības māmiņa), Pieticība (Ko mīlais Dievs man piemētis), Jušanas prieki (Kā brīnišķi tu, Dieva prāts!). Varbūt tikai Indriķa paša vokālais priekšnesums ir atšķiries no Stendera „ziņģu“ dziedājuma. Bet jau patiesi īpatu pantu izdomu redzam abās minētajās mīlestības dziesmās ar atkārtojamo refrēnu. Zināmā mērā patstāvīgu pantu kompozīciju uzrāda arī veltījums marķīzam Paulučiņam (divkārsotas trochajas četrriindas ar pamīšus lietātām atskaņām). Šie piemēri liek mums saprast, ka *Neredzīgais Indriķis ir pratis ne tikai atdarināt, bet arī patstāvīgi veidot dzejas formu.*

Beidzot vēl jāmin kādi vārdi par *K. G. Elverfeldu*, kas, bez šaubām, arī būs ietekmējis Neredzīgā Indriķa dzeju. 1804. gadā nāca klajā viņa *Liksmības grāmata*, un Neredzīgajam Indriķim to vajadzēja pazīt tikpat labi kā Vecā Stendera Ziņģu lustes. Taču nav tādas Neredzīgā Indriķa dziesmas, kas būtu darināta pēc Elverfelda dzejas paraugiem. Un tas ir viegli saprotams: Elverfelda *Liksmības dziesma* (Šillera odas latviskojums, tāpat arī smagos heksametros

rakstītais idilliskais eposs *Bertulis un Maija*, ar savu komplicēto formu Neredzīgajam Indriķim nevarēja noderēt par paraugu; arī pēc satura šie dzejojumi, runājot L. Bērziņa vārdiem, „gāja pāri par viņa horizontu“; arī Elverfelda pamācības drāmatiskajā mākslā, kā arī viņa lugas, Neredzīgajam Indriķim par paraugu nederēja: „nevar iedomāties scēnisku mākslinieku bez acu gaismas“ (Neredzīgais Indriķis, 1933., 35. lpp.). Viņa ietekme varēja izpausties galvenām kārtām Neredzīgā Indriķa uzskatu nodibināšanā, dziesmu saturā. Un šī ietekme palīdzēja zemnieku sētas dziesminiekam „iedzīvoties apgaismotā kristiānismā, kas dzīves bēdas panes priecīgā dievticībā, visu jaukumu labprāt atzīst un bauda un visu ļaunumu apkaņo“ (L. Bērziņš).

Sapemot kopā visu teikto par Neredzīgā Indriķa dziesmu paraugiem, varam konstatēt:

1. *Neredzīgā Indriķa pirmais paraugs ir nācis no tautas dziesmām, bet šo „nekārtīgo“ dziesmu „taisīšanu“ izskaudis dziedātājs Andžs ar savu autoritāti;*

2. *viņa turpmākais tiešākais skolotājs ir bijis dziedātājs Andžs, kas viņa dzejas tālāko attīstību novirzījis pa diviem ceļiem, ieteikdams tam ņemt par paraugu gan muižas ļaužu vācu (kaut arī latviskotās) „ziņģes“ (laicīga satura dziesmām), gan arī no baznīcas dziesmu grāmatas (religiska satura dziesmām);*

3. *baznīcas dziesmu grāmatā viņš par labāko literāro paraugu atradis Firekera dziesmas;*

4. laicīga satura dzejā viņš no sava laika literārajiem paraugiem pievērsies gandrīz vienīgi Vecā Stendera „Ziņu lustēm“;

5. atdarinādams galvenām kārtām Firekera un Vecā Stendera dzejas formu, viņš ir izlietājis labākos paraugus, kādi tani laikmetā latviešu zemnieku sētā bija pieejami.

Sakarā ar šeit noskaidrotajiem Neredzīgā Indriķa dziesmu paraugiem, dziesmu tekstiem esam piesprauduši paraugmeldijas (kvadrātiekvāš), kur tādas nav uzrādītas Elverfelda (1806.) un L. Bērziņa (1900. un 1933.) izdevumos. Tādā pat veidā papildu piezīmes piespraustas arī citur, kur tādas izrādījušās par vajadzīgām.

III

Neredzīgā Indriķa dzejas valoda

Gadu vēlāk pēc Neredzīgā Indriķa dziesmu klajā nākšanas Rūjienas mācītājs Bergmanis iespieda pirmo latviešu tautas dziesmu sakopojumu (Sammlung acht lettischer Sinn-gedichte, 1807.), un kāds anonims recenzents ievietoja atsaukumi par šo grāmatu tanī pašā Kurzemes vācu nedēļas žurnālā Wöchentliche Unterhaltungen, kuŗa slejās K. G. Elverfelds sāka iepazīstināt kurzemniekus ar Neredzīgo Indriķi un viņa dziesmām. Šinī recenzijā (1807., № 41.) lasām ļoti zīmīgu un pareizi uztvertu salīdzinājumu starp Bergmaņa savāktajām tautas dziesmām un Neredzīgā Indriķa dzeju:

„Mums ir jau arī pašu latviešu dzejas darbi, piemēram neredzīgā *Indriķa* dziesmas, bet tās ir pārāk individuālas, lai pēc tām varētu spriest par citiem viņa brāļiem; un ja arī mums katrs latvietis sacerētu garīgas dziesmas, tad mēs šos ļaudis redzētu svētdienas svārkos, kas šinī gadījumā nerādītu šos vīrus viņu parastajā tērpā. Aplūkojamais krājums pieved mūs viņiem jau tuvāk; no šādām dziesmiņēm — un tie ir gluži īpatī latviešu sacerējumi — mēs zināmā mērā mācāmies pazīt viņu dabu, ierašas, uzskatus un jēdzienus, te šie ļautiņi atrodas, tā sakot,

paši savā starpā, un tādā gadījumā, kā tas zināms katram, kas viņus pazīst, viņi izturas pavisam citādi nekā tad, kad mēs viņus pagodinām ar savu klātbūtni.“

Tas ir pareizi sacīts. Neredzīgā Indriķa dziesmas ir tādi „svētdienas svārki“, kādos šis lauku sētas dziesminieks bija stājies sava laikmeta „augstākās sabiedrības“ priekšā, bet tie viņu pašu kā zemnieka dēlu un dzimteilvēku nevar gluži pareizi raksturot. Ir pietiekošs iemesls domāt, ka viņam ir bijuši arī savi dzejiskie „ikdienas svārki“, tikai tos viņa labvēļi nav parādījuši atklātībā. Daudz viņa dziesmās svešu, ieteiktu (ja ne uzspiestu) elementu, daudz makslotības, aizgūtu domu un vārdu. Tas viss mums jāņem vērā, kad gribam aplūkot un vērtēt Neredzīgā Indriķa dzejas valodu.

Bez tam vēl jāņem vērā arī neredzīgā dziesminieka *individuālā ipatnība* ko, liekas, pareizi ir saskatījis Ludis Bērziņš: „Indriķis nav tīras lirikas dzejnieks, bet mīl nodoties refleksijām un izteikties abstrakti“ (Neredzīgais Indriķis, 1933., 32. lpp.).

Latviešu tautas dziesmās ir konkrēta, ikdienišķa un gleznaina valoda, kurā atspoguļojas kā paša latvieša daba, tikumi un sadzīve, tā arī viņa zeme, druvas, pļavas un meži — sīkajā četrpantū pantīnā atmirdz vesela pasaule. Neredzīgā Indriķa valoda ir pavisam citāda: tā ir *prātnieciska apceres valoda*, kas bieži vien aiziet tālu projām no ikdienišķās sadzīves konkrētības, vai arī viņa vārdu vārsmas novirzās *emocionālos toņos* un *patētiskā retorikā*. Bet neredzīgais dziesminieks jau arī nevarēja pasauli aplūkot

redzīgām acīm, tāpēc viņam ir gaužam maz redzes gleznu, kādām tik bagātas mūsu tautas dziesmas. Un taču mums jāatzīst, ka tālā atcere no agrā bērnībā skatītās pasaules brīžam ir likusi viņam vārdos radīt tēlus, kas pieder pie labākām vārdu gleznām, kādas tanī laikmetā mūsu zemes dzejnieku darbos vispār sameklējamas. Visgleznaināka ir *Pavasara dziesma*, piem.:

Ir tā mazā skudriņa
Steidz uz sava celiņa...
Cīrulītis klajumos
Pieguļniekiem ziņu dos...
Skat', kā rudens sēja zel,
Katrs asniņš stobru ceļ...

Jau vairāk vispārinātas ir šādas gleznas:

Jauka saule mirdzina,
Visas lietas spirdzina...
Kas vien līst un kustēt māk,
Viss no jauna dzīvot sāk...

Teicamas vārdu gleznas brīžam pazīb arī citās dziesmās, piem.:

Lai plītnieks krogā muld caur' nakti,
Lai kliez ka meža strēlenieks...
Tad būs tavs gods un slava
Priekš visiem salds un jauks,
Kā kāda medus drava,
Kā kuplis kviešu lauks...
Dažam dūnu pēles spiež,
Kam sirds kādu vainu spriež...

Dažreiz ļoti labi padevušās arī emocionālas nokrāsas gleznas, kā piem.:

Skaugi skat' ar skunju prātu,
Žēlumā grib pušu plīst...
Visur, kur vien griežas,
Bailes virsū spiežas.

Vispār tomēr Neredzīgā Indriķa valoda ir ļoti *abstrakta*, tā nedod konkrētus priekšstatus, bet vispārinātus jēdzienus, kā piem.: „viss glītums aizgājis“, „tās jaukas puķītes“, „visas manas lietīņas stāv iekš Dieva rociņas“, „kas man labs un derīgs būs, tas man no tā piešķirts kļūs“ un tml.

Arī Neredzīgā Indriķa valodas *leksiskais sastāvs* liecina, ka viņš tērpies „svētdienas svārkos“. Tā nav gluži zemnieku sētas valoda, kādā viņš dzied. Tanī daudz svešu sārņu, *ģermānismu*. Ļoti var būt, ka zemnieks, stādamies kunga vai mācītāja priekšā, centās „smalki“ runāt, lietādams kungu valodas ģermānismus, tā neapzinīgi bojādams savu valodu. Tā darījis arī Neredzīgais Indriķis, jo viņa labākie paraugi taču bija — Fīrekeras dziesmas un Vecā Stendera „ziņģes“! Kaut gan viņš itin labi prot izlietāt dzejā, piem., tādu formu kā lokātīvu, vietām pēkšņi iejaucas vāciešu ievazātais šausmīgais barbarisms „*iekš*“: iekš priecības, iekš tumsības, iekš cilvēcības, iekš man', iekš goda, iekš dusas laiciņa un tml. Netrūkst, protams, arī tāda veida ģermānismu kā: skādēt, ziņģes-spriņģes, nakti-vakti u. t. t. Laikam savas izteiksmes „smalkuma“ labad viņš ļāvis ieviesties arī tādai nezālei kā vāciskā garā darinātajam ģenitīvam: kungs tās godības, tēvs to bāriņu, atraitle mūs' ķeizara. Vācu tautības mācītāji, baznīcas dziesmu

sacerētāji vai tulkotāji, būdami latviešu valodas neprāšas, tik lielā mērā bija sabojājuši toreizējo latviešu „literāro valodu“, ka viņu „grēki tika piemeklēti“ pat pašu latviešu dzejas valodā. Tā grēkojis pret savas tautas valodas garu arī Neredzīgais Indriķis.

Valodas *ritmika* Neredzīgajam Indriķim vispār ir teicama: viņš pratis izvēlēties latviešu valodai labi pieklāvīgus pantmērus (trochaju un jambu), ņemdams no Firekera un Vecā Stendera vieglas un vijīgas pantu kompozīcijas paraugus. Bet arī te viņš nav bez grēka. Baznīcas dziesmu grāmatā un Ziņu lustēs latviešu valoda bija kroplota arī vēl citādā ziņā: vārdu galotnes apraujot (apostrofējot). Arī Neredzīgais Indriķis pantmēra vai atskaņu labad sētin piesējis savas dziesmas *apostrofiem*. Piem.:

Kas turēj's vakt'
Pār man' šo nakt'
Smalku taustišan' —
Gudru saprašan'...
Tu ētri man' aizrunāji,
Klus', man vēl ir viens vārds...

Sabojātā dziesmu grāmatas ritmizētā valoda pavadinājusi viņu arī *akcentu pārstāšanāsā*, kā piem.:

Grūti ir jāmārda;
Taču sirds jāvārda...
Kur es tad paliktu?
Kas ar man' notiktu?
Tie skubinās vienprātīgi
Apgādāt visu pilnīgi...

Cik lielā mērā Neredzīgā Indriķa dzejas valodu ietekmējušas, piem., Firekera dziesmas, to rāda vietām gandrīz burtiski atkārtotas Firekera vārsmas. Piem.:

Firekers: Tev pateicam, kungs Jēzu Krist',
Kas sevi licies krustā sist
Un maksāj's mūsu grēku sod'...

Indriķis: Nu griezīšos uz Jēzu Krist',
Kas par mums ļāvis krustā sist,
Uzņemdam's mūsu grēku sod'...

Pēc Firekera parauga viņš lietājis arī tādas vienbalsiena *atskaņas*, kur akcentēts patskanis sakrīt ar skaidri neizrunātu līdzskani, kā piem.:

Kad mūs tas velns nāk kārdināt,
Tas pats mūs tad iepriecina.
...Jūs abus izpušķo —
Daudz saldus priekus dod.
Vēl tas bērniņš tumsībā,
Jau tam galdiņš gatavs stāv.

Elverfelds, uzrakstīdams Neredzīgā Indriķa dziesmas, nav pat rakstījis neizrunāto patskani:

Tad mierīgi mēs sakām tā:
Pēc Dieva likuma viss stā.

Šī atskaņa, redzams, Neredzīgajam Indriķim sevišķi iepatikusies: vienā no savām mīlestības dziesmām (Skat', kā puķes dārzā zel) viņš to pat diviem lāgiem atkārtojis:

Tiešām ir patiesi tā,
Tā ar manā sirdī stā...
...Mīļi, bet ne tā kā tā
Dziļi manā sirdī stā.

Tieši no Firekera aizgūts arī tāds atskaņu paraugs, kā „trac (vācu Trotz)— rads“:

Bet pie īsta prieka
Turas, skaugiem *trac*,
Prieks mans draugs un *rads*.

Arī Vecā Stendera valodas ietekme ir bijusi ļoti liela. Atradis Ziņģu lustēs kādu savādu, neparastu, kaut vai ritma labad sakropļotu vārdu, Neredzīgais Indriķis tūdaļ uzņēma to savā dzejiskajā leksikonā. Tā arī viņš dzied par „lustēm“, „jaktēm“, „ziņģēm“ un „springēm“ un tml. Atradis Stendera dziesmā Liksmība vārdu „*mututiņa*“ (nav ticams, ka kādā latviešu sētā būtu skanējis tāds vārds), Neredzīgais Indriķis arī dzied par „saldu *mututiņu*“ pat divās savās Milestības dziesmās! Šādi Stendera vārdi Elkaļu Indriķim varēja likties jauna dzejiska vērtība, kas papildina un grezno ikdienišķo „laužu“ valodu.

Atskaņu labad Neredzīgais Indriķis bieži vien lietājis nepareizus locījumus vai citādi sagrozītas vārdu formas, kā piem.:

...kā lopiņš barību,
Dabū jau uz ganību.
Miega pilnas actiņas
Rāda man uz gultiņas;
Kur pēc dzīves grūtumu
Es caur dusas vieglumu...
Lai pilsātos un ciemās —
Tad vasarās un ziemās...

Bet viņa labākie dzejas paraugi lika saprast, ka arī tā var darīt, ka tā ir valodas pakļaušana dzejas likumībai!

Te nu redzam, ka Neredzīgais Indriķis, gūdams ierosmi un pērdams paraugus no sava lajkmeta literātūras valodas, līdz ar to savā dzejā ir uzņēmis arī tās negatīvās īpašības, par kurām atbildība krīt pat uz labāko dzejas paraugu devējiem — Kr. Fīrekeru un Veco Stenderu. Nenoliedzot šo Neredzīgā Indriķa dzejas ietekmētāju pozitīvo nozīmi, mums tomēr jāatzīst, ka viņu paraugi likuši Neredzīgajam Indriķim rādīties „svētdienas svārkos“ — dziedāt stipri samākslotā valodā, kas nebija vairs īstā, neviltotā tautas valoda. Bet neba Neredzīgais Indriķis personīgi tagad darāms atbildīgs par to, ka savas sētas un dzimtļaužu valodu viņš nav pratis stādīt augstāk par Kr. Fīrekeru un Vecā Stendera dzejas paraugiem!

PIELIKUMI

239

I

Izraksti no Apriķu draudzes baznīcas grāmatām

(Valsts archīvā: Kurzemes baznīcu grāmatu fonds, № 13.—14.)

Iesvētīto saraksts (II sēj., 131., 133. lpp.):

1797. Elkalejas Indriķka Schwager Indriķkis.

1804. Elkaleijas Indriķķen Gesindsmagd Anne.

Laulāto saraksts (II sēj., 159. lpp.):

1807.	Gebiet	u. Name des Bräutigams.
3. Febr.	Appricken	Der blinde Dichter Indrick Elkaleijes Indricken Schwager.
	Gebiet	u. Name der Braut
	Paddern	Ahpiņņu Klahwen Magd Anne.

Mirušo saraksts (II sēj., 210. lpp.):

1821. 28. Aprill. Des blinden Dichter Indrick Mutter mit Name Anne. 80 J. Wassersucht.

Mirušo saraksts (III sēj., 189. lpp.):

1828. Jan. 12. Elkaleja neredzīgs Indriķis (dseesmu taisitajs). 44. Jahre. Brustentz.

1829. Jan. 8. Neredzīga (nelaiķa) dseesmu tais. Indriķa seewiņa Anne. 45 J. Wasser-sucht.

Iesvētīto saraksts (III sēj., 99., 100. lpp.):

1828. Neredzīgā Indriķa dehls Willis. 16.

1830. Neredz. nel. dsees. tais. Indriķa dehls Kahrlis. 15^{1/2}.

II

Izraksts no Mazdzērvēs (Klein-Dserwen) pagasta 1826. gada revīzijas listes

(Valsts archīvā)

Mājas	Vecums	Vecums
N ^o 14. <i>Elkalleij</i>	iepr. revīz.	1826. g.
Indrick, Indricks Sohn		
blind, der Apprickensche		
lettische Dichter	31	41
Wille dess. Sohn	4 ^{1/2} nach № 7. Ap.	—
Carl " "	1/2	10 ^{1/2}
Anne dessen Weib		37
Anne deren Tochter		4
Ilse " "		1

Tanī pašā 1826. gada revīzijā Apriķu pa-gasta *Remešu* mājās (N° 7. Remmes) atro-dam ierakstītu Neredzīgā Indriķa dēlu:

Wille Indricks Sohn — 14

III

Ziņas par Apriķu dziedātāju Andžu

*Izraksts no Apriķu (mācītāja pag.) 1826. g.,
revīzijas listes*

(Valsts archīvā)

Wawer Andsche, Jahnes Sohn Vorsenger
72 J. alt

Jakob, Andsche Sohn Wirth 35 J. alt.

1835. gadā revīzijā Andžu vairs neatrodam
starp dzīvajiem. Viņa dēlam Jēkabam dots
uzvārds *Bechmanis* (Bächmann).

Andža dēls Jēkabs iesvētīts 1806. gadā:
„Des Appr. Vorsänger und Küsters *Wahweru*
Andscha Sohn Jehkabs, im 16-ten Jahre.“

IV

Bibliografija

1. *Neredzīgā Indriķa dziesmu iespiedumi:*

Ta neredzīga Indriķa Dseemas. 1806.

Ta neredzīga Indriķa Dseemas. Ohtra
driķķe. 1862.

L. Bērziņš: Neredzīgais Indriķis un viņa
dziesmas, 1900. un 1933.

Kristīgas Dseemas, Widsemmes basnizās
un mahjās dseedamas (K. R. Ģirģensona
red., 1809., dziesmas № 497, 651).

K. G. Elverfelds: Neredzīgs dseesmu
darritajs (Wezza un Jauna Laika-grahmata
us to 1807. gadu).

K. G. Elverfeld: Nachricht an das Publikum über einen blinden lettischen Dichter (Wöchentliche Unterhaltungen 1806., № 9.).

K. G. Elverfeld: Lettisches Te Deum auf den Frieden (Wöchentliche Unterhaltungen 1807., № 44.).

K. G. Elverfeld: Wieder etwas vom blinden Dichter Indrik (Wöchentliche Unterhaltungen 1808., 51.).

K. G. Elverfelds: Tai zeenigai Kurseemes Bihbeles Sadraudseschanas Beedribai gohda dseesma (Wezza un Jauna Laikagrahmata us to 1817. gaddu).

U. v. Schlippenbach: Wega. Ein poetisches Taschenbuch für den Norden. Mitau 1809. Tas pats almanachs ar nosaukumu: Sammlung Nordischer Gedichte. Poetisches Taschenbuch des Nordens, der Kuronia vierte Sammlung. Riga 1809. (Tās pašas dziesmas iespiestas vēl žurnālā Dēr Freimūtige, 1806.).

U. v. Schlippenbach: Malerische Wanderungen durch Kurland. 1809.

U. v. Schlippenbach: Lied des blinden lettischen Naturdichters Indrick aus Appriken. Mitau 1820.

K. J. F. Elverfeld: Feyer des Andenkens von Karl Gotthard Elverfeld. Mitau 1820.

2. *Piemīņas raksti un veltījumi:*

J. Grots: No Apriķehm (Latweeschu Awises 1828. g. № 5.).

H—r (K. Hugenbergeris): Neredsigajam dseesmu darritajam Indriķam par peemiņņu (Latweeschu Awises 1828. g. № 7.).

K. J. F. Elverfelds: piemiņas raksts * *
(Latweeschu Awises 1831. g. № 41.).

E. F. Šēnbergs: Aklais skolotājs (Kabatās grāmatīņa ar daudz lustīgām ziņgēm, 6. izd. 1884.)

Juris Alunāns: Neredzīgajam Indriķim (Dziesmiņas II, 1869.).

Auseklis: Neredzīgajam Indriķam (Ausekļa raksti, 1888.).

P. Ērmanis: Elbervelts pie Neredzīgā Indriķa (Laiki un ceļi, 1922.).

K. Dzīlleja: Neredzīgais Indriķis (Domas, 1928.).

3. *Biografiski, bibliografiski u. c. materiāli:*

Kursemmes jauna un pilnīga Dseesmu-Grahmata (K. Hūna red., 1766.).

G. F. Stenders: Jaunas siņģes un Siņģu lustes, 1783., 1789.

K. G. Elverfelds: Vēstules J. F. Reķem par Neredzīgo Indriķi — rokrakstā (Valsts arhīvā, Kurzemes prov. mūz. mat. Briefe 25.).

Fogts (Voigt): Ta neredzīga Indriķa Dseesmas (rec. Wöchentliche Unterhaltungen, 1806., № 45.).

Dr. U. E. Zimmermann: Versuch einer Geschichte der lettischen Literatur. 1812.

(K. Launics): No Brihwestibas un wiņņas eezelschanas Kursemme. 1819.

B. Dīriķis: Latviešu rakstniecība. 1860.

(Anonims): Latviešu tautas brīvīšana (Latv. Avīzes 1884. g. № 35.).

N. R.: Neredzīgais Indriķis (Latv. Avīzes 1884. g. № 36., 39.—46.).

Ļavasaŕu Ķānis: Ļatviešu rakstniecības
vēsture (Latvju tauta XI, 1893.).

J. Lautenbachs: Neredzīgais Indriķis,
„tumšu māju“ „dziesmu taisītājs“ (Balss,
1901., № 48.—52.).

A. Baumanis: Neredzīgais Indriķis (Lat-
viešu literātūras vēsture, prof. Dr. phil. h. c.
L. Bērziņa virsred., II sēj. 1935.).

K. Lejnieks: Ļatviešu draugi pagātnē.
1937.

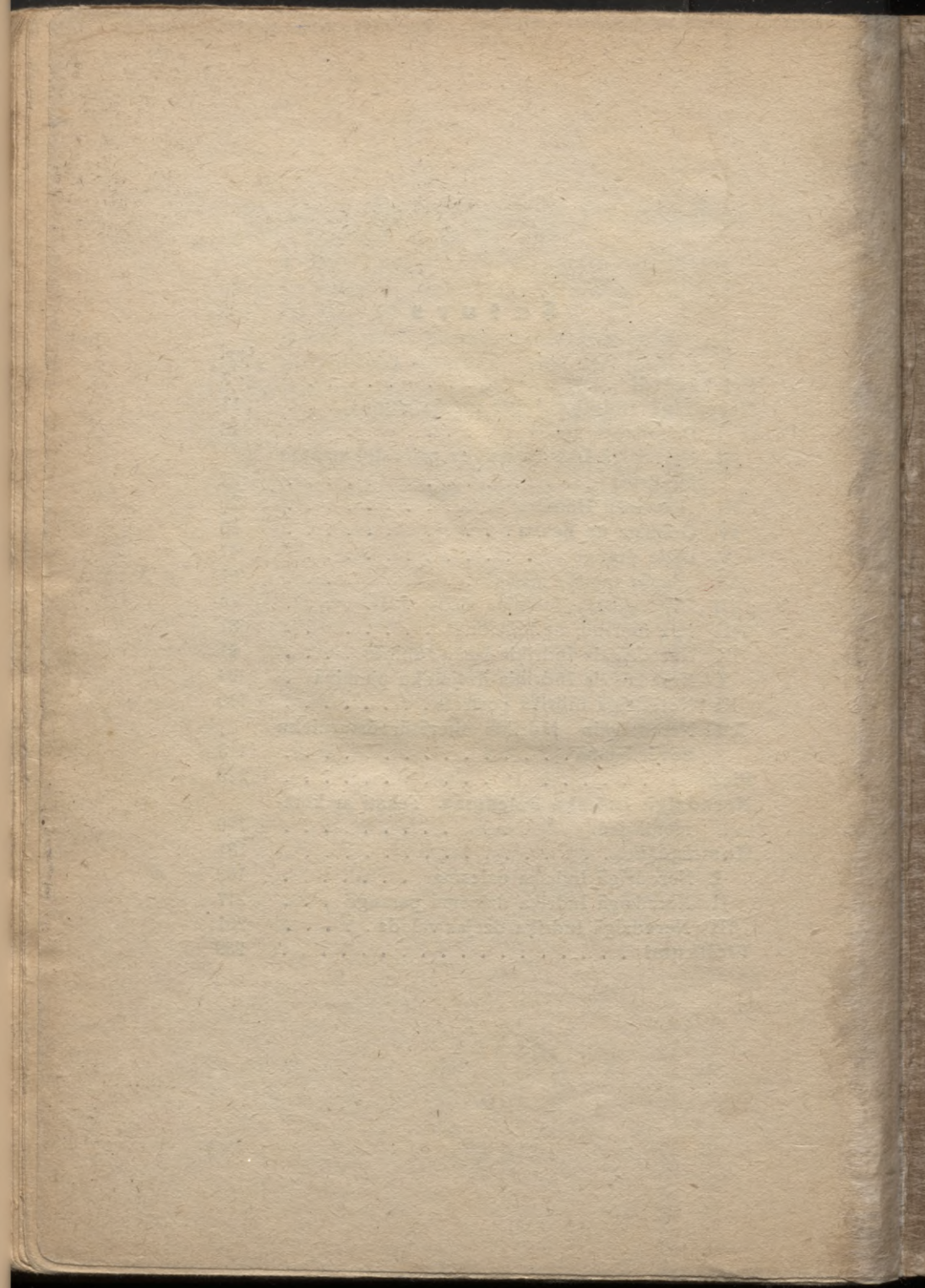
K. Lejnieks: Neredzīgā Indriķa draugi
(Izglītības ministrijas mēnešraksts, 1938.).

S a t u r s

	Lpp.
Priekšvārdi	7
Neredzīgā Indriķa dzīve un dziesmas	11
I Dzimtļaužu ģenijs	13
II Neredzīgā Indriķa dzīves gaita dokumentu ierakstos	22
III „Latviešu Homērs“	29
IV Grāmata un līgava	40
V Dižie draugi	47
VI „Savās tumšās mājās“	67
VII Brīvēstības skubināta sirds	73
VIII „Uz mūžību, uz mūžību!“	81
IX Neredzīgais Indriķis ļaužu atmiņās	91
X Neredzīgais Indriķis dzejnieku piemiņā	99
XI Neredzīgā Indriķa portrets	110
XII Neredzīgais Indriķis literātūrvēsturnieku novērtējumā	113
Piezīmes	120
Neredzīgā Indriķa dziesmas. Teksti ar kom- mentāriem	129
Komentāri	181
I Neredzīgā Indriķa dziesmas	183
II Neredzīgā Indriķa dziesmu paraugi	217
III Neredzīgā Indriķa dzejas valoda	231
Pielikumi	239

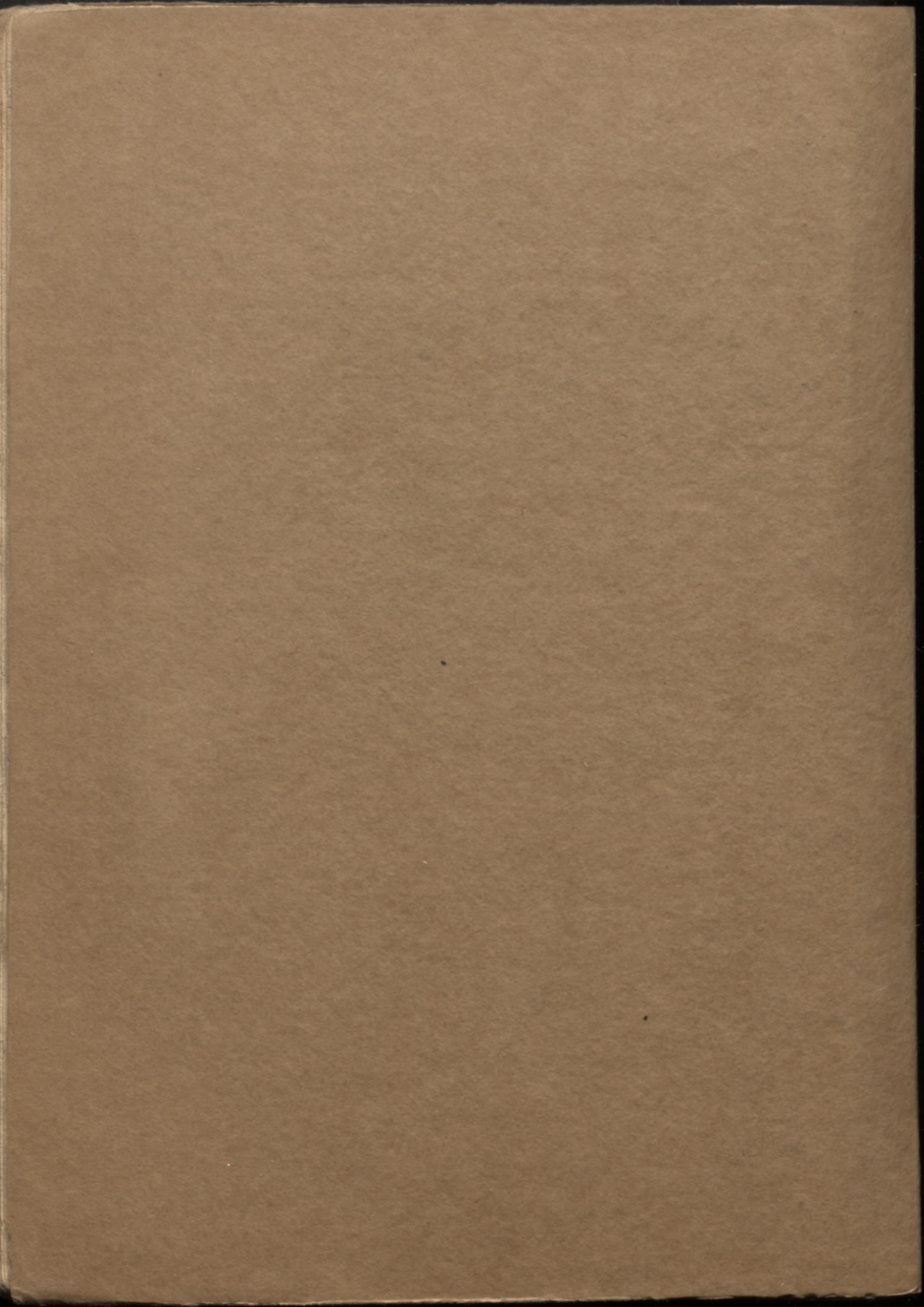

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308056293

Maksā Ls 2.75

Džeka Londona kopoti raksti

ar Viļa Lāča ievadu
30 sējumos

Leva Tolstoja kopoti raksti

K. Egles, A. un V. Grēviņu
un citu tulkojumā
20 sējumos

Pēterja Rozegera raksti

ar Ligoņņu Jēkaba ievadu
8 sējumos

Doktora Dolitla serija

V. Grēviņa rediģētā tul-
kojumā ar J. Jaunsudra-
biņa ievadu
6 sējumos

Pieprasiet prospektus!

Apgāds KAIJA
Ip. Anna Grobiņš
Rīgā, Ģertrūdes ielā 49